Микола РУДЕНКО

НАРОДЖЕНИЙ БЛИСКАВКОЮ

Повість-феєрія

ЧАСТИНА ПЕРША

СПІВРОЗМОВНИК У КИСЕТІ

І. МАРСЕЛА ДАРУЄ СИНА

Себастьян жив на горищі старого будинку у великому ящику, що був змайстрований із фанери. Влітку тут стояла задушлива спека, а взимку було холодно. Щоправда, сніг у його країні випадав рідко, але вологий вітер з океану пронизував до кісток. Тоді починали боліти суглоби, і Себастьян обмотував їх м’якими електричними грілками. Грілки виготовляв сам. За електрику не платив — крадькома брав її з мережі, що проходила на горищі. Заощаджень ледве вистачало на тарілку супу, яку Себастьян раз на день одержував у вдови Мірти.

Колись він був механіком. Давно, років двадцять тому. Мав дружину і сина Едмундо. Син загинув на барикадах, а дружина померла з горя. Відтоді його ніде не брали на роботу. А тепер він і сам уже не просився — надто старий.

Себастьян дуже карався своєю самотністю. Часто пригадував сина, особливо його дитинство. Нерідко ловив себе на тому, що бачив, — просто-таки бачив! — його чорняву голову біля свого ліжка.

Тоді Себастьян мимохіть скрикував:

— Едмундо!..

І видиво одразу ж зникало.

Над усе любив сидіти біля слухового вікна, вдивляючись у вечірні хмари, що пливли над містом. Йому ні з ким було розмовляти. Розмовляв Із хмарами. І здавалося Себастьянові, що найближче до нього завжди підходила та ж сама хмара. Вона міняла свої обриси, проте це їй не заважало бути тією ж самою, а не якоюсь іншою. Себастьян назвав її іменем своєї дружини — Марсела. Хіба Марсела не була отакою ж мінливою, як вечірня хмарка?..

З небесною Марселою він розмовляв так само, як колись із земною. Просто вголос марив.

Одного разу сталося таке.

Був сонячний день. Себастьян важко розігнув суглоби, що затріщали, мов ламке хворостиння, і, хапаючись руками за крокви, наблизився до слухового вікна. Місто своїми околицями сягало аж за небокрай. Тут, поблизу, можна було розгледіти і автобуси, і постаті перехожих, і стомлених спекою чужоземців, що в затінку під парусиновими тентами пили прохолодні напої. Далі все зливалося в хаотичне нагромадження сірих кубиків, мовби їх порозкидали діти казкових велетнів після гри, яка їм уже набридла.

Бережучи сили, Себастьян виліз по хисткій драбині на дерев’яний поміст, який він уже давно змайстрував для себе на даху поміж двома димарями. Тут його ніхто не міг бачити, і старий, оголивши хворі суглоби, вигрівав їх на сопці.

Надвечір небо затягнуло хмарами. Гнані вітром, вони хутко полинули над містом. Упав дощ. Себастьян був змушений покинути нагрітий сонцем поміст. Стоячи біля слухового вікна, він за звичкою

почав розмовляти з хмарою, що зависла над його головою. Нічого нового їй не сказав. Вона для нього була Марселою. А Марсела вміла терпляче слухати ті ж самі слова день при дні.

— Слухай, Марсело, — бубонів старий, — чому ти подарувала мені тільки одного хлопчика? Хоч би двох. То, може б, я не знав тепер отакої самотності.

Саме тут це й сталося. Блискавка вибухнула так близько, що грім і спалах вдарили одночасно. Оглушений громом, засліплений полум’ям вибуху, Себастьян не відразу опанував себе.

Розплющивши очі, він побачив те, що трапляється бачити не кожній людині, — кулевидну блискавку. Вона якусь мить висіла в повітрі, потім зазирнула у слухове вікно і повільно, ніби чогось побоюючись, спустилася на горище. Вона рухалась ривками, — то спиняючись, то рвучко посуваючись вперед. У її рухах була та незалежність, яка властива лише живим істотам.

Потім полум’яна гостя почала вгасати. Ні, то тільки здалося! Правда, її світло вже так не сліпило, вона змінювала колір від білого до синього чи навіть до фіолетового. Блискавка помітно пульсувала, — як пульсує серце.

Якась дивовижна сила, здавалося, підняла Себастьяна над землею. Довкола панувала цілковита порожнеча, як у міжзоряному просторі.

Зовні Себастьян здавався мертвим або принаймні непритоміним. Його мозок був у владі променів, про властивості яких люди нічого не знають. Поволі почав усвідомлювати: струми його мозку гармонійно єднаються із струмами, які випромінює куля. Він був приймачем, який ловить невідомі хвилі. В такій розмові не потрібні ні словники, ні тлумачі.

— Тут хтось є, — сказала куля. — Якась розумна істота. Хто ти, незнайомцю? Ти називаєш мене Марселою. Мене звуть інакше.

Але хай буде так.

— Марсело! — беззвучно, променево кричав мозок Себастьяна. — Я так довго ждав. Не тікай від мене. Подаруй мені ще одного хлопчика. Бо я дуже самотній.

— А що таке хлопчик? — запитала куля.

— Хлопчик — це маленький чоловік. Дівчинка— маленька жінка. Так діляться люди — на чоловіків і жінок.

— Розумію, — сказала блискав.ка. — Але так не діляться зорі. В них жіноче й чоловіче поєднується в одній особі.

— Стривай, Марсело... Хіба зорі живі?..

— Ким же ти народжений?

— Людською матір’ю.

— А людська мати? — допитувалась Мар-села. — А та перша клітина, яка поклала початок усьому живому?..

— Не знаю, — зітхнув Себастьян.

— Краще скажи, як ти мене бачиш?

— Я бачу тебе кулею.

— Значить, ти бачиш тільки моє серце. А я тебе не бачу зовсім... Але ж ти є, ти живеш! Просто твої клітини виткані з того проміння, яке мені не властиво бачити.

— Із видимого світла, — уточнив Себастьян. — Так ми називаємо проміння, яке вбирають наші рослини і передають нам.

— Це для вас воно видиме. Я живу в іншому вимірі світу.

— Ти прийшла, Марсело, — болісно простогнав мозок Себастьяна. — І незабаром підеш. А я знову залишусь на оцьому горищі. І жодної живої душі біля мене! Дай мені сина, Марсело.

— Я живу так само, як живуть зорі. В одній особі чоловіче й жіноче. Можу залишити часточку себе самої. Моє повторення. Якщо хочеш, назви його сином. Але для тебе це буде тільки силове поле. Ти бачитимеш тільки його серце, як І моє.

— А розмовляти? — запитав Себастьян. — З тобою ж я розмовляю.

— Це явище рідкісне, майже неможливе. Природа нас вивела на одну хвилю... Розмовляти зможеш.

Коли Себастьян опритомнів, полум’яна гостя уже зникла. Але до його мозку стукалися чиїсь беззвучні слова. І маленький вогник, ніби світлячок, блимав на його долоні. То було серце невидимого сина.

— Тату, як мене звати? — запитала істота, народжена кулею.

— Едмундо, — анетямлено відказав старий і гірко заплакав. Він плакав тому, що не міг бачити сина. Бачив тільки його маленьке серце.

— Мені холодно, — заблимав світлячок. Себастьян загорнув його в електричну грілку, якою обмотував хворі суглоби. І вони обоє заснули.

II. СПІВРОЗМОВНИК У КИСЕТІ

Прокинувшись, Сабастьян негнучкими пальцями відразу ж намацав грілку. Розгорнувши її, він мало не скрикнув з подиву: світлячок виріс до розмірів яблука. Тепер Себастьян уже не наважувався до нього доторкнутись, — баявся, що серце Едмундо вибухне, як вибухають кульові блискавиці.

— Я ніколи так смачно не снідав, — весело заблимав невидимий син.

Себастьян зміркував, що їжею для його сина була електрична енергія. І хоч це спершу вразило старого, але потім він дійшов висновку, що людська їжа — це теж, зрештою, законсервована енергія сонця.

Просто ця енергія по-різному засвоювалась. Люди беруть її із хліба. Зараз Едмундо брав її із дротів. Для нього це було так просто, як для людини з’їсти шматок хліба.

Одного разу, повернувшись від Мірти, Себастьян не застав Едмундо. Серце старого виповнилось горем, Тепер йому знов доведеться розмовляти тільки з хмарою.

Та ось він почув променевий голосок:

— Тату! Ти мене шукаєш? Я тут, біля тебе.

— Але ж я зовсім тебе не бачу, — полегшено зітхнув Себастьян. — Куди ти закотився? Для тебе це дуже небезпечно.

— Ні, — відказав Едмундо. — Коли я розгортаюсь, — мене не зможе дістати жодна залізна змія. Я танцюю по них, а вони мене навіть не помічають. Тоді мені так весело!

Залізними зміями Едмундо називав телефонні дроти, водогінні труби, — словом, усе те, що здатне викликати розряд блискавки.

Виявляється, природа подбала про безпеку променевих істот. Полум’яний клубочок розгортався в просторі, ставав зовсім невидимим, вільно мандрував по металевих спорудах, не боячись, що якась із них захопить і одним ударом зажене в землю.

Едмундо знов згорнувся в променеву кулю і наблизився до батька...

— Ти кудись ходив. А мене покинув. Не кидай мене, тату. Я хочу бути завжди з тобою.

— Спасибі, Едмундо, — зворушено проказав старий. — Але як же нам бути? Ти ж не хлопчик, а блискавка. Тебе не понесеш на руках, як носять людських дітей.

Кажучи це, Себастьян дістав кисет і почав натоптувати тюткшом люльку. Так він робив завжди, повернувшись від Мірти. Кисет, виготовлений із чорної гуми, нагадував плескатий диск. Як тільки Себастьян виймав із нього пальці, отвір пружинисто закривався. Такий кисет можна кинути у воду, а тютюн все одно залишиться сухим. Це був подарунок моряка, з яким Себастьян колись приятелював.

Зараз пальці Себастьяна були занурені в кисет.

— У тебе є добра хата для мене, — сказав Едмундо. — Я вже якось там був. Але в тій хаті багато смердючого сміття.

Радісна думка змусила Себастьяна посміхнутися. Едмундо був у кисетІІ Нічого кращого не можна вигадати.

Себастьян витрусив із кисета тютюн. Вимив, висушив на сонці.

— Ти — великий кмітливець, Едмундо. Я думав про одяг для тебе. Та, мабуть, мій мозок висох від старості. А ти сам собі знайшов і житло, й одяг.

Відтоді вони разом мандрували по місту. В кишені Себастьяна лежав його заповітний кисет, а в ньому жив Народжений Блискавкою. Ця несподівана, але така доречна схованка зовсім не заважала їхній розмові. Для хвиль, на яких вони перемовлялись, гума була прозора.

Себастьян намагався розповісти синові про все, що бачив довкола себе. Для Едмундо-Блискавки це був зовсім незнайомий і незрозумілий світ.

Ось до якогось добродія наблизилась жебрачка з консервною бляшанкою в руці. В бляшанці бряжчали дрібні монети. Чоловік недбало кинув кілька монет і заспішив далі.

Цей буденний епізод викликав цілу зливу запитань.

— А що таке жебрачка? — питав Едмундо.

— Людина, яка не має ні притулку, ні їжі, — пояснював старий. — У неї нема грошей.

— А що таке гроші?..

Виявилось, що на це запитання не так легко відповісти. А може, навіть важче, ніж на будь-яке інше. Їжа — це енергія Сонця, згущена в плодах. Плоди можна купити за гроші. Що ж таке гроші?

Після тривалих роздумів Себастьян пояснив:

— Умовні знаки... За допомогою цих знаків люди обмінюються енергією Сонця.

— Виходить, якщо немає грошей, людина іне може взяти того, що їй дає Сонце. Але ж ти береш.

— Що я беру? — здивувався Себастьян.

— Береш їжу із дротів. Хіба ж то не енергія?

СебастьяновІ завжди дошкуляв голод. Мірта дедалі ставала скупішою. Йому й зараз шлунок судомило. І все ж він знову посміхнувся. Це була його друга посмішка за останні двадцять років.

— Ні, синку. Я так не можу брати енергію. Я просто вигріваю старі суглоби. До того ж я краду енергію, Це дуже негарно. Але що тут можна вдіяти?

— Красти — де значить брати без грошей?

— Так.

— У вас багато зла, — скрушно промовив Едмундо. — Поміж Сонцем і людиною стоять гроші.

— На жаль. Але без грошей не можна прожити, — зауважив Себастьян.

— Як же ти живеш, тату?

— Кепсько. Дуже кепсько.

Запала мовчанка. Себастьян відчував, що в променевому серці Едмундо щось боролося, шукало виходу. Нарешті Едмундо сказав:

— У тебе зараз будуть гроші.

І сталося неймовірне. Кисет вислизнув із кишені, поплив над головою Себастьяна. Він плив так само вільно, незалежно, як рухалась кульова блискавка. Це відразу ж прикувало увагу перехожих. Їх не можна було здивувати гумовою кулею, що плаває в повітрі. Але ця невелика куля була справді жива. Вона то летіла проти вітру, то раптом зависала в повній нерухомості над чиєюсь головою.

Якийсь здоровань ухопив її в руки, мов звичайний м’яч. Але в ту ж мить м’яч пружно вислизнув із його пальців і вдарив переляканого здорованя, мов кулак досвідченого боксера. Здоровань упав. Люди спершу засміялись, потім, ніби отямившись, почали перешіптуватись:

— Що це? Звідки? Диявол у кисеті.

— Отой старий, певно, циркач. Ілюзіоніст. Це його фокуси.

Тим часом чарівний кисет, покружлявши в повітрі, ковзнув по кістлявій Себастья-новій спині і повільно пірнув у його кишеню.

Публіка заплескала в долоні:

— Віва! Віва!..

— Покажи іще.

До Себастьянових ніг посипались мідні та стрібні монети. Давно він не бачив стільки грошей. Тепер скупа Мірта нагодує його королівським обідом. Страждав Себастьян від того, що йому на старості довелося заробляти на життя отаким чином.

— Прости мені, Марсело! — шепотів Себастьян. — В тебе завжди було добре серце. Хіба я винен, що вони івигнали мене з роботи? Вигнали за нашого Едмундо. Бо наш Едмундо не хотів, щоб на цій землі у людей відбирали світло.

III. ПІДСТУПИ МАРЛОНА

Це був напівтемний підвал, до якого вели кам’яні, вичовгані підошвами сходи. Колись у таких підвалах стояли незграбні дубові столи. Тепер дерево дорожче за пластмасу, тому столики та крісла виглядали досить охайно. Але підлога була засмічена недоїдками, стеля чорна від тютюнового диму, а вузенькі смужки скла замуровані павутинням. Через них ледь-ледь пробивалося з вулиці денне світло.

Коли Себастьян спустився в харчевню і сів за столик, Хосе Безвухий вигукнув:

— Алло, сеньйори! Кого я бачу? Я гадав, що наш друг Себастьян сьогодні обідає в розкішному ресторані. А він знов причовгав туди, де готують котлети із торішніх пацюків. Що сталося, дружище? Тебе пограбували?

Себастьян був сумний. Нічого не відповів на базікання Безвухого. Чомусь подумав: "А де Хосе втратив вухо? Ага, він служив колись на кораблі. Таким повернувся з плавання. Бився з кимось на ножах".

— Він тепер може черпати гроші, як воду із моря. Його не пограбуєш, — зауважив верткий, пронозливий Педро. — Кличте щербату МІрту. Хай готує півсотні смажених курчат і котить барило вина.

Себастьян не відмовив друзям у частуванні, але сам їв неохоче. До вина не доторкнувся. Його сумління гризло відчуття якоїсь провини.

Кисет лежав у кишені. Себастьян час від часу обмацував його пальцями. Проте цього можна було й не робити — вони з Едмундо не припиняли розмови, якої ніхто сторонній не міг почути.

— Тобі добре, тату? — питав Едмундо. — Тепер у тебе є гроші.

— Так, мені кидали щедро. Але це гіркі гроші.

— Чому? — дивувався Невидимий.

— Жебрак просить — йому дають. Тут усе чесно. А про мене гадають, що я володію якимось таємничим мистецтвом. Якби ці люди знали правду...

Себастьян важко опустив голову на груди.

До нього підсів Педро. Він пропонував свої послуги. Хто краще, ніж Педро, уміє зазивати публіку?

Невидимий Едмундо слухав цю розмову на хвилях батькового мозку.

— Тату! Хай зазиває публіку. Людям потрібні розваги. Тут немає зла.

Якось, виступаючи на міській площі, Себастьян помітив у натовпі того здорованя, якого Едмундо колись поклав на землю. Здоровань був зодягнений у смугастий піджак, у зубах диміла сигара. Він мав вигляд людини, яка не виявляє особливого зацікавлення видовищем. Проте, коли кисет повис над його головою, підступний гевал стрибнув за ним, наче кіт за мишею. Цього разу йому пощастило схопити Едмундо і убгати його за пазуху.

За гевалом кинувся Педро, який тепер справді допомагав Себастьянові.

— Тримайте злодія!..

Але злодій, орудуючи кулаками, встиг видертися із натовпу і вскочив у дорогий лімузин. Проте машина ще не рушила, а її господар, смішно скорчившись, спиною наперед виштовхався із відчинених дверцят. Під смугастим піджаком ворушився величезний горб. Той горб тягнув його за собою. Здоровань задихався, бо комір сорочки глибоко врізався йому в горлянку.

А горб, витанцьовуючи, волік його все далі й далі. Посеред площі вигравав на сонці фонтан, оточений великим басейном. За якусь мить здоровань опинився на дні цього басейну. Збіглася поліція. Цвіркотіння свистків, гамір, штовханина. Та ось із води з’явився мокрий піджак, — тільки піджак, без атлета. Він піднявся в повітря і, струшуючи холодні краплини води на голови приголомшених поліцаїв, закружляв над площею.

— Тату! — весело кричав Едмундо. — Сподобався їм фокус?

— Мерщій до мене, — занепокоєно звелів Себастьян. — З поліцією не слід жартувати.

— Що таке поліція? — запитав Едмундо.

— Потім поясню. А зараз мерщій до мене.

Кисет вислизнув з-під смугастого піджака, поплив до Себастьяна і зник у його кишені. Себастьян хотів було нишком утекти, але публіка його не випускала. Люди підхопили старого на руки, несли над головами і кричали:

— Вїва, віва, Себастьяїн! Ти покарав клятого Марлона.

— Де Марлон?.. Хіба то Марлон?..

— Він загримований. Боїться, щоб не впізнали.

Тим часом атлет виліз із води. Поліцай шанобливо подав йому мокрий піджак. Здоровань владним тоном наказав:

— Затримайте цього кістлявого антихриста.

Двоє поліцаїв підбігли до Себастьяна, якого публіка вже опустила на землю, і скрутили йому руки. Дехто з юрби хотів захистити мандрівного фокусника, але Себастьян попросив:

— Заспокойтесь, сеньйори. Мені ніщо не загрожує.

Так Едмундо й Себастьян опинилися в поліції.

За столом сидів той самий гевал, який наважився вступити у двобій із чарівним кисетом. Тепер його обличчя виглядало значно природніше, мовби він зняв машкару. Мабуть, Марлон справді вдавався до гриму.

Чи був у нього якийсь державний чин, — того ніхто не знав. Але вся поліція тремтіла перед ним. Досить було його одного слова, щоб спровадити когось до катівні.

Марлон підійшов до Себастьяна, звичним жестом обмацав кишені. Дістав кисет, зважив на долоні. У кімнаті не було вікон, а через стіни, на думку Марлона, сатанинський кисет втекти не міг. Коли Марлон занурив пальці в кисет, його вдарило струмом. Проте удар був не дуже сильним — рятували гумові підошви та килим під ногами. Відразу ж кисет

втратив ознаки життя. Це була мертва, нерухома річ, яку лишилося тільки викинути на смітник.

Тим часом Едмундо, вислизнувши з кисета, запитав у батька:

— Чого він хоче?

— Зараз дізнаємось.

— А ти не вмієш ходити крізь стіни?

— О, ні! — посміхнувся Себастьян. — Якби люди вміли ходити крізь стіни — не було б і самих стін.

Марлон, помітивши його посмішку, сказав:

— У кисеті нічого нема. Це значно краще, ніж я сподівався.

— Краще? — здивувався Себастьян.

— Так. Бо справа не в кисеті. Справа в тобі. А ти в наших руках. І ми змусимо тебе служити Генералові.

Далі Марлон пояснив, чого він хоче. Незабаром відбудеться футбольний матч. Приїде відома заморська команда. Генерал буде глибоко розчарований, якщо виграють чужоземці.

— Раз ти вмієш отак орудувати кисетом, — закінчив Марлон, — справишся і з футбольним м’ячем. Треба діяти обережно, щоб публіка нічого не помітила. — Наблизившись до Себастьяна, поклав руку йому на плече. — Знаєш, скільки це коштує?

— Скільки? — приховуючи посмішку, запитав Себастьян.

— Відкупити харчевню у Мірти цілком вистачить. Годуватимеш своїх злидарів. І хай вони нічого не знають про нашу угоду. На вулицях більше не виступай. Футбол! Ось твоя професія.

Себастьян промовчав.

А через тиждень відбувся матч, про який потім писали всі газети світу. В цьому матчі було так багато незрозумілого, що дехто натякав на втручання нечистої сили.

Себастьян сидів поруч з Марлоном. В окремій ложі праворуч, оточений офіцерами та міністрами, сидів Генерал. Це був той самий Генерал, від куль якого загинув Себастьяшв син. Старий дивився в його одутле обличчя з відвертою ненавистю. Марлон перехопив цей погляд і підозріло запитав:

— Чому ти нічого не робиш?

— А що я маю робити? — відповів запитанням Себастьян.

— Ну як там у вас, у чаклунів?.. Щось шепочуть. Виголошують якусь тарабарщину.

— Мені не потрібна тарабарщина, — стомлено посміхнувся Себастьян. — М’яч буде там, куди я його пошлю.

Спрямований сильним ударом, він і справді полетів у ворота. Але що це? Біля самісіньких воріт його ніби занесло вітром. Окресливши ледь помітну дугу, він перелетів через штангу і втіав за межами поля. Навіть воротар гостей стояв з безтяміно роззявленим ротом. На трибунах лаялись, репетували, шарпали одне одного. Ніхто не розумів, як міг влучно спрямований м’яч сам, — ніби за власною волею, — обминути ворота. Вітру не було. Навіть листя на деревах не ворушилось.

Генерал гнівно глянув на Марлона. Розлючений Марлон непомітно для інших стусонув Себастьяна.

— Що це означає? — зловісно прошепотів атлет.

— Ви ж наказали діяти так, щоб публіка нічого не помітида.

— Але ж м’яч летів у ворота! Законний гол.

— Ще рано. Я просто хотів показати, що м’яч виконує мою волю.

Це трохи заспокоїло Марлона. Доказ був справді переконливий, а Себастьян був у його руках.

Далі все йшло досить буденно. Важко було визначити, хто переможе. Сили здавались рівними. Себастьян заспокоював Марлоиа, обіцяючи своє втручання десь наприкінці матчу. Бо інакше гра буде нецікава, публіка розчарується.

Сенсація сталася тоді, коли до кінця гри лишалось п’ять хвилин. М’яч ніби сказився. Він робив такі дивовижні зигзаги й петлі, яких не зміг би пояснити жоден фізик. Ось він уже у воротах господарів поля! Глядачам здавалося, що цей гол забив собі сам воротар. Так само здавались випадковими і ще два голи, які були забиті протягом останніх трьох хвилин.

Обличчя Генерала налилось кров’ю, потім посиніло і нарешті зблідло. Очі стали скляними, на губах з’явилась піна. До Генерала підбіг його лікар. А Марлон, вигукуючи прокльони, схопив Себастьяна за руку і потягнув у кімнату, призначену для відпочинку знатних уболівальників.

— Що ти накоїв, старий бовдуре? — лаявся Марлон. — Ти бачив, що сталося з Генералам?

— Він хіба епілептик? — незворушно запитав Себастьян. — Я цього не знав.

— Мовчати! — заревів Марлон. — Ти ще в мене затанцюєш, кістлява потворо.

Очі Себастьяна засвітилися молодечим вогником. Підвівся, розігнув опину, зміряв презирливим поглядом розлюченого Марлона.

— Ви вимагали від мене шахрайства. Не діждетесь!

В ту ж мить на руках Себастьяна клацнули сталеві браслети. З глузливою поштивістю Марлон процідив крізь зуби:

— Сеньйоре! Ви погано знайомії з побутом Чорної фортеці. Предки залишили нам дуже затишні кам’яні мішки. Там є цілюща вода, в якій вам доведеться стояти по коліна. Ви навіть матимете змогу обтирати спиною голе каміння. Воно вам замінить ліжко. А через місяць зустрінемось. Сподіваюсь, ви тоді будете згідливіші.

Марлон ударив Себастьяна кулаком під груди. Старий поточився і впав на підлогу.

В ту ж мить над телефонним апаратом з’явилась полум’яна куля. Це був Едмундо, який чув усе, що казав Себастьян. Він уже встиг вислизнути Із м’яча, незримо пролетіти над головами галасливих уболівальників і, шугнувши в телефонні дроти, вийти із них грізною кульовою блискавкою.

— Тату! — кричав Едмундо, намагаючись відшукати знайомі хвилі батькового мозку. — Тобі боляче?..

Але батько мовчав. Він був непритомний. Зате переляканий Марлон, забившись у куток, тремтів усім тілом. З жахом дивився на вогняну

кулю, що плавала над обличчям Себастьяна. Вона майже торкалась його волосся. І дидно: волосся не горіло, на обличчі старого не було опіків. Навпаки: опромінення повернуло йому свідомість. Не розплющуючи очей, Себастьян попросив:

— Синку, звільни мої руки.

Він сказав ці слова вголос, і Марлонові здалося, що старий марить. Та ось вогняна куля ковзнула по витягнутій руці Себастьяна, черкнула об наручники, і вони з брязкотом упали на підлогу.

— Спасибі, синку, — промовив старий. — Тепер виведи мене звідси. Я дуже заслаб.

Ці слова також були сказані вголос. Можна собі уявити, що переживав Марлон! Його трясло, щелепи тіпались, рот конвульсивно скривився, а руки були ніби налиті чавуном. Тим часом Себастьян підвівся, розігнув скрипучі суглоби й попрямував до дверей. Двері були міцні, окуті бронзою. Тут інколи відпочивав сам Генерал, за безпеку якого відповідав Марлон. Ключ від дверей лежав у його кишені. Через те, трохи отямившись, він звернувся до Себастьяна:

— Пане дияволе! Давайте краще домовимось. Ці двері не відімкнути навіть вашій величності.

У відповідь Себастьян лише стомлено посміхнувся. А полум’яний Едмундо наблизився до замкової щілини й відразу ж опинився по той бік дверей. Там, де був замок, лишився випалений отвір. Себастьян легко штовхнув двері, вони вільно відчинилися. Блискавка відразу ж зникла. А за мить Себастьян загубився в натовпі, який усе ще вирував навколо стадіону.

IV. ВІЗИТ ЧЕМНОСТІ

Десь аж на третьому тижні Генерал почав подавати ознаки життя. Він був слабкою, примхливою людиною. На трибунах обирав для себе величні пози, а вдома бурчав І вередував, мов ображена дитина.

Рухатись він не любив. Через те руки і ноги були тонкі, розслаблені, а живіт нагадував черево павука. Мабуть, він жив за рахунок масажів, які трохи пожвавлювали кровообіг. І Марлон був не якимось міністром чи дипломатом, а звичайним масажистоім. В.ід інших масажистів його різнило те, що він захоплювався спортом, був хитрий та вмів користуватися слабостями Генерала. За кілька років Марлон став його довіреною особою. Марлона боялися навіть міністри, не кажучи вже про чиновників. Важко було визначити, чия воля діє в державі і кому належить те чи інше рішення — Марлонові чи Генералові.

Кожен ранок Генерала починався масажами. І щоразу Генерал скаржився Марлонові на свої болячки. Та сьогодні йому найбільше болів програш на стадіоні.

— Ти запевнив мене, — скиглив Генерал, — що мої орли здобудуть перемогу. Я тебе питаю: де ж ця перемога? Знаєш, скільки мені коштували твої запевнення? Вісімсот тисяч песет!

Обличчя Генерала то роздувалося, то болісно морщилось, стаючи маленьким, жалюгідним, наче в гумового блазня, із якого поволі випускали повітря. Таких блазнів продавали в дитячих магазинах.

— О мій Генерале, — скрушно зітхав Марлон. — Я втратив шістсот тисяч. Але я здобув те, що варте всієї державної казни. Треба лише якось порозумітися з цим дияволом. І тоді ми завоюємо цілий світ!

— Що ти там здобув? — сонно мурмотів Генерал, ніжачись від приємного дотикання швидких масажистових пальців до його драглистої спини.

— Пригадуєте, я вам розповідав про фокусника?

— Це той, що морочить публіку своїм кисетом?

— Який там кисет! — вигукнув Марлон. — Цьому фокусникові підкоряються блискавиці!

— Ти при своєму розумі? — спантеличено буркнув Генерал, скосивши око на Марлона, що своїм могутнім тулубоїм нависав над його спиною. — Тобі приверзлося.

— О мій добрий Генерале! Хай мене грім поб’є... — Марлон відразу ж спохватився: — Свят, свят! Хай поб’є наших ворогів... Нічого страшнішого я не бачив за все своє життя. Блискавиці повзають по ньому, як звичайні жуки. Він називає їх синками, синочками. Досить його слова — і вони наскрізь протикають двері, стіни, що завгодно!.. Одне слово...

Та він не встиг докінчити, як у розкішній спальні Генерала розкололася стіна, у великому отворі засиніло ранкове небо, а попід стелею тихо, безгомінно попливла полум’яна куля. Вона наблизилась до ліжка, де лежав Генерал, погралася ковдрою і, лишивши в спальні запах смаленої вовни, викотилась через відчинене вікно.

— Візит чемності, — ховаючи переляк, невесело посміхнувся Марлон. — Всього тільки візит чемності.

Не будемо описувати того жалюгідного стану, в якому перебував Генерал. Він забув і про свій програш, і про хворий шлунок. Перед Генералом ніби розверзлась темна безодня, і він висів над нею, безпорадно силкуючись за щось зачепитись. Але те, за що він чіплявся, також пливло над безоднею, і ніде не було жодної речі, яка б мала під собою твердий грунт. Кінець його владі! Тепер влада у державі належала мандрівному фокус-іникові...

Та це було перебільшення, викликане страхом. Ніхто поки що не зазіхав на владу Генерала. За мить подзвонив телефон. Боячись, що Із нього знову викотиться полум’яна куля, Марлон стрибнув за портьєру й німотно застиг там Із перекошеним обличчям. А телефон дзвонив довго, настирливо. Нарешті Марлон тремтячою рукою зняв трубку. Дзвонили Із поліції. Мандрівний фокусник, якого за — наказом Марлона вони затримали на площі, прийшов за кисетом. Ось Марлон почув голос Себастьяна, якому, видно, передали на той час трубку:

— Мій син дуже гнівається. Він шукає кисет, який ви забрали. Це його одяг. Едмун-до до нього звик, Я пробуваів замінити кисет гумовою грілкою, але хлопчикові вона не сподобалась. Він пішов до вас. !Ви його там не бачили?.. Правда, він лагідної вдачі і має добре серце. Але ви його дуже розгнівили. Накажіть повернути кисет...

Кисет відразу ж повернули. Едмундо ковзнув у затишну темряву гумової оселі і відразу ж ущух...

А Марлон намагався втовкмачити задубілому від переляку Генералові, якої могутпості можна досягти, приручивши кістлявого володаря блискавиць.

— О мій Генерале! Не шкодуйте нічого. Зробіть його міністром, командуючим, — ким завгодно...

Та, пригадавши, як Себастьян потішився на футбольному полі, Марлон уже обережніше додав:

— Правда, це не гарантує нам безпеки. Але як вона може бути гарантована, коли той перевертень лишається поза нашим впливом? Немає меж його могутності. Мені здається, він про це навіть не догадується. Чи просто придивляється, зважує. А потім в один день знищить Нас і захопить владу... Ну й личину собі обрав! Ходячий кістяк, та й годі. Але цим він нас не обдурить.

Нарешті Генерал таки отямився. Але його реакція на візит Едмундо була несподівана, навіть смішна. Схопившись на криві ноги, метушливо забігав по спальні.

— Забороняю! Категорично забороняю.

— Що ви забороняєте? — майже сердито перепитав Марлон.

— Кисет, блискавиці та всякі інші трюки. В.се це пішло від циркачів. Я їх добре знаю! Забороняю цирк.

— Цирк тут іні до чого, — намагався Марлон урезонити свого примхливого володаря. Але той не слухав, продовжував бігати, розмахуючи руками.

— Кожного, хто з’явиться з блискавицею в кисеті, негайно тягніть на шибеницю. Все!..

Генерал зів’яв, ніби скінчилась дія пружини, що була заведена на кілька хвилин.

Безсило поплентався до ліжка і впаїв на присмалену ковдру.

— Як же оголосити вашу волю народові? — запитав Марлон.

— Так, як я її висловив, — сказав Генерал і тяжко закашлявся.

Наступного дня іна вулицях столиці, — на всіх вітринах та дошках для об’яв, — з’явився наказ Генерала, у якому заборонялися циркові видовища. А наприкінці чорним по білому було написано:

"Категорично забороняється поява на вулиці із блискавицями у кисетах".

Далі йшли погрози-аж до смертної кари.

Ця фраза облетіла всі газети світу. З неї глумилися, як тільки могли. Одна із заморських газет писала:

"Грізний Генерал у цьому наказі виглядає Зевсом, який розгнівався на власних дітей.

О, занебеоні шибайголови! Вони останнім часом так загралися, що перестали розрізняти, де батькова зброя, а де звичайна запальничка".

Проте не всі прийняли цього кумедного наказа так безтурботно. Як кажуть, без вогню диму це буває. Отож на одному із таємничих островів Тихого океану незабаром дехто дізнався і про чарівний кисет, і про дивовижний матч, і про візит кульової блискавки в спальню Генерала.

І ось одного разу...

Але будемо послідовні.

V. ЗОЛОТОВОЛОСА РУТ ВИКЛИКАЄ ВЕЛИКУ ГРОЗУ

Поволі Едмундо вчився не лише слухати людські розмови через батьків мозок, але й бачити ті предмети, які бачив Себастьян.

Це до нього приходило так, як для наших очей воскресає звичайний світ, коли зникає ранковий тумаїн. Спершу окреслюються невиразні обриси предметів — стовпів, дерев, будинків — і лише згодом проступають сотні подробиць, які довершують гармонію світу.

Мозок Себастьяна був для Едмундо передавачем, який відтворював зорова образи. Без Себастьяна Едмундо нічого не бачив — він тільки

вгадував форми предметів, що йому доводилось Інколи сторожко їх обминати.

Якось Себастьян та Едмундо сиділи у Міірти, оточені давніми друзями. Хосе Безвухий і Педро докоряли Себастьянові за його бездіяльність. Хіба публіка не була щедра? Чому ж Себастьян відмовився від своїх трюків із кисетом? Треба ж ояк-та:к годуватися...

Саме тут хтось із відвідувачів приніс генералового наказа. Спершу його сприйняли, як дивацтво.

— Наш Генерал втратив останню клепку в голові, — реготав Педро. — Блискавка в кисеті! Що за чудасія?.. — Та ось його погляд упав на Себастьяна. — Стривай, це часом не про тебе?..

І Себастьян не став критися. Він розповів друзям про все, що сталося з ним на горищі, коли хмара подарувала йому променевого сина. І хоч тут було щось від казки, але друзі йому повірили. Вони вже не вимагали, щоб СебастьЯ’Н виходив зі своїм кисетом на вулицю. Навпаки, вирішили приносити їжу для свого друга на горище.

Тут підійшла Мірта і прошепелявила у свою щербину:

— Хіба ж це чоловічий клопіт — носити їжу? Хто б це вам дозволив? Та в мене очі від ганьби повилазять, якщо сеньйор Себастьян не матиме доброї страви.

Її подвійне підборіддя тряслося, а очі усміхалися підступно, нещиро.

Аж ось за її спиною защебетав дитячий голосок. То вбігла небога Мірти — донька її сестри. Була вона в тому віці, коли дитинство мало незабаром скінчитися. Гострі плечі, тонкі руки, худенька шия свідчили про те, що її скоро можна буде назвати підлітком. Відразу ж у похмуру харчевню ніби закрався сонячний зайчик.

— Тітонько! Вас кличуть.

— Хто? — підняла голову Мірта.

— Сеньйор, що привозить м’ясо.

І тут Едмундо вислизнув із кисета, незримо наблизився до дівчинки, лоскітно вплівся в її золоте волосся. Мірта, яка поклала руку на голову небоги, відразу ж її відсмикнула — жінку наче хтось уколов шпилькою. Волосся дівчинки затріщало електричними розрядами.

— Рут! — розсердилась Мірта. — Що у тебе у волоссі?

— Нічого, тітонько.

Тим часом Едмундо відчував себе у її волоссі так, наче то був єдиний світ, де він здатний жити. Яким здавався йому тепер тісним і незатишним батьківський кисет!

А Себастьян боявся, що надто сильне опромінення завдасть шкоди дівчинці. Він покликав Едмундо:

— Повертайся до мене. Рут може захворіти.

— Рут, Рут, — шепотів Едмундо. — Хай Рут живе з нами, тату.

— Для неї ти не існуєш. Воіна про тебе нічого не знає.

— Зате вона існує для мене, — сказав Едмундо.

— Гаразд. Рут ходитиме до нас у гості. Спробую умовити Мірту, щоб відпускала.

Рут любила старого. Він вигадував для неї дотепні іграшки. Але Мірта не дозволяла дівчинці покидати домівку. Сестра Мірти померла позаминулого року. У Мірти не було своїх дітей. Отже не дивно, що вона ревно доглядала небогу.

Несподівано для Себастьяна Мірта не лише дозволила дівчинці відвідувати таємниче горище, але й сама з’явилася там, щоб вигребти багатолітнє сміття, познімати павутину та випрати простирала.

Коли Рут, набавившись гвинтиками, коліщатами від старих годинників та іншим добром, поверталась додому, між Себастьяном і його сином починалась тривала розмова.

— Тату, я хочу, щоб Рут мене бачила.

— Це неможливо, Едмундо. Ти стоїш ближче до зірок, ніж до людей. Ти ніколи не знатимеш, що таке хворі суглоби або, скажімо, штучні щелепи...

При цьому Себастьян показав на склянку, в яку він кидав на ніч свої пластмасові зуби.

— Хай будуть хворі суглоби, — благав Едмундо. — Мені набридло жити в кисеті. В неї таке гарне волосся! Але ти чомусь іне дозволяєш оселитися в ньому. Я хочу, щоб Рут сама мені дозволила. Для цього вона повинна мене бачити. І чути мої слова. Ми б із нею ніколи не розлучалися.

Як боляче було Себастьянові слухати оті благання! Хіба він сам не хотів, щоб його Едмуіндо був звичайним хлопчиком? Дружив би Із маленькою Рут, росли б разом. А там, дивись, відгуляли б весілля...

Просте людське щастя. Те щастя, за яке ми навіть не дякуємо природі, приймаючи його як належне. Але Едмундо ніколи не зазнає такого щастя. І це завдавало Себастьянові нестерпних мук.

— Проси у Сонця, сину. Воно могутніше від мене. Це воно зробило Рут людиною, а тебе — блискавкою.

— Я хочу, щоб вона знала про мене. Розкажи їй, тату..

Це була слушна думка. І старий Себастьян почав оповідати Рут довгу казку. На колінах дівчинки лежав кисет, а в ньому жила променева істота, яка очима Себастьяна бачила Рут, — прекрасне земне створіння, що також було дитиною Сонця.

Дівчинка поринала в казку, мов у прекрасний сон. Через моря й гори до неї летів білоголовий хлопчик, щоб разом із нею бавитися коліщатами від старих годинників. Він був зодягнутий у плащ із рожевої хмарки, під ним гарцював полум’яний кінь. У гриву вплетені не стрічки, а справжні блискавиці. Але вони не обпікали Рут. Вони були теплі й лагідні, мов руки матері — руки, які Рут востаннє бачила в чорній труні.

Хлопчика звали Едмундо. Він не дражнив Рут, як це робили інші. Він брав її за руку, вони разом бігли до затоки, збирали перламутрові черепашки. Потім Едмундо кликав свого коня, вони летіли в Чорну фортецю, де жив страшний дракон. І Рут бачила, як Едмундо стинав драконова численні голови своїм полум’яним мечем... Та голови відростали знову...

Тепер Едмундо не скаржився на батьків кисет. Той кисет лежав на колінах Рут — і цього було доволі.

Незабаром кисет став улюбленою іграшкою дівчинки. Вона (інколи брала йото додому, ї Себастьян не боронив, бо це було єдиною радістю в житті Едмундо.

А Мірта з кожним днем ставала щедрішою. Вона безкоштовно частувала обідами не лише Себастьяна, а й Педро та Хосе Безвухого.

Якось Себастьян почув від Едмундо такі слова.

— Тату! Мені хочеться щось зробити для Рут. Я вирішив влаштувати для неї велику грозу.

Гроза була природною стихією Едмундо. Отож Себастьян, подивувавшись несподіваному бажанню сина, не став перечити. Він лише запитав:

— Звідки Рут знатиме, що вона одержала від тебе такий подарунок?

— Ти її попередиш. Скажеш, що завтра увечері всі блискавиці неба належатимуть їй. Хай обирає, куди треба вдарити.

— У неї ще немає іворогїв, — посміхнувся Себастьян.

— Є!.. Дракон із Чорної фортеці. Себастьян погодився. Чорною фортецею поліція лякала дорослих, а матері — малих дітей.

Наступного вечора Себастьян і Рут стояли біля слухового вікна, очікуючи, доки в небі з’явиться вершник на полум’яному коні. Внизу снували перехожі, блимали сигнальні вогні автомашин, але ніхто не знав, що десь на даху стоїть золотоволоса дівчинка, якій належала найвища па землі влада. Такої влади не мала жодна із королев. А вчора ця дівчинка була лише беззахисною сиріткою, яку міг скривдити хто завгодно.

Мірта поставилася з повною байдужістю до щебетання Рут, яка намагалась пояснити, що завтра всі блискавиці неба належатимуть їй. Як і слід було сподіватись, дівчинка вирішила покарати дракона із

Чорної фортеці. Вона дарує волю івоім, хто перебуває в його страшному полоні.

Рут запросила тітку на горище, але Мірта відмахнулась:

— Сама карай драконів. Мені треба котлети смажити.

Отож, коли спалахнула перша блискавка, на даху було їх тільки двоє — Рут і Себастьян.

— Ти бачиш Едмундо? — запитав старий, відшукавши руку дівчинки. Її пальчики тремтіли, голівка горнулася до Себастьяна.

— Бачу, — відказала Рут. Їй і справді здавалося, що там, за блискавицею, з’явилася ледь окреслена постать велетенського вершника.

За першою блискавкою вдарила друга. Небо вирувало, як штормове море. Хмари набігали одна на одну, мов кораблі під час грізної баталіїї.

І котилися полум’яні ядра…

То тут, то там можна було бачити, як з’являються і зникають поміж дахами неквапливі, мов дозорці, що видивляються супротивника, кульові блискавиці. Здавалося, їх десятки, сотні. Десь потім з’являться засвідчені науковцями описи незвичайного явища природи — граду Із кульових блискавок.

Лише Себастьян знав, що то була одна-єдина блискавка, яка творила священний танець. Вона розгорталась у невидиме поле, — і тоді мовби переставала Існувати. А за якусь мить її можна було побачити в іншому місці. Спостерігачі гадали, що то з’явилася інша блискавка. Але ж ні, — то був Едмундо, який нині повернувся у власну стихію, щоб відсвяткувати появу друга. У нього з’явився друг!..

І тільки Себастьян чув променеву пісню Едмундо — величальну пісню на честь золотоволосої Рут:

"О Сонце, батьку наш всемогутній! Чи бачиш ти, яке у неї волосся? Воно пахне дощами і травами, яких не знають поза хмарами, — їх знають лише дивовижні істоти, що називають себе людьми.

Шкіра в неї така ніжна, що до неї боязко доторкнутись. І що мені робити з моєю силою, яка здатна сколихнути небо? Забери її в мене, Сонце! Поверни її вітрам та хмарам. А мені дай людські руки, якими молена доторкнутись до щоки прекрасної Рут.

Дай мені ноги, якими я приросту до землі. Я хочу стояти поруч неї. Хочу, щоб вона мене бачила. І розмовляла зі мною, і чула мою пісню. І сміялася так, як сміється хвиля — морська, бавлячись береговими камінцями..."

— Рут, — тихо мовив старий, — ти чуєш піїсню Едмундо?

— Чую, — урочисто відповіла дівчинка. Їй справді здавалося, що вона чує пісню, яку співає для неї полум’яний вершник.

Нарешті Едмундо звернувся до батька:

— Мені треба знати, що хоче Рут.

— Рут, — запитав Себастьяїн, — куди ти хочеш послати блискавку?

Для дівчинки це питання було давно вирішене.

— На Чорну фортецю.

Лише три слова. А те, що згодом сталося, забере для докладних описів цілі гори паперу.

Розплавлені, покручені грати. Пролами у стінах, — наче від снарядів. Мертва сторожа. І сотні в’язнів, які по крем’янистих стежках підіймаються все вище й вище у безлюдні гори. Там вони створять загони повстанців, які оголосять війну Генералові...

А Рут бігатиме по дворику біля харчевні і, показуючи язика малим забіякам, радісно гукатиме:

— Ага! Це я випустила в’язиів. Не вірите? Таки ж я...

І лише одна людина серйозно поставиться до її слів. Ця людина — сеньйор Професор.

VI. У ПОЛОНІ

Розгром Чорної фортеці справив гнітюче враження на Марлона. Він боявся вживати будь-яких заходів проти Себастьяна. Знищити старого не важко. Спиняла думка: що буде потім? Чи не прийде кара у вигляді полум’яної кулі, від якої не здатні захистити ні стіни генеральського палацу, ні поліція, ні військо?..

Марлон обмежився тим, що доручив своїм агентам наглядати за Себастьяном. Незабаром йому доповіли про сеньйора Професора, якого кілька разів бачили у Мірти.

Кмітливий масажист зрозумів, що ця дійова особа з’явилась не випадково.

Едмундо для Марлона був не другом, а ворогом. Хто ж стане шкодувати, коли викрадають ворога? Марлон наказав агентам не чинити жодних перешкод Професорові.

Отож підводний човен Професора цілком вільно почував себе в гавані. Він належав науковій організації, яка вивчала життя океанських глибин. Насправді ж Професора цікавили зовсім інші проблеми.

Ще замолоду він поставив собі за мету розкрити таємницю кульової блискавки. Вперті пошуки привели його до винаходу. Професор сконструював апарат, що приймав і аналізував ті самі хвил’І, які приймав мозок Себастьяна. Проте кульова блискавка була не дуже частим явищем природи. І тут Професор почув про блискавку, яку вдалося приручити.

Тепер, мабуть, читач догадався, чому скупа Мірта раптом перестала бути скупою. Заповітний кисет став іграшкою Рут. А це, власне, І все, чого від Мірти вимагав сеньйор Професор.

Друзі Себастьяна, особливо Педро, натякали старому, що Професор тримається якось підозріло. Чи не задумав він чогось лихого?

Себастьян відповів:

— Едмундо викрасти не можна. Він здатний себе захистити.

Не врахував старий одного: можна викрасти Рут. Не врахувала цього й Мірта, яка гадала, що Професорові потрібен тільки сам кисет, — і нічого більше.

І ось одного разу...

Професор умовив МІрту відпустити дівчинку на підводний човен. Вони зроблять невелику прогулянку. Професор покаже дівчинці той таємничий світ, про який оповідають так багато казок. А щоб Рут добре себе почувала, нехай прихопить свою улюблену іграшку...

Як тільки човен опустився під воду, Едмундо перестав чути Себастьяна. Остання фраза, яку він почув, була така:

— Бережи Рут...

Едмундо відчував, що Рут близько, — і це його заспокоювало.

Та незабаром велика тривога оволоділа

його серцем. Що сталося з батькам? Чому він його не чує? Раніше такого не траплялося. Де б не був Едмундо, а хвилі батькового мозку завжди бриніли в його єстві.

Це добре знав Професор. Він знав також, що металева оболонка човна та велика товща води припинять зв’язок Едмундо з Себастьяном. Саме на це він і розраховував.

Рут захоплювалась тим, що відкривалося їй за склом великого ілюмінатора. То були незнайомі риби, — такі чудернацькі, що Рут час від часу скрикувала від подиву.

— Попереду в тебе стільки цікавого, що тобі можуть позаздрити всі твої подружки, — сказав Професор.

— А скоро ми повернемось додому? — запитала дівчинка.

— Ми туди більше не повернемось, — строго дивлячись на Рут, відповів Професор.

Рут спершу заніміла від страху, потім заплакала.

— Я хочу додому.

Її голосок тремтів, по щоках текли сльози, а маленькі пальчики вп’ялися в руку Професора.

Тим часом Едмундо відчув тривогу, яку переживала Рут. Апарат Професора ловив хвилі, які випромінював Едмундо. Аналізуючи їх, електронний мозок відтворював думки. Професор зрозумів: якщо дівчинка не заспокоїться, Едмундо може вчинити якесь лихо. І тоді все загине.

— Рут, дитино моя, — сказав Професор. — У тебе нікого немає. Батька ти навіть не пам’ятаєш. Матуся теж померла. А тітка Мірта...

— У мене є дідусь, — плакала дівчинка. — Я хочу до нього.

— Який дідусь?

— Дідусь Себастьян.

Їй хотілося знов опинитись на заповітному горищі, де вона стала володаркою блискавиць. І хоч ніхто їй не вірив, що то вона зруйнувала Чорну фортецю, але ж Рут це знала. А скільки попереду добрих справ, які належало їй вчинити разом з дідусем Себастьяном та казковим Едмундо! І може, прийде такий день, коли вона побачить свого полум’яного лицаря не в казці. Він з’явиться живий, могутній, у всій своїй величі.

Все це Рут пов’язувала з дідусевим горищем, і поза ним для неї вже не лишилося світу.

Професор знав, чим можна привабити дівчинку.

— Дідусь Себастьян тобі розповідав казки про Едмундо. Я ж везу тебе туди, де він живе. Ти його побачиш так, як бачиш мене.

Ці слова справили на дівчинку велике враження. Розтерши кулачками сльози, вона запитала:

— Вас послав Едмундо?

— Так, мене послав Едмундо, — лагідно посміхаючись, відповів Професор.

Було дивно спостерігати, як мінявся вираз її обличчя. Ніби вона готувала себе до тяжкої дороги, яку їй належало пройти заради вірного друга. Професор відзначив для себе, що природа нагородила Рут добрим серцем, яке вміє чекати й вірити. Щось було в ній від дорослої жінки, Для котрої жоден шлях не може бути тяжким, якщо попереду на неї чекає зустріч з другом.

— Ви його бачили? — тремтячим голосом запитала Рут.

— Ми разом його побачимо, — ухильно відповів Професор.

Рут набралася терпіння. Вона повірила. До неї повернулась рівновага і навіть веселість. І це відразу ж вплинуло на поведінку Едмундо. Прилади, які відтворювали його потаємні думки, іще відзначали вагання та сумніви. Йому невловимо передавався настрій Рут. Едмундо також заспокоївся.

Тепер Професор дістав змогу зайнятись удосконаленням своєї апаратури. Поки що вона діяла однобоко: лише приймала хвилі променевої істоти, але не могла передати думки Професора так, щоб їх прийняв Едмундо.

Об’єкт дослідження жив поруч, отож не дивно, що незабаром Професор помітив: імпульси, які посилав електронний мозок, викликають поштовхи у психіці Едмундо, що по суті також був електронним мозком, створеним самою природою.

Нарешті дві електронні істоти — Едмундо й машина — почали вільно обмінюватись думками. Звісна річ, машинний мозок розмовляв з Едмундо від імені Професора. А точніше, то було "Я" самого професора, запрограмоване в машині.

— Ти чуєш мене, Едмундо? — запитало оте "Я".

Коли Едмундо почув це запитання, він так розхвилювався, що Професор почав побоюватись за Рут. Спершу Едмундо здалося, що то був голос батька.

— Тату! — вигукнув Едмундо. — Чому ти так довго мовчав?

— З вами розмовляє зовсім інша особа, — поспішив застерегти його збентежений Професор. — Я вийшов на зв’язок з вами за допомогою приладів.

— Чого ви хочете?

— Я хочу зробити вас щасливим.

Едмундо кілька секунд мовчав. У невидимому полі, яке огортало Рут, щось пульсувало, думало, боролося з сумнівами. Нарешті Едмундо оказав:

— Я й так щасливий.

— В чому ж полягає ваше щастя?

— Я став доповненням Рут. Значить, я став людиною.

— Ні, ви не стали людиною, містер Едмундо, — безжально заперечив Професор. — Але ви можете нею стати.

— Як?..

— Ми їдемо туди, де вміють виготовляти білкових роботів. Ви не будете роботом, не хвилюйтесь! Ви — незалежна особа із власною волею. З вами можна лише скласти угоду. Але ми вам дамо організм робота. Він буде слухняною машиною, якою керуватиме ваша свідомість. Ви зможете кидати цю машину, вона житиме окремо від вас. Так само, як ви покидаєте кисет. Тоді ви знову станете блискавкою. А машина завжди на вас чекатиме.

Незабаром підводний човен увійшов до широкої лагуни. Острів нагадував зелену підкову, загублену серед безмежних просторів океану. Весь він належав Професорові За високими кам’яними мурами височів палац, споруджений із скл;а та алюмінію. Навколо маєтку буяла тропічна рослинність.

Отримавши велику спадщину, Професор створив на острові мікродержаву, яка мала свої таємниці. Найвищою із таємниць були дослідження самого Професора.

Зелену підкову омивав океан. Інколи на коралове узбережжя падали могутні штормові хвилі. А в лагуні вода завжди була спокійна, блакитна, — хоч пиши нею, мов чорнилом.

Професор поселив Рут у великій кімнаті із штучним кліматом. Тут було багато сонця, із коркової підлоги росли пальми. За прозорими стінами шелестіли візерунчастим листям дерева-папороті. Поміж ліанами весело лементували зграйки барвистих папуг.

Дівчинку доглядала висока жінка із сивим волоссям. Її звали місіс Делія. Була вона сувора й неговірка. До Рут ставилася з материнською ніжністю. Ця ніжність виявлялася не в словах, а в стриманих дотиках, у намаганні якось скрасити самотність сирітки. Дівчинку вона називала не інакше, як міс, — без імені.

— Міс без мене не повинна виходити з кімнати, — розчісуючи волосся дівчинки, наказувала Делія. — О, яке дивне у міс волосся! Воно б’є струмом, як зіпсована кавоварка.

— А ви не розчісуйте, — образилась Рут. — Я сама.

— Не хвилюйтесь, міс. Делія на цьому клятому острова до всього звикла. Якщо навіть із вашої голови почнуть виповзати змії, — і це мене не здивує.

— Ви кажете щось жахливе, — зойкнула Рут. — А чому цей острів клятий?

Зрозумівши, що вона сказала щось зайве, Делія поспішила виправитися:

— Прекрасний острів!

Професор не часто відвідував Рут. Його, мабуть, стомлювало запитання, яке завжди було те ж саме:

— Чому немає Едмундо?

І відповідь була тією ж самою:

— Незабаром ти його побачиш, мила дівчинко.

Рут запевняла себе, що цей розкішний маєток належав Едмундо, а сеньйор Професор був лише його управителем. Вона терпляче ждала, коли вечірнє небо спалахне сотнями блискавиць, — мов колись над дідусевим горищем, — і вдарить об хмару золота підкова полум’яного коня. І тоді прийде Едмундо, — величний і простий, пустотливий і задумливий. Хлопчик і зрілий воїн водночас. Вогонь і людина...

Якось Професоїр подарував Рут невеличку коробочку, — на зразок транзисторного приймача. Вона була настроєна на хвилі, які випромінював мозок полум’яного хлопчика.

— Тепер ти можеш розмовляти з Едмундо. Але не довго...

Рут спершу не повірила:

— З Едмундо?.. А де він?

Професор узяв коробочку, натиснув ледь помітну кнопку і тихо сказав:

— Містер Едмундо! Я виконую ваше прохання. Ви нарешті маєте змогу поговорити з Рут. Вона слухає вас.

І відразу ж Рут почула Із коробочки незнайомий голос:

— Рут! Це я — Едмундо. Ти чуєш мене? Рут завагалась.

— Чую. Але звідки знати, що це ти? Я ніколи не чула твого голосу.

— Так, це правда. І все ж це я подарував тобі всі блискавиці неба. І за твоєю волею зруйнував Чорну фортецю.

— Чому ж ти сам тоді не прийшов? — все ще з недовірою запитала Рут. — Ми з дідусем так чекали...

— Я завжди був поруч з тобою. Але ти не могла мене бачити. Зате я бачив тебе.

— Невже бачив? Тоді скажи, як я була одягнена, коли ти руйнував Чорну фортецю?

Коробочка якусь мить мовчала. Професор здалеку стежив за виразом обличчя дівчинки. Воно було ніби облите ранковою зорею. Рут нетерпляче ждала відповіді, від якої залежало все її життя. Якщо з нею розмовляв Едмундо, а не хтось інший, тоді вона справді потрапила до його володінь. І тоді Делія сказала неправду: цей острів не може бути клятим. Рут залишиться на ньому назавжди.

— На тобі була синя сукня в білу горошинку, — сказав Едмундо. — Жовті черевички. І жовті панчішки. В руках ти тримала кисет...

Рут повірила: це справді промовляв Едмундо. Синю сукню вона з той вечір одягла вперше. Тітка Мірта купила її у знайомої кравчихи, яка обшивала дітей з їхнього дворика. Черевички їй подарував дідусь Себастьян.

— А в тебе є полум’яний кінь? — довірливо запитала дівчинка.

— Я стомився бути полум’яним, — відповів Едмундо. — Я хочу бути таким, як ти. Професор обіцяв, що незабаром я стану людиною. Ти будеш аі мною дружити?

— Буду! — майже урочисто прошепотіла дівчинка.

На цьому їхня перша розмова увірвалася. Сеанс закінчився. Професор був дуже задоволений з нього. До Рут підійшла ДелІя І мовчки повела її обідати.

VII. ПРОФЕСОРОВА ТАЄМНИЦЯ

Коли Рут почала звикати до сизого полону, Професор дарував їй деяку свободу. Дівчинка не лише вільно виходила із овоєї кімнати, а навіть мала право без нагляду Делії викупатись у лагуні.

Острів був дуже вузенький, впоперек його можна перейти за півгодини. Зате вздовж, — по велетенській підкові, — в’юнилось бетонне шосе, на якому вряди-годи з’являлась машина Професора. Більше ніхто по цій дорозі не їздив.

Рут любила ранкові прогулянки, коли поволі спадає пелена туману і прохолодний бетон під ногами дзвенить від твоїх кроків. Десять хвилин вона мала змогу розмовляти з Едмундо. Коробочка промовляла його голосом, а Рут здавалося, що Едмундо стоїть за стовбуром пальми і дивиться на неї. Вона намагалась уявити його обличчя, але кожного разу те обличчя було Іншим. І тільки образ полум’яного вершника лишався незмінним-таким, яким Рут бачила його у власній уяві.

— Едмундо, які ти любиш цукерки? — запитала Рут під час чергового сеансу.

— Я не знаю, що таке цукерки, — винувато відповів Едмундо. Йому було прикро, що він нездатний збагнути смаків та уподобань золотоволосої подружки.

А Рут соромилась своїх запитань. Дедалі їм ставало все важче підтримувати розмову.

Дівчинка навіть розплакалась:

— Коли ти прийдеш, Едмундо? Мені тут страшно без тебе.

ДелІя не розуміла стану дівчинки. Вона помічала її сльози, але гадала, що Рут плаче за домівкою.

— Бідна міс! — зітхала Делія. — Мені вже втрачати нічого. А ви ще й на світі не жили. Чого ж Професор хоче від вас?

— Хоче зробити Едмундо людиною, — поважно відповіла дівчинка.

— О, вони тут роблять таке... Немає на них грому небесного. Хай би спопелив оцей клятий острів.

Рут сприйняла згадку про грім небесний так, як його може сприйняти лише володарка блискавиць.

— Навіщо? Тоді Едмундо ніколи не стане людиною. І я ніколи його не побачу.

Якось Рут заблукала в хащах. Вона знала, що на острові немає диких звірів. Боятись їй нічого. Продираючись крізь листя велетенських папоротіїв, дівчинка вийшла на галявину, освітлену полудневим сонцем. І тут їй відкрилось видовище, яке змусило серце дівчини затремтіти від жаху.

Просто на неї вийшли з кущіїв двоє хлопчиків. Вони були схожі одне на одного, мов близнюки. А може, й справді були близнюками. Ноги й руки їхні рухались так, ніби кожен із них був тінню другого. В цих рухах відчувалась неприродність, — мовби то були автомати з дистанційним керуванням.

Спинившись за кілька кроків від Рут, хлопчики дістали із піхов великі ножі й одночасно встромили їх одне одному в груди. Але не впали, — продовжували стояти, тримаючись за держаки ножів. На їхніх обличчях не можна було помітити ні болю, ні страждань.

І тут дівчинка побачила Професора, яікий вийшов на галявину разом з людиною, що нагадувала лікаря. Професор і лікар наблизились до хлопчиків, байдуже поштовхали їх кулаками в спини. Хлопчики, вивільнивши ножі з грудей одне одного, сховали їх у піхви. І, мовби нічого й не сталося, механічіно підіймаючи ноги, рушили через галявину туди, звідки з’явилися.

Сидячи у своїй схованці, Рут мимохіть чула розмову поміж Професором та лікарем. Не все вона зрозуміла, але загострене сприймання допомогло їй запам’ятати майже все, про що йшлося.

— Я не поділяю вашого захоплення, сер, — невдоволено сказав Професор. — Моделі, правду кажучи, нікудишні. Вони підходять хіба що для гри в солдатиків, але не для нашої справи.

— Але ж ви самі бачили, — нервово протираючи окуляри, заперечив лікар. — Програму вони виконали блискуче. Їх можна пробивати кулями, проколювати багнетами, — і жодних ушкоджень! Вражені органи відроджуються з такою швидкістю, що моделі не встигають упасти. Невже цього мало?

— Вони зовсім не реагують на зміну ситуацій. Це не живі істоти, а манекени. Їм треба дати трохи незалежності. Я хочу мати дресированих ідіотів, — це правда. Але ідіот сам повинен вирішувати, як ліпше діяти в цю хвилину.

— Це вже розум, — зауважив лікар.

— До розуму ще далеко. Досить рефлексів. До речі, коли буде готова модель для Едмундо?

— Незабаром покажу.

— Запам’ятайте: він мусить стати нашим колегою, — тоном наказу мовив Професор.

Хоч Рут і не все зрозуміла, але дещо для неї прояснилося. Хлопчики були не людьми, а лише автоматами. Це по-перше. По-друге, її Едмундо не господар на цьому острові, а лише модель. Слово це жахало її своєю бездушністю.

У Рут не було порадників. Мимоволі довелось шукати поради у Делії.

Коли Рут розповіла їй про хлопчиків-ав-томатів, Делі я сплеснула долонями:

— О господи! Невже міс уже бачила?..

Вночі вона поклала Рут у своє ліжко. Пригорнувши її голівку до сухих грудей, Де-лія розповіла дівчинці те, що їй самій хотілося забути.

Професор привабив Делію можливістю жити на сонячному острові. Тоді вона була молодою вдовою шахтаря. Жилося їй дуже зле. Дітей у неї не було. А Професор пообіцяв, що на її рахунок в одному з європейських банків щороку надходитиме сума, яка для вбогої вдови здавалася цілим багатством. Делія всього тільки повинна стати донором. Гроші вона отримає тоді, коли Професор закінчить свої досліди.

Її не кололи, в неї не брали крові. Це було зовсім інше донорство. Брали просто одну клітину з її шкіри. Для ока це зовсім непомітно, — так, ніби лікар здував із твоєї руки випадкову порошинку.

Спершу Делія вважала, що їй даремно сплачують гроші. Щоправда, вона додатково виконувала обов’язки покоївки, але ж плата була незмірно вища, ніж коштувала ця проста робота. Лише згодом вона дізналась, навіщо Професорові потрібні живі клітинки із її тіла. Їх прищеплювали молодим негритянкам. Прищеплювали так, що вони народжували дівчаток, які були повним повторенням Делії.

Живуть вони в ба-раді, куди, окрім Професора та його помічника, ніхто не має права заходити. Тридцять юних Делій, у яких ніколи не було ні батька, ні матері!

Від негритянок, які їх народжували, дівчаткам у спадок не дісталось жодних ознак. Хіба можна тих жінок вважати їхніми матерями? Делія також не була матір’ю. І якщо були в них колись батьки, то це батьки Делії, які давно померли. Лише їх можна вважати предками цих істот.

Скільки сліз виплакала Делія! Бачити власну молодість у страшній неволі, — молодість, розмножену в тридцяти особах, — було над її сили.

І водночас вона не мала права поскаржитись, що над нею творили насильство: всього тільки невидима порошинка з її руки!..

До Професора подібні досліди провадились лише на тваринах. Застосування їх на людині вважалося великим моральним злочином.

Нічого цього не знала Делія. Професора вона вважала дияволом в людській подобі, і тому щоночі молилася...

Тепер негритянки розмножують модель хлопчика. Розмножують так, як множаться штамповані предмети на сучасних заводах. Дітей кудись відвозять, комусь вони дуже потрібні, а тут Професор та його помічники провадять свої нелюдські досліди.

Навіщо вони це роблять? Делія певна, що Рут згодом також стане донором.

— Модель хлопчика? — пригортаючись до Делії, тремтячим голосом запитала Рут.

Вона не могла заснути до ранку. Яким же буде Едмундо? Хоч дівчинку й лякало те, про що розповідала Делія, але ж вона знала: Едмундо — це блискав-ка, яка має стати людиною. І чим більше буде незвичайного в його організмі, тим більше Едмундо залишиться самим собою.

Це заспокоїло Рут. Серце дівчинки шукало невидимого друга. Видимим Едмундо стане лише тому, що так зручніше їм дружити.

Ось чому таємниця Професора не викликала в дівчинці такого страху, який переживала Делія. Правда, оте розмноження однієї особи, перетворення її на білковий автомат— це страшно. Та якби не було цього, — не лишилося б жодної надії будь-коли побачити Едмундо.

ЧАСТИНА ДРУГА

БЛИСКАВКА СТАЄ ЛЮДИНОЮ

I. БЛИСКАВКА СТАЄ ЛЮДИНОЮ

Може, так воно й сталося: вдарила блискавка в земіний океан, — і там зародилась перша білкова клітина. Згрупувавшись у живий організм і ставши людиною, клітинки оті "забули", що вони походять від блискавки.

Зараз це повторилося. Але те, на що природа витратила багато століть, в лабораторії Професора вимагало одного або двох років.

Едмундо бачить себе! І знає, що це він, а не хтось інший. Бачить у дзеркальній воді, що невеличким озерцем виграє поміж пальмами. Бачить небо над головою, білі хмарки, що поволі пливуть у просвітах поміж листям жовтосмолок, — те небо, яке нещодавно було його домівкою.

Тепер домівкою стала земля. Бо зовні Едмундо виглядає так само, як земні люди. За всіма ознаками йому років дванадцять або тринадцять. Скільки ж насправді? Він є часткою променевої істоти, яка живе вічно. Живе незрозуміілим для людей життям.

І все ж він тільки хлопчик. Так хотів старий Себастьян, коли просив полум’яну кулю подарувати йому сина. Так хоче маленька Рут, чиє волосся було солодкою принадою, яка притягнула його сильніше від металевих чудовиськ. Притягнула іншою силою, — такою, яку неможливо пояснити...

Для професора він хлопчиком не був. Професор знає, що Едмундо володіє тисячолітньою пам’яттю природи, тому розмовляє з ним принаймні як з рівним. І якби хтось підстеріг їхню розмову, його вразила б невідповідність зовнішнього вигляду й зрілості в міркуваннях білоголового хлопчика з надмірно правильними рисами обличчя.

Та зараз Едмундо лишився сам на сам із пальмами й небом. Йому належить звикнути до нового життя, навчитись обмацувати земні предмети не променем, а людськидш пальцями, що спершу здалися йому такими незграбними. Поволі до нього приходило вміння користуватися цими недосконалими приладами, обтягнутими нетривкою шкірою. Щоб зігнути їх чи розігнути, — потрібна була вічність! І така ж повільність у реакціях мозку. Коли Едмундо обмацував якийсь предмет не пальцями, а променем, сигнали до мозку надходили із швидкістю світла. Зате Едмундо дістав змогу жити на, хвилях, на яких живе золотоволоса Рут. Він бачить те, що бачить вона, — твердий речовинний світ, який разюче відрізняється від мінливого світу, витканого із вільного проміння!..

Едмундо поки що боїться зустрічатися з Рут. Те, що для неї здається звичайним, буденним, для Едмундо становить загадку з десятками несподіванок та перешкод. Інколи він був смішним І незграбним, мов людина, яка влерше сіла на велосипед. Едмундо боявся також свого зовнішнього вигляду, — надміру правильних рис обличчя. Отак надміру білими бувають штучні зуби, — як у його батька.

Згадка про Себастьяна на мить засмутила Едмундо. Не раз він силкувався піймати хвилі батьківського мозку, та, мабуть, Себастьян був надто далеко.

Але Рут була поруч, — і це втішало хлопця.

Минав час. Едмундо вчився володіти білковою машиною, яіка тепер була його земним організмом.

Багато в чому ця машина відрізнялась від людського тіла. Створена на його основі, вона мала додаткові якості, яких у звичайному організмі не було. Так, скажімо, у ящірки відростає відірваний хвіст. Правда, відростає повільно. Але ж людині зовсім невластивий цей процес, який вчені називають регенерацією органів...

Природа натякнула на таку можливість, а Професор і його помічники в цих натяках побачили ключ до створення білкових автоматів, які не знатимуть смерті. Вчені перебудували генетичну програму іще в клітинах, яким належало почати творення нового організму.

Н авіщо це Професорові, — Едмундо не знав. Не все він розумів у земному суспільстві. Але намагання зробити білковий організм таким живучим, як організми променеві, здавалось Едмундо вдячною, благородною справою.

Здебільшого вони зустрічались у кабінеті Професора, де не було помітно жодних ознак його діяльності. За великими вікнами буяла тропічна рослинність, кричали папуги, на деревах гралися приручені мавпи.

Професор запрошував Едмундо до каміна, ставив для нього крісло. (Починалася та розмова, яка нерідко стомлювала Едмундо. Але Професор цього не помічав. В кожній зустрічі він намагався підкреслити, що вони цілком рІ’вні.

— Містер Едмундо, — якось мовив професор, — вам слід розпочати тренування за системою йогів. Ви лишилися тим, ким були завжди, — блискавкою. Але вона рівномірно розлита по клітинах вашого тіла.

Звільнитись від тіла, зібратись у полум’яну кулю, — ось ваше нове завдання!

Це трохи спантеличило Едмундо. Він довго жив єдиною мрією: наблизитись до людського побуту. Хай він не став такою людиною, я.к інші. Та все ж Едмундо може тепер зустрічатися з Рут. Ось іще трохи поблукає по острову, погомонить з папугами, полазить по деревах, — і тоді зрештою наважиться відвідати дівчинку. Йому б лише здобути більше певності, що він такий самий, як інші. І раптом оця вимога: Едмундо знову повинен стати блискавкою! Навіщо? Яка в цьому потреба?

— Бачу, ви здивовані, — сказав Професор. — Та чи думали ви про те, яка діяльність чекає на вас у новому житті? Простіше: як ви збираєтесь жити?

— Хочу побачити Рут, — відповів Едмундо, зки’й паки що не знав жодних інших бажань.

— Гаразд. Ви її побачили. І вона визнала вас тим самим полум’яним лицарем, яікий зруйнував Чорну фортецю. А далі?

— Повернемось до батька. Сподіваюсь, ви нам у цьому допоможете.

Професор поворушив у каміні обвуглені головешки. На його аскетичному обличчі промайнула глузлива посмішка. Проте Едмундо так мало розумівся на міміці людських облич, що професорове глузування лишилося поза його увагою.

— Містер Едмундо! Я не збираюся сковувати вашої волі. Для мене ви- синтез двох несхожих форм життя. Променеве життя— це ваша стихія. А що ви знаєте про життя білкове?

— Дещо знаю, — сказав Едмундо. — У вас існують знаки, символи, які є еквівалентом сонячної енергії.

— Ви маєте на увазі гроші? — перепитав Професор. — Що ж, це досить неприємний— атрибут земіної цивілізації. Люди не вміють брати енергію безпосередньо із Космосу. Цю функцію виконують злаки. Ячмінь, пшениця, кукурудза. Далі пшеничне зерно зазнає великих метаморфоз. Воно стає машинами, кораблями, буди’нками. Та передусім воно перетворюється на гроші. Якби люди вміли брати космічну енергію так, як берете її ви, Едмундо, — гроші для них були б непотрібна...

"Я вже це знаю", — подумав Едмундо, але нічого не сказав.

Тим часом Професор вів далі:

— Але ж у новому житті ви не зможете брати енергію просто від Сонця. Потрібні котлети, біфштекси... До речі, вам сподобалась моя кухня?

— Не знаю. Оті біфштекси здаються мені великою карою.

— О-о! — засміявся Професор. — Чи знаєте ви, скільки людей жадають такої кари?

— Ваш світ здається мені надто жорстоким. В ньому немає гармонії.

Так говорив Едмундо, думаючи: навіть Рут, — безневинна Рут, — своїми білими зубками знищує інші живі організми.

Обличчя Професора зігріла доброзичлива посмішка.

— Ви здатні звільнити людей від цієї прикрої необхідності? Ах, мовчите! У нас вистачає мудреців, які зітхають з цього приводу... Але я

повертаюсь до свого запитання: що ви збираєтесь робити, щоб забезпечити своє нове життя?

— Запитаю в батька.

— Питайте в мене. Тепер я вам батько. І ваш найближчий друг.

Рука Професора лагідно опустилась хлопцеві на плече.

— Так, — схиливши голову, відповів Едмундо. — Ви дали мені нове життя.

Професор пообіцяв, що він сам займеться з Едмундо тими вправами, які дозволять вивільнити із його клітин потужне поле кульової блиекашш. В цей час Едмундо нагадуватиме людину, яка впала в летаргічний сон.

— Коли ви оволодієте цим мистецтвом, — закінчив Професор, — ми докладніше обговоримо, як вам надалі жити. Вас чекає велика доля. Дуже велика! Королі й президенти схиляться перед вами. А поки що відвідайте Рут. З неї виросте прекрасна жінка. Знайте: нас буде троє. Я, ви й вона. Свята трійця...

І хоч Професор сказав ці слова з доброю усмішкою, але вони чимось збентежили Едмундо. За жартом ховалась таємниця, якої поки що Едмундо не міг розгадати. А зараз його чекала Рут. Він прагнув і водночас боявся зустрічі з нею. Бо хіба він схожий на того казкового лицаря, якого дівчинка видивлялалася із-за хмар?

II. ЗУСТРІЧ НА БЕРЕЗІ

Вона бігла босоніж по береговому піску. В лагуні, що своїми тихими водами сягала аж до небокраю, хвилі не пінились, перебігали сторожко, ніби зважуючи, куди їм викотити свої рухливі горби. Незлостиво,

сумирно закінчували вони шлях на брунатній смужці землі, що колись була розкішною колонією коралів. Тепер ті корали були перетерті хвилями на дрібний пісок.

Ноги Рут лишали на цьому піску неглибокі сліди. Хвиля, обмиваючи їх, бігла далі, — аж під коріння високих пальм. На мілині вона творила гармонію білих ліній, як творить їх мороз на шибці. Але тут ця гармонія була не змертвіла в своїй непорушності, — тут лінії ламалися, вигиналися, переплітаючись так химерно, що око не встигало вловлювати всіх орнаментів, ямі народжувались і вмир.али протягом хвилини.

Гра цих ліній нагадувала гру звуків, із яких складається симфонія. І Рут, що над усе любила імузику, намагалася врости серцем у ці примхи та радощі природи.

Десь у глибині душі цієї дівчинки, якій життя дарувало передчасне визрівання, зіткнулися бажання, настрої та надії, мов оті мінливі лінії на береговому піску.

Черевички вона тримала в руках. Вітер бавився її золотим волоссям, то підіймаючи його кільчасті пасма, то кидаючи знов на плечі. І по них збігало сонце, — збігало невидимими струмками, — і губилося у вологих слідах від її босих ніг.

На обличчі Рут можна було помітити смуток, через який лише інколи пробивалася несподівана радість. То була радість єднання з природою. Потреба такого єднання стихійно жила в душі дівчинки, як живуть вечірні зорі в тихій озерній воді.

Вона думала про Едмундо. А він стояв за стовбуром пальми, боячись ворухнутись. Йому здавалося, що один необережний рух стане причиною катастрофи, — зникне, розтане в просторі той дорогий образ,

який він уперше побачив за допомогою хвиль батькового мозку. І лише зараз дивився на Рут власними очима.

Звичайна дівчинка, — дитина людської матері, — про що вона зараз думає? їй було тільки одинадцять років. Для неї ще не настав час, коли народжується зріле, доросле почуття. А Едмундо прийшов із того світу, де розумні істоти не діляться на жінок і чоловіків.

Але тепер, — у новому житті, — Едмундо справді став хлопцем.

В його пориванні до Рут діяли сили, які єднають два далекі, незрозумілі одне для одного світи. Це була стихійна жадоба самої природи поєднати силу й красу, могутність і ніжність, земну квітку і грозу небесну. В такому єднанні гроза розквітає чарівною квіткою, а земна квітка несподівано стає небесною грозою, — як було тоді, коли золотоволоса Рут спрямувала всі блискавиці неба на Чорну фортецю...

Страшно зробити крок, бо від нього залежало так багато. І все ж Едмундо його зробив. Гостро відчував, як відривається нога від землі, як вона знову намацує твердий грунт. І поволі з’являлася певність, що Рут не помітить у ньому нічого штучного, неприродного. Він такий, як усі. Саме цього й прагнув Едмундо.

Рут підвела голову, трохи здивовано глянула на хлопця. Здивування це пояснювалося не самою особою Едмундо, а лише тим, що Рут не сподівалася нікого зустріти. Дівчинка звикла до своєї самотності. Делія не дуже любила прогулянки, — вони її стомлювали. Рут здебільшого мандрувала по острову сама. Едмундо, мов сновида, тихо, майже безтямно, крок за кроком наближався до дівчинки. Ось нарешті він підійшов так близько, що Рут навіть злякалася.

— Чого тобі? — насторожено запитала вона.

Едмундо мовчав. Як їй пояснити, що він і є той, кого Рут так довго ждала? Ніяково переступив з ноги — на ногу, мовби перевіряючи їхню придатність для нового життя.

І несподівано для себе сказав:

— Давай дружити.

Рут зміряла його тривалим поглядом. Можливо, їй видався знайомим голос цього хлопця. Але за хвилину її зацікавленість згасла.

— Ти часом не з бараків?..

Це запитання кольнуло Едмундо. В бараках жили білкові роботи. Серед них були й такі, які в зовнішньому вигляді повторювали Едмундо. А, власне, хіба він чимось відрізнявся від роботів? Професор запевняє, що роботи мають примітиви у психіку. Але сам Едмундо з ними не спілкувався й нічого про це не знав. Знав лише одне: він живе в тілі робота, — в його кістках і м’язах.

Едмундо заволоділо відчуття власної неповноцінності. Йому хотілося обернутися й піти геть. Рут чекала не його — вона чекала того Едмундо, якого сама виліпила у потаємних мріях.

Едмундо вже навіть зробив крок, збираючись покинути дівчинку. Але Рут його спинила:

— Стривай! Ти ж дружити зі мною хотів.

— А можна? — з прихованою надією запитав Едмундо.

— Чому ж ні? Дістань мені оті черепашки. Едмундо просто в черевиках зайшов у воду, назбирав черепашок і висипав це іскристе багатство біля її ніг.

Черевики чавкали, з них вихлюпувалась вода. Рут засміялася:

— Чому ж ти не роззувся?

— Зараз, — розгублено мовив Едмундо, пробуючи негнучкими пальцями розшнурувати черевики.

— Який же ти! Наче ніколи черевиків не носив.

вона присіла навпочіпки і швидкими рухами звільнила його ноги від мокрих черевиків. Зв’язала їх докупи, перекинула через плече Едмундо й тоном наказу кинула:

— Ходімо!..

Вони довго йшли по тій береговій смужці, де кожна хвиля обмиває ноти, ворушить пісок поміж пальцями, лоскітно вивільняє з-під босих підошов дрібні, ретельно відполіровані камінці.

Рут запитала:

— Хіба Професор вас відпускає? Едмундо вже почував себе трохи сміливіше.

— Кого це нас?

— Ну, вас... Тих, що в бараках.

Так, він для неї тільки робот. Але чому ж тоді Рут так довірливо погодилася з ним дружити? Хіба може людина дружити з роботом?

— Мене відпускає, — ухильно відповів Ед-мундо.

— А що ж ти за персона? — обернулась до нього Рут.

Едмундо зважився. Він загородив їй дорогу, дихав просто в обличчя й гаряче шепотів:

— Скажи, Рут... Якби я був одним із тих, хто живе в бараках...

— Ну то що? — не дала йому закінчити Рут. — Живи собі.

— Але ж я хочу з тобою дружити.

— Дружити?.. У мене є друг. Він незабаром прийде. Його звуть Едмундо. А ти... Ми теж можемо дружити. Але зовсім не так, як з ним.

Едмундо з деяким подивом відзначив: Рут зовсім інакше, ніж Професор, ставиться до тих, хто жив у баражах. Може, вона не все знає?

Ні, Рут знала майже все. Вона запитала:

— А ти яка модель? Едмундо не витримав:

— Рут! Невже ти не пізнала мого голосу? Я — Едмундо!..

Дівчинка рвучко зупинилась, губи її ворушилися, а рука з черевичками чомусь застигла в повітрі, мовби з піднятим щитом. Враження було таке, ніби Рут намагається захиститись від нападу.

— Так, я — Едмундо, — палко продовжував хлопець, не дозволяючи їй отямитись. — Професор дав мені людське тіло. Правда, не зовсім людське... Тіло одного із своїх роботів. Але я не робот! Ніхто не змусить мене підкорятися чужій волі. Я хотів бачити тебе. Хіба важливо, в який одяг я для цього прибрався? Якби ж ти це зрозуміла, Рут!.. Якщо тобі не подобається мій вигляд, — вважай, що я прибув на чужій машині. І ота машина справила на тебе негарне враження. Але ж це тільки машина! Кращої в мене не було. Хіба можна за це засуджувати?..

А Рут все ще мовчала. Рука з черевичками опустилась, губи звузились, обличчя зблідло.

Нарешті мовила:

— Я все розумію, Едмундо. Якби ти навіть прийшов до мене в якійсь нелюдській подобі... Хай навіть мавпою або собакою... Якби наївіть сталося таке, — і тоді б я бачила тебе серед хмар, а не на землі... Для мене ти завжди на полум’яному коні, Едмундо!..

— Ти стала майже дорослою, Рут, — мовив Едмундо. — Ти кажеш дорослі слова.

— Я довго чекала й багато думала. Може, навіть дорослі стільки не думають. Вони бояться казки.

— Світ — це суцільна казка, — тихо сказав Едмундо. — Як же можна її боятися?

Хлопець помітив, що його рука мимоволі тягнеться до волосся Рут. І дівчинка не боронилася, — дозволила йому покласти долоню їй на голову.

Ким він був для неї? Мабуть, так можна любити брата. І шукати його ніжності. Тітка Мїрта небагато ніжності дарувала своїй небозі. І тепер

сильна рука Едмундо, яка лежала на її голівці, повертала їй те, що забрала в Рут невесела сирітська доля.

— Рут! Я не хочу більше ставати блискавкою. Дозволь мені бути таким, яким бачиш зараз.

— Ти не можеш бути таким. Бо ти з Іншого світу. Це тільки наше побачення, Едмундо. Тебе знову покличуть хмари — і ти підеш від мене.

Її голосок звучав ніжно, мелодійно. Було в ньому щось від тієї хвилі, яка набігала з лагуни на кораловий пісок. І в мінливості хвилі, у вільній грі ламаних ліній виникали пальми та білі острови, заселені невідомими істотами. Все це виникало на якусь мить, — як виникають в уяві людській зорові образи, коли добрий музика бере в руки скрипку. І відразу ж напливають інші видіння, збуджуючи уяву для Іншої діяльності.

— Хіба я недобре виглядаю? — збентежено запитав Едмундо.

— Надміру добре, — посміхнулась Рут недитячою посмішкою. — У нас люблять таких вродливих хлопчиків.

— А ти?..

— Для мене це байдуже. Я зовсім не те люблю.

— Що ж ти любиш?..

— Я й сама не знаю.

Рут помічала, що стала якоюсь іншою. Їй навіть дивно було згадувати себе такою, якою вона була у тітки Мірти. Мабуть, круті злами

в дитячій долі, замісивши душу в кризі й полум’ї, дарують дитині передчасну зрілість. І це вже не дитина, хоч зовні і виглядає дитиною.

Професор попередив Делію, що Рут уже не потребує її особливого піклування. Їй треба надати якомога більше незалежності. Хай Рут і Едмундо знайомляться, хай звикають одне до одного.

Професора не влаштовувала затяжність фізіологічного визрівання. Тепер він творив своїх роботів прискореним методом. Отже Едмуидо, якому на вигляд було тринадцять років, насправді мав лише півтора року. Йдеться, звичайно, про його білкову оболонку. Саме тому білкові роботи й мали примітивну психіку. Тіло швидко набирало заданих форм, а психіка лишалась такою, як у немовлят. Ці організми становили тільки робочий матеріал для дослідів Професора.

Делії стало боляче, що Рут, яку вона щиро полюбила, з лихої волі Професора мусить терпіти присутність істоти, котра ніколи не стане людиною. Чого ж хоче від цієї милої дитини диявол у людській подобі?.. Яку нову жорстокість він замислив?..

Тому й заплакала Делія.

ІІІ. НЕСПОДІВАНІ ГОСТІ

— Зрозумійте, містер Едмундо, яким злочинцем ви хочете мене зробити! Бути променевою особою, над якою стоять лише зорі, — і раптом загуснути в білкових клітинах. І не прагнути, не пориватись до зір. Яке падіння! Ні, містер Едмундо, — цього не станеться.

Зрештою, подумайте про Рут. Спершу ви обдарували її казковою могутністю, а тепер хочете зробити дружиною вантажника або шевця. Адже ж ви мусите якось заробляти на хліб.

Так говорив Професор, намагаючись умовити Едмундо розпочати вправи, які дозволять вивільнити з організму розлиту в ньому енергію кульової блискавки.

Але Едмундо не бажав ставати блискавкою. Він хотів повернутись до батька в тому вигляді, в якому Себастьян справді міг називати його сином.

— Ви забуваєте, — сердився Професор, — що білковий автомат, який я вам подарував, назавжди лишається у вашому розпорядженні. Ви в нього повернетесь тоді, коли захочете. І будете жити серед людей. І ніхто не догадається, що годиду тому ви котилися в небі грозою. Хто б із смертних відмовився від отакої долі?..

Едмундо радився з Рут. І дівчинка йому казала:

— Я б хотіла на якусь годину стати блискавкою. Але на все життя... Це було б жахливо! Отак і ти, Едмундо. Тобі тільки здається, що ти здатний зректися неба. Потім ти дуже засумуєш. А я не знатиму, як тебе втішити.

Едмундо розпочав тренування. Потрібна була велика воля, щоб змусити свідомість виключитись із довколишнього світу. Тоді з Едмундо можйа було розмовляти лише за допомогою приладів, виготовлених Професором.

— Ось ваше справжнє життя, містер Едмундо! — вдоволено вигукував Професор. — Хотів би я опинитись на вашому місці. Ви ж Зевс, а не людина! Невже ви так і не навчитесь користуватися власною могутністю?

— Про яку могутність ви кажете? — дивувався Едмундо. — Є Сонце, є зорі... Чи можу я змагатися з ними?

— Навіщо вам зорі? Ваша могутність на землі.

— Що я з нею робитиму? Я хочу бути таким, як усі люди.

— Люди не однакові, — повчав Професор. — Одні досягають величі богів, інші животіють гірше, ніж дощові черв’яки. Яку ж долю ви обираєте для себе?..

На це Едмундо нічого відповісти не міг. Він поки що радів від самої можливості жити, ходити на двох ногах, вишукувати в лагуні перламутрові черепашки для Рут, перебираючи в пальцях її шовковисте волосся.

Та незабаром Едмундо відчув себе в рідній стихії. Рут казала правду: йому лише здавалося, що він здатний прожити без неба.

Тіло Едмундо лежало на канапі. Рут сиділа біля його ніг, чекаючи, коли ворухнеться брова, розплющаться очі. Це було повернення Едмундо з того світу, де він скакав на полум’яному коні. І якби Рут не шанувала хвилини, коли Едмундо жив своїм променевим життям, вона б втратила право називатися його другом. Але Рут дала собі мовчазну клятву, що завжди отак сидітиме біля його ніг і терпляче ждатиме його повернення із променевих мандрів. І не дасть жодній порошинці впасти на його обличчя...

Делія нічого не розуміла. Вона бачила, що Рут стала іншою. Зник той смуток, який робив її обличчя старшим, недитячим. Рут знову була дитиною. Але дивно: разом з поверненням дитячого вигляду в її рухах та словах з’явилося щось доросле.

Делія все ще боялася, що Рут стане донором. Тоді з’являться в бараках десятки інших Рут. І добре, коли дівчинка цього не знатиме. Важко, дуже важко знати, що ти даєш життя істотам, приреченим на тваринне існування!..

Хоч як стежила Делія, але вона не помітила, щоб Професор чи його асистенти взяли хоча б зрізаний нігтик у дівчинки. Це її трохи заспокоювало. Але оте сидіння Рут біля непорушного тіла Едмундо викликало в неї велику тривогу. Щось було в цьому неприродне: хлопець то вмирав, то воскресав. Мабуть, якась тяжка недуга. Делія не раз умовляла дівчинку, щоб та дозволила посидіти замість неї біля Едмундо. Але Рут була невблаганна. Проте погодилась, коли Делія запропонувала, що вони пильнуватимуть Едмундо разом.

Якось під час такого пильнування Делія, дивлячись у вікно, вигукнула:

— Корабель!..

Рут спершу не зрозуміла, що саме так схвилювало Делію. Хіба вона ніколи не бачила кораблів? Що ж тут незвичайного?

Але за хвилину вбіг Професор. Він був схвильований не менше, ніж Делія. Наблизився до дівчинки, вхопив її за руку.

— Рут! Ви поівиннІ мені допомогти. Інакше загине вся наша справа. Едмундо мусить знищити цей корабель.

— Знищити!? — вжахнулась дівчинка. — Навіщо?..

— Там наші вороги. Боюсь, що Едмундо мене не послухає. Але досить вашого слова, — і з кораблем станеться те ж саме, що ви зробили з Чорною фортецею.

Рут вагалася. Вона вірила, що Професор був доброю людиною. Хоч його досліди здавались Делії жорстокими, але це він дав земне Існування Едмундо. Звісно, ті істоти, яких він творив із клітинок Делії, — це жертва, велика жертва! А хіба сама Рут була милосердніша, коли послала Едмундо на Чорну фортецю? Хіба там не було жертв? Довелося

винищити майже всю сторожу. То були люди, які з чужої волі охороняли ненависні мури. І скільки дітей залишилися сиротами!..

В руках дівчинки тремтіла коробочка, яку подав Професор.

— Викликайте!..

Дівчинка послухалась. Вона почала кликати Едмундо.

Професор вийшов. І тоді до Рут підбігла Делія.

— Міс! Я чула, що він казав. В,ін хоче знищити корабель. Я не знаю, до чого тут Едмундо. І взагалі в сатанинських справах Професора я нічого не тямлю. Знаю лише одне: якщо він каже, що на кораблі його вороги, — значить, там наші друзі.

Делія давно жде, що з’явиться корабель, який принесе їй визволення. Минали роки, а корабель не з’являвся. І ось нарешті! Невже міс гадає, що їй тут буде солодко? Треба тікати, негайно тікати Із цього пекла...

Рут зовсім розгубилась. На чиєму боці правда? А що, як Делія просто нездатна зрозуміти Професора? І може, те, що вона вважає злом, насправді було добром?

Нарешті Рут почула голос Едмундо. Ні слова від себе, — просто переказала йому те, чого вимагав Професор.

Едмундо відповів:

— Професор мені казав. Хіба цей корабель чимось загрожує? Навіщо його нищити?

— Не знаю, — призналась Рут. — Нічого не знаю.

— Гаразд. Я просто його зупиню. Потім побачимо.

— Зупиниш?..

— Так, Рут. Далі він нікуди не рушить. Це був електрохід середньої потужності.

Професор, який чув розмову поміж Рут і Едмундо, за допомогою акустичних приладів дослухався до роботи його двигунів. Двигуни працювали бездоганно. Та ось виникли перебої. І нарешті гребні гвинти замовкли.

Судно безпорадно гойдалося на хвилях у відкритому океані, — за межами лагуни. Десь там метушаться електрики, шукають причин аварії. Але ніхто з них не знає, що аварія ця не випадкова: Едмундо власним полем перемкнув мережу і випив енергію із пускових акумуляторів. Зайвину енергії він розрядив над судном, вдарила гроза, проте ніхто з екіпажу не зазнаїв шкоди.

"О боже! — думав Професор. — Він же здатний зупинити будь-який двигун. І не один — десятки, сотні двигунів! Спинити вуличний рух навіть у такому місті, як Нью-Йорк. Перетворити цілу ескадру на купу консервних бляшанок. Бери її голими руками! Але ж як його приручити? Як зробити Едмундо слухняним та згідливим?"

Тут, мабуть, слід пояснити, чому Професор був збентежений появою корабля. Справа в тому, що міжнародна організація, яка займалась вивченням океанських глибин, довідалась про таємну діяльність Професора, котрий виступав від її імені. Звісна річ, ця діяльність не мала нічого спільного з тим, чим займалась організація. Професор кидай тінь на її наукову совість, через те саме вона вимагала притягнення його до відповідальності. Уповноважені цієї організації побували навіть у місті,

де жив Себастьян. Їм стало відомо про викрадення Рут. Марлон був радий позбутися старого. Він охоче його відпустив. Разом з Себастьяном виїхали Хосе Безвухий та Педро.

Про Едмундо вчені поки що нічого не знали. Вони були певні: Професор викрав Рут для того, щоб зробити її донором. Себастьян та його друзі були запрошені на корабель як свідки.

Вельми впливові особи, які були дуже зацікавлені в дослідах Професора, відразу ж попередили його про небезпеку.

І ось тепер заспокоєний Професор за допомогою бінокля спостерігав корабель, що, на його думку, незабаром має розбитись об підводні рифи. Вітром і течією його гнало туди, де чатувала на нього неминуча загибель. Який він наївний — цей Едмундо! Син Блискавки гадав, що, спинивши корабельні двигуни, не завдасть нікому шкоди. Що ж, йому можна вибачити: маючи надмір сили, Едмундо не мав земного досвіду...

Тим часом Рут помітила, що губи Едмундо злегка затремтіли. Ворухнулась брова, розплющились очі. Делія, яка стежила за кораблем, на мить забула про нього. Де вже не забути, коли перед тобою воскресіння Із мертвих!

— О містер Едмундо! — зворушено прошепотіла Делія. — Ви так міцно заснули. А в нас велика новина. На горизонті судно!.. Вас це не дивує? Але зрозумійте: сюди ніколи не заходять кораблі. Тут можна прожити все життя й не побачити жодного корабля.

Ці слова Делії, звернені до Едмундо, свідчать самі за себе: згодом вона переконалася, що Едмундо не був професоровим роботом. Ким же він був? Цього поки що Делія не знала.

‘Коли Делія знов обернулась до вікна, на її обличчі з’явилось розчарування.

— Він віддаляється! — болісно простогнала івона.

Раптом Рут почула із коробочки чийсь тривожний голос:

— Едмундо! Едмундо!..

Спершу вона гадала, що то був голос Професора. Бо хто ще міг його кликати? Та ось коробочка обізвалася знову:

— Едмундо, сину мій! Я;кщо ти чуєш мене, — відгукнися. Я жду тебе на кораблі... Едмундо, Едмундо!..

— Батько! — збуджено вигукнув хлопець. — Він на кораблі. Я мушу негайно летіти до нього. Зачиніться, нікого сюди не впускайте. Я незабаром повернусь.

Спантеличена Делія, нічого не тямлячи, підтримала Едмундо, який тут же поточився і ледве не впав. Його поклали на канапі. Позачинявши двері, знов почали пильнувати непорушне тіло.

Тим часом Едмундо у вигляді полум’яної кулі кружляв над кораблем. Тепер він добре чув голос батька.

— Едмундо! — кричав він у небо. — Я бачу тебе. Але з нами сталося лихо.

— Тату! Це я забрав енергію. Я зараз її поверну. Нехай запускають двигуни.

Полум’яна куля зникла. І відразу ж на кораблі радісно загукали, кинулись обіймати одне одного. За кормою запінилась, завирувала вода. Корабель рушив з місця І попрямував до острова.

Професор зрозумів: гостей доведеться прийняти. Але їм слід показати лише те, що не може викликати осуду. Всі тридцять Дє-лій, чорні та білі роботи були виведені із бараків і сховані в гущавині лісу. Схованку не можна було вважати надійною, через те довелось виставити охорону. В бараки поселили мавп, на яких також провадились досліди.

Нарешті ці готування було закінчено і Професор згадав про Рут. Делія, на його думку, не становила небезпеки, — просто собі покоївка та й годі. Але що робити з дівчинкою?..

Коли Професор наблизився до кімнати, де лежав Едмундо, двері вже були відчинені, а Рут і Делія сиділи біля непорушного тіла,

— Рут! — сказав Професор. — Ходімте зі мною. Я хочу дещо вам показати.

Рут простягнула Професорові рацію.

— З вами хоче поговорити Едмундо.

ї відразу ж Професор почув такі слова:

— Делія і Рут хай лишаються біля мого тіла. Ви ж, Професоре, йдіть до свого кабінету і там чекайте гостей.

— Даруйте, містер Едмундо, — роздратовано сказав Професор. — На цьому острові я господар. І ніхто інший...

В ту ж мить біля грудей Професора з’явилась полум’яна куля. Вона наступала на нього, підштовхувала до дверей, і Професор, задкуючи, покинув кімнату.

Що було далі, Рут не бачила. Та десь, мабуть, за годину до кімнати увійшли Себастьян, Педро і Хосе Безвухий.

— Рут! — шепотів старий, не ховаючи сліз. — Бідна моя дівчинка... А я вже гадав, що ніколи тебе не побачу.

— Зовсім я не бідна, — обвивши руками шию Себастьяна, щебетала Рут. — Я тепер багата. Може, найбагатша на світі.

— А це хто? — запитав Педро, дивлячись на тіло Едмундо. — Давно помер?

— Він живий, — посміхнулась Рут. — Це наш Едмундо.

— Що?! — приголомшено вигукнув Себастьян. — Повтори. Може, мені почулося?..

— Ні, дідусю, не почулося. Це наш Едмундо. Я потім усе поясню...

IV. ПРОФЕСОР ПОКИДАЄ ОСТРІВ

Але повернемось до Професора, якого Едмундо змусив чекати гостей у кабінеті.

У Професора були вельми далекосяжні плани. В цих планах мало не головна роль відводилась Едмундо. Та Професор ще й досі не наважувався поговорити з ним відверто, — як належало розмовляти монархові з першим міністром.

Зараз у Професора не було іншого виходу.

Або Едмундо приєднається до його планів, — і тоді вони стануть володарями світу. Або Едмундо перекинеться на бік ворогів Професора (а це вже по суті сталося!), — і тоді загине вся його справа...

Професор підійшов до вікна. З палуби корабля опускали на воду шлюпки. Непрохані гості з’являться на острові десь, мабуть, хвилин через сорок. Отже, ці хвилини він мусить використати на те, щоб зробити Едмундо своїм прибічником.

Професор набрав незалежного вигляду. Це йому важко вдавалося: Едмундо був десь поруч. Він зараз не плавав полум’яною кулею, — він жив розгорнутим полем, якого людське око не здатне бачити.

— Містер Едмундо! — сказав Професор у мікрофон рації, яка лежала на його долоні. — Я кілька разів намагався заговорити з вами про те, що, на мій погляд, мусить бути для вас вельми цікавим. Ви вже дещо знаєте про життя земного суспільства. Скажіть, будь лаока, як ви до нього ставитесь?

— Я ще не маю права на серйозний висновок, — відповів Едмундо. — Можу лише сказати, воно мені здається чудом природи.

— Чудом? — здивувався Професор. — Оце драглисте місиво із білкових тіл здається вам чудом? Та до нього ще треба рук докладати, щоб воно стало чудом! Звільнити, розгорнути його крила для вільного польоту — ось найвища місія для розумної істоти...

— Як ви хочете це зробити? — запитав Едмундо.

— Ви, мабуть, розумієте, що це завдання не на одне століття.

— У вас є послідовники?

— Я хочу працювати разом з вами, містер Едмундо.

— Але ж людське життя не розраховане на кілька століть.

На аскетичному обличчі Професора з’явилося щось схоже на посмішку.

— Я живу доти, доки себе пам’ятаю. Хіба ж це не так?.. Як зберігати пам’ять (або ж інформацію), сьогодні відомо навіть молокососам із кібернетичних інститутів. Далі починається мистецтво, з яким ви вже трохи ознайомлені. Вас зробила безсмертним сама природа. Моє власне безсмертя в моїх руках! Якщо я мав змогу подарувати вам тіло хлопчика, то з таким же успіхом я можу взяти його й собі. Потрібні лише розумні асистенти. А вони в мене є.

— Ви їх також зробите безсмертними?

— Ми потім з вами обговоримо, хто має право на безсмертя.

Рація на якусь хвилину замовкла. Мабуть, Едмундо напружено думав. Нарешті він запитав:

— Чого ж ви хочете від мене?

Обличчя Професора набрало урочистого вигляду. Він майже повірив, що Едмундо прийме його плани.

— Містер Едмундо! Підняти земне людство на вищий щабель не так просто. Спершу його слід підготувати. Навіть звичайна хірургічна операція вимагає підготовки. Тут також необхідна операція. Людство безнадійно хворе. Але пацієнт добровільно не ляже на операційний стіл. Він поки що не розуміє власної хвороби. Його треба покласти силою.

— І зв’язати руки, — продовжив Едмундо.

— Можливо, — погодився Професор. — Заради того, щоб врятувати хворого. Дати йому нове життя.

— Ні, Професоре! — твердо мовив Едмундо. — Я не стану зв’язувати людям руки, щоб ви перетворювали їх на білкових роботів. Людське життя мені здається чудом. Важко уявити, як воно могло виникнути з мертвих мінералів. Живі істоти із мертвого. Ось у чому полягає чудо. А ви хочете його вбити...

— Ніякого чуда немає, — заперечив Професор. — Чудо створимо ми з вами. А поки що є ухилення від норми. Інакше не можна назвати білкові форми життя. Ракова пухлина в здоровому тілі природи.

— Гаразд. Ви розраховуєте на вічність. Мене ви також вважаєте безсмертним. Отже в нашому розпорядженні досить часу, щоб не поспішати з висновками.

— Я мушу поспішати! — розчаровано вигукнув Професор. — Вічність народжується цієї хвилини. Принаймні для мене і моєї справи.

— Вічність ніколи не народжувалась і ніколи не помре. А те, що надто поспішає, до вічності не належить... Приймайте гостей, Професоре! Вони вже йдуть.

Гадаючи, що все необхідне зроблено, Едмундо полетів до батька...

В ту ж мить Себастьян побачив, як ворухнулися губи у незнайомого хлопчика, чиє тіло лежало на канапі.

— Він повернувся, — тихо прошепотіла Рут, яка знов стала звичайною дитиною.

Їй хотілося гратися, пустувати, ніби вона знов опинилася на горищі Себастьяна. Таке перетворення легко зрозуміти: з’явилися ті, хто відповідальність за події перейняв на себе.

Едмундо розплющив очі. Якийсь час він лежав непорушно, вдивляючись в обличчя Педро та Хосе. Себастьяна він начебто не помічав.

— Я десь його бачив, — промовив Педро, потираючи лоба шкарубкою долонею. — А може, й ні. Ти часом не продавав "кока-колу" на портовому плаці?..

Хосе Безвухий, якого більше цікавила Де-лія, ніж Едмундо, недбало кинув:

— Е-е, приятелю! Тобі доведеться перебрати всі професії вуличних шибеників — від продавця газет до чистильника.

Себастьян подумав: мабуть, Хосе каже правду, бо Едмундо схожий на кожного із них. Не було в ньому чогось такого, що робить людину неповторною. Як не силкувався старий, а серце його не визнавало в цьому хлопчині того, кого він носив у своїй пам’яті. Коли Едмундо жив у кисеті, уява малювала його так, як хотів того Себастьян. І тоді Едмундо поставав перед ним в образі сина, який загинув на барикадах.

— Вас я бачив, — сказав Едмундо, звертаючись до Хосе. І так само звернувся до Педро. — І вас бачив. Ви часто обідали у Мірти. А вас...

То було звернення до Себастьяна. Так, Едмундо його школи не бачив. І не міг бачити. Адже Народжений Блискавкою бачив лише те, що помічало око Себастьяна. Мозок старого був посередником поміж Едмундо і зовнішнім світом.

— Розумію, — похмуро мовив Себастьян. — Мені не до вподоби цей маскарад. Коли ти жив у кисеті...

— Ні! В кисет я більше не повернусь.

А Рут мало не плакала. Вона уявляла зустріч Едмундо з батьком зовсім інакше. Їм належало хоч обнятися, як годилося в таких випадках.

Але цього не сталося. Вони зустрілися, мов чужі.

Підійшла Делія. Хосе кахикнув, завовтузився в кріслі. Педро це помітив і, підморгнувши, крадькома стусонув приятеля в бік. Делія була чимось дуже заклопотана.

— Не збагну, що тут відбувається, — сказала вона. — Проте я знаю: Професор не виявить гостинності. В бараках лишилися тільки мавпи. А гостей, мабуть, цікавить інша діяльність Професора. Міс! Може, хоч ви поясните вашим друзям, куди вони потрапили?

— Так! — спохватилась Рут. — Ми з Едмундо підемо.

— Підемо разом, — сказав Хосе і відразу ж піднявся.

Рушили по бетонній дорозі туди, де містились бараки. Ніхто їх не спиняв. Едмундо й Себастьян ішли поруч, але трималися сторожко, ніби вивчаючи одне одного. Хосе тримався Делії, але та вихоплювалась наперед, наче боялася, що вони спізняться.

До бараків підійшли саме тоді, коли Професор показував гостям своїх мавп. Показати справді було що, вчені висловлювали щире захоплення. Ніхто не побачив у дослідах нічого забороненого.

Тоді до гурту наблизилась Делія. Незважаючи на грізний погляд Професора, вона сказала:

— Панове! Я довго прожила на цьому острові. Я знаю всі його страшні таємниці. Професор показує вам тільки те, що він робив з мавпами. А те, що тут робили з людьми, він приховує. Прошу йти за мною.

Високий, сухорлявий вчений, перевівши погляд із Делії на Професора, суворо запитав:

— Значить, ви показали не все?..

— Колего! — намагаючись скорчити глузливу посмішку, сказав Піпрофесор. — Кому ви більще вірите, — мені чи покоївці? Ніяких дслідів на людях не було. Покоївка просто хвора. Її давно вже переслідують галюцинації.

Але вчений не повірив Професорові. Всі рушили туди, куди кликала Делія.

В розрахунки Професора зовсім не входило будь-яке насильство над гостями. Принаймні воно було неможливе на острові, за яким сьогодні стежили у всьому світі. Це й визначило поведінку Професора. Зрозумівши, що він ніяк не може перешкодити Делії, Професор прийняв інше рішення. Він звернувся до вченого, який очолював місію:

— Даруйте, колего. Мені справді не все хотілося вам показувати. Досліди поки що далекі від завершення. Саме це й вимушувало мене вберігати їх від передчасного розголошення. Та якщо ви так наполягаєте... Дозвольте мені на кілька хвилин повернутись до кабінету. Там є матеріали, без яких ми не зможемо обговорювати мою роботу. — Потім звернувся до одного із асистентів. — Ведіть шановних гостей до бухти Спокою. Там зачекаєте. Я повернусь машиною.

У словах Професора було стільки гідності й статечності, що гості йому повірили. Справді ж бо, який вчений стане показувати незавершену роботу? А покоївка могла й помилитись.

Бухта Спокою містилася в зовнішніх водах океану, які омивали зелену підкову коралового острова. Гості милувались мінливою грою південного сонця у шумовинні прибою, виловлювали в бухті морських їжаків. Професор чомусь не поопішав. А десь через годину Делія сказала:

— Його вже немає на острові.

Спершу їй ніхто не повірив. Навіщо йому лишати гостей у ролі господарів? Хіба в цьому разі для них менше відкриється таємниць?

Та, повернувшись до палацу, гості довідались: підводний човен Професора покинув острів. Тепер для Делії не було жодних перешкод — вона показала вченим табір білкових роботів, а перелякані асистенти покірно відвели їх на корабель.

Правда своєю разючістю перевершила чутки, які ширилися в наукових колах. І все ж нелегко було вченим приховувати захоплення, викликані роботою Професора.

— Злочинний геній, — сказав про нього вчений, який очолював місію. — Саме така людина здатна вчинити найбільше зло.

В одному з африканських портів, де дн-зель-електрохід набирав пальне, Себастьян зустрів сина свого давнього приятеля. Син також був капітаном, як І його покійний батько. Капітан погодився забрати їх на батьківщину.

Хосе умовляв Делію вирушити разом з ним. Делія посилалась на свою тугу за рідними схилами, що були завіяні вугільним пилом, ніби

чорним снігом. Мабуть, там іще залишилась якась рідня. Жінка з прихованою посмішкою дивилася на грубий рубець, із якого стирчало те, що колись було вухом. Посмішка була тепла, ніжна. І коли до умовлянь Хосе долучили свої голоси Педро та Себастьян, Делія погодилась. Ні, їй не обіцяли розкішних палаців. Їй обіцяли дружбу. А для Делії цього було досить.

V. ЖИТТЯ ЛЮДСЬКЕ

Едмундо з насолодою обмацував крокви, ізолятори електричної мережі, фанерні стіни великого ящика, який був їхнім житлом. Усе це він бачив колись очима Себастьяна. Але то було інше бачення — майже таке, як на екрані. Едмундо на той час не мав органів дотику, не відчував речей у їхній твердості, пружності. Промінь приносив лише зорове зображення. Органи дотику давали змогу відчути грубувату речовинність предметів. І саме це, — а не щось інше, — створювало враження живої реальності.

Справді ж бо: якщо позбавити нас органів дотику, — чутливих нервів, закладених у нашу шкіру, — ми обминатимемо перешкоди, мов ріка обминає скелі, але вони залишаться для нас невідчутні. Ми й самі не будемо знати, чому природа змушує нас просуватися вперед зигзагами й петлями, — як не знає цього пір’їна, котру жене вітер.

Саме так жив Едмундо тоді, коли бачив світ очима Себастьяна. Тепер він брав предмети, зважував їх у долонях, пробував стиснути, зігнути. А Рут сиділа в кутку горища й стежила за кож.ним його рухом. Життя на острові проклало відчутну межу між учора і сьогодні. З’явилися "до" й "після", — як це буває в дорослих. І хоч Рут лишалася дитиною, але вона вже починала жити спогадами.

— Едмундо! — шепотіла дівчинка. — Я завжди мріяла, що ти прийдеш на це горище. До оцих коліщат. І ми разом будемо гратися.

Але тепер їй не хочеться гратися. Грався лише Едмундо. Принаймні так їй здавалося.

Рут дивилася на його обличчя, — і воно —. дедалі ставало їй ріднішим. Поволі забувалося, що це обличчя виліплене руками Професора. Десь до неї вже приходило розуміння: руки, волосся, обличчя — лише видимі ознаки того "Я", котре лишається для нас невидимим. І не руки, не обличчя заслуговують нашої любові — заслуговує любові невидиме "Я". Важливо, щоб його було за що любити.

Едмундо, обмацуючи коліщата, якими колись бавилася Рут, розмовляв уголос. Чи вона розуміла його? Зараз він цього не знав. Весь поринув у роздуми про велику несхожість двох світів — речовинного й променевого.

— З.наєш, Рут, Сонце творить із самого себе. Так, як люди народжують. Руки йому не потрібні. А у вас без рук нічого зробити не можна. Скільки я б не силкувався створити оці коліщата самим тільки променем, що народжується у моєму мозку, — нічого не вийде. Потрібні руки. Їх треба було виліпити із земних мінералів...

Рут намагалася збагнути все, що він казав, але це їй давалося важко. Вона просто дослухалася до його голосу, вірила, що Едмундо знає значно більше, ніж сам Професор. Їй було затишно від його слів, які по-справжньому розумів лише дідусь Себастьян.

Коли Себастьян повертався на горище, починалися жарти й веселощі. Він хотів навчити Едмундо жити простими радощами, які дарує людині її земне існування. Бути носієм електронної пам’яті, — хай навіть пам’яті цілого Всесвіту! — це ще далеко не все. Треба ж бути щасливим! А яке ж то щастя, коли Едмундо навіть для Рут не знаходить слів, котрим належить прикрасити людське життя? Його розум пригнічує иадмір інформації. І ніякого досвіду у спілкуванні з людьми. Це дуже велика вада.

Едмундо все ще не міг звикнути до нового життя. Невже він справді став людиною?..

Треба було заробляти на їжу, на одяг. Звісно, все це приходило від Сонця, але при— у ходило через людські руки.

Мірта влаштувала Себастьяна двірником. Старий нездужав, роботу перейняв на себе Едмундо. Його не раз лаяли за невміння. Та хлопець так старався оволодіти своїм нехитрим ремеслом, що гніватись на нього було грішно.

Рут спершу плакала, дивлячись, як її полум’яний лицар вигрібає із двору смердюче сміття. Але Хосе її заспокоїв: нехай Едмундо спершу навчиться стояти на землі. Це ж його перші кроки...

Рут ходила в школу. Те, чого там навчали, здавалося Едмундо таким неприродним, як і гроші. Особливо його дивувала наука про всевладну Істоту, яку величали богом.

Через те вони ніколи й не говорили про школу.

А Себастьяна все більше непокоїла надмірна серйозність Едмундо.

Старий намагався прищепити хлопцеві почуття гумору. Але й сам Себастьян мав його небагато. Лишалося розвивати в синові бачення прекрасного.

Минуло років зо два. Якось вони виїхали на літо в гірське селище. Після того як Себастьян повернув додому її викрадену небогу, Мірта на нього мало не молилася. Вона охоче відпускала Рут. Хатинка, недбало складена із сірого каміння, тулилася до прямовисної скелі. Відразу ж за порогом шелестів виноградник. А внизу, в широкому межигір’ї, розбиваючись об уламіки скель, пінилась, вирувала гірська річка. Рут удосвіта будила Едмундо. По крутих крем’янистих стежках вони

підіймалися високо в гори. Село ще дрімало в росяному мороці, а тут уже панувало червоно-мідяне сонце.

Мабуть, добре знав Себастьян, як розбудити в Едмундо почуття земної краси. Бо що є прекраснішого, ніж зустріч Сонця в горах?..

Рут, яка дивиться в Сонце, мов у свічадо. Собцє, яке оглядає Рут з батьківською ніжністю, ніби питаючи: ти вмієш бути щасливою, людська дитино? Роса на цупких, призе-мистих квітах. Кожна росинка повторює цілий світ у його космічній величі...

Едмундо зараз нічого не знає. Бо ні логіка, ні тисячолітня інформація, закладена природою у його "Я", не допоможуть зрозуміти, чому його рука так несміливо шукає руку дівчинки.

Стрепенулась, але руки не вирвала. Тепер він був для неї не полум’яний лицар, що здатний жити лише в мріях. Він був такий, як інші хлопчики, попри всю незвичайність його походження.

— Мені боляче, — сказала Рут з лагідною посмішкою.

Едмундо звільнив її руку. Було прикро, що він усе ще не навчився користуватися пальцями.

— Рут, пробач...

— Та ні! Я пожартувала.

Її сміх, веселі іскорки в зіницях, гра світла й тіней на обличчі, густі зуби, що були рожеві від ранкового сонця, — все це п’янило Бдмундо, вимагало якоїсь дії чи, може, незвичайних слів. Не знаючи, що саме його підштовхує, Едмундо підняв важкий камінь і кинув униз. Перестрибуючи через низькорослі чагарники, камінь зник з їхніх очей. Цей вчинок був таким хлоп’ячим, що Рут знову засміялась.

— Ти схожий на Роберто. Це він любить жбурляти каміння. Та ще дарувати дівчатам мишей в акуратних пакуночках. Розгорнеш пакуночок, — а мишка стриб, стриб... Ух! Аж зараз моторошно.

— Хто такий Роберто? — ревниво запитав Едмундо.

— Ніхто. Просто хлопчик із сусіднього двору.

Внизу, на ледь помітній стежині, з’явилася людська постать. То був літній селянин, що вів за собою нав’юченого ослика. Мабуть, подорожній не сподівався зустріти будь-кого. Він зупинився, вдивляючись у підлітків, що маячіли на тлі ранкового неба. Хотів було повернути назад, але махнув рукою й пішов далі. Ослик неохоче плентався за ним. Стежка в’юнилася поміж скелями так, що селянинові мимоволі доводилось пройти дуже близько від юних незнайомців.

На безлюдних гірських стежках перехожі не розминаються без розмов. Довгі ті розмови чи короткі — це залежить від обставин.

— Чиї ви будете? — запитав селянин, спроквола шаркаючи шкіряними постолами об каміння.

Едмундо здивувало це запитання — адже ж воно було звернене до людей! А чиєю може бути людина, якщо вона вільна? Проте він промовчав.

— Ми тут відпочиваємо, — відповіла Рут.

— Нікого не бачили?

— Нікого.

Селянин підняв голову, пильно оглянув сивувате пасмо гір. Стежачи за його поглядом, Едмундо помітив те, що прикувало увагу подорожнього. По той бік провалля на виступі скелі стояло троє бородатих людей. На їхніх грудях висіли автомати.

— Хто ті люди? — з незвичною суворістю в голосі запитав Едмундо.

— Багато знатимеш — рано постарієш, — не повертаючи голови, відказав селянин і зашарпав ледачого ослика.

Едмундо заступив йому дорогу.

— Мені треба знати, хто ті люди, — тоном, який не дозволяв заперечень, промовив Едмундо.

— Геть з дороги! — погрозливо процідив крізь зуби селянин.

До Едмундо підбігла Рут.

— Едмундо! Навіщо тобі?

Її здивувала, навіть налякала наоподівана задерикуватість Едмундо. Вона не розуміла, що це була тільки наївна прямолінійність, яка походила від незнання звичайних правил спілкування з людьми.

— А може, то повстанці, які втекли із Чорної фортеці, — сказав Едмундо.

Зачувши ці слова, селянин відскочив убік, ніби його вжалила змія. Миттю в його руках з’явився автомат. Мабуть, селянин вихопив його із в’юка.

— Руки вгору! — скомандував він. Едмундо не лише не виконав команди, а крок за кроком наближався до селянина.

— Едмундо! — мало не плакала Рут. — Облиш його. Він стрілятиме.

Ніби не чуючи його слів, Едмундо вперто прямував на селянина.

— Мені треба знати, де перебувають повстанці. Ви теж, мабуть, повстанець.

І тут подорожній випустив чергу з автомата. Відстань до Едмундо не перевищувала трьох кроків. Промахнутись він ніяк не міг. Але Едмундо навіть не похитнувся. Очі селянина вирячились від жаху, руки тремтіли, рот конвульсивно скривився. Він Іще раз натиснув на курок. Автомат заторохтів, застрибав у його руках. Але людська постать стояла, мов тінь, якій байдуже до куль, що летять крізь неї.

— Згинь, нечиста сило! — ледве чутно пробурмотів селянин, опускаючи автомат.

Едмундо підійшов до нього майже впритул і лагідно промовив:

— Сідайте. Нам треба побалакати.

З цими словами Едмундо спокійно сів на камінь. А селянин все ще тремтів від містичного жаху.

— Або ви сам Христос, або ж сатана, — мовив він, встромляючи непотрібного автомата в мотуззя, яким було перев’язано в’юк.

Тим часом підійшла Рут. Вона лише зараз пригадала, що тіло Едмундо не боялося куль. Дівчинка була бліда від пережитого хвилювання.

— Сеньйоре! Едмундо не хотів заподіяти вам лиха. Це він зруйнував Чорну фортецю.

— Слухай, дитино, — суворо блимнув селянин з-під насуплених брів. — Бреши, та знай міру. Чорну фортецю зруйнувала десниця Всевишнього. Я вже бачу, що ви не вороги. Але хто ж ви? Чого вам треба? Може, ви й справді посланці небесної сили. Бач, одяг наскрізь продірявлений. Значить, я не промахнувся. А він навіть не почухався.

— Цього ви не зрозумієте, — серйозно сказав Едмундо. — Для мене що муха, що куля — однаково.

І хоч це була правда, але Едмундо пошкодував, що в нього вихопились оці слова.

— Бачу, — хитнув головою селянин. — Але навіщо тобі повстанці?

— Я просто вивчаю цей світ. Хочу зрозуміти в ньому добро І зло. Чорну фортецю справді зруйнував я. Тепер її відбудовують. І знову там повно в’язнів. Отже, виходить, нічого корисного я не вчинив. Через те мене й цікавлять повстанці. Можливо, їм відомо, що саме треба зробити...

Це також було те, чого він не мав права казати. Але Едмундо зрозумів це значно пізніше.

Не встиг він закінчити фрази, як селянин упав на коліна.

— Месія! Великий месія... Ти зрештою прийшов. Помилуй нас, грішників.

Рут вхопила Едмундо за руку.

— Ходімо! Він зовсім тебе не розуміє. Ходімо, Едмундо.

Так, Рут казала правду. Треба шукати якихось інших засобів для спілкування з повстанцями. Та раніше, мабуть, треба було вивчити світ, у якому вони жили.

Едмундо й Рут вже були далеко, а селянин все ще стояв на колінах і молився.

Зустріч у горах вони переживали як прикру помилку. Ця пригода іще раз їм підказала, що Рут — не просто дівчинка, а Едмундо — не просто хлопець. Чорна фортеця відбудовувалась. Отже, те, що поклало початок їхній дружбі, вимагало великої боротьби. Бо виявилось: навіть усі блискавиці неба безсилі перед злом, яке чинять на землі лихі істоти в людській подобі. Проти цього зла здатні боротися тільки люди.

Як добре, що Едмундо став людиною!

VI. ПЕЧЕРА ХОСЕ

З появою Делії харчевня набрала іншого вигляду. Мірта спершу покрикувала на мовчазну англійку, але Делія вміла так глянути на сварливу господиню, що та відразу ж змовкала. Звісно, Мірта не стала ні щедрішою, ні охайнішою. Але руки ДелІЇ зробили те, чого не здатні були зробити хазяйські песети. Зникло багатолітнє павутиння на вікнах, стіни аж світилися від яскравої фарби, на підлозі не було жодної смітинки.

Хосе та Педро приходили в харчевню добре виголені, у пристойному одязі. Навіть жебраки знаходили для себе охайне вбрання. З’явилося чимало нових відвідувачів. Прибутки Мірти почали зростати. І хоч вона майже ненавиділа Делію за отой владний погляд, але добра слава харчевні поволі примирила її з новою служницею.

Було відомо, що Делія і Хосе жили разом. Але де саме містилася їхня квартира, — ніхто не знав.

Якось Рут умовила Делію показати своє житло. Хоч яким незатишним було горище Себастьяна, але волога печера Хосе вжахнула дівчинку. А Едмундо задумливо стояв біля забрудненого струмка, оглядаючи печерне містечко, де жили ті, в кого відбирали сонце. Вони казали про їжу, про гроші, про кімнати. В їхній свідомості це не мало відношення до сонячної енергії. Проте Едмундо все зводив до єдиного знаменника — Світло! Це був не символ, не поетичний образ, а прихована від людського ока механіка творення того світу, який народився із мінералів. Світло народжує рослину, живе в ній високою енергією, яка призначена для корисної дії. Енергію цю використовує людина-або у вигляді рослинних плодів, або у вигляді тваринного м’яса. Та якщо ця енергія дістається тим, хто нічого корисного не створює, то це, власне, і є служба Пітьмі...

Ота Пітьма жила серед людей, владарювала в суспільстві, яке, можливо, було найвищим чудом природи. Продираючись через тенета Пітьми, люди все ж таки виконували своє призначення: будували міста й кораблі, вирощували пшеницю та виноград, стерегли овець на гірських пасовиськах. Але саме ті, хто це робив, жили так, як Делія і Хосе.

Це був злочин проти Природи взагалі. Злочин проти Світла.

А Хосе та його друзі дивилися на ці явища земними очима.

— Отак ми й живемо, — ніяково посміхнувся Хосе, посадивши Едмундо на грубому ослоні, що стояв під стіною печери. — Я вже звик. А ДелІЇ мені жалко. Це так не схоже на палац Професора!

Делія поклала руку на його шорстке, їжакувате волосся.

— О-о, Хосе! — зітхнула вона. — Не нагадуй про той палац. Тут зовсім непогано. Тільки ота вода.

Вони б могли й не бідувати, якби Делія одержала гроші, зароблені на острові. Але банк вимагав посвідчення про те, що тер мін угоди з Професором закінчився. Звісно, у Делії такого документа не було...

Рут кинула погляд туди, куди показувала Делія. Простирадло, за яким ховалася горбата стіна печери, було мокре. З нього на підлогу капотіла вода. Під ліжком стояла калюжа, яка ніколи не висихала.

— До речі, — підвівся Хосе, якому хотілося перевести розмову на інше. — Ось газета. Ще й досі шукають корабель з місією. Гадають, що він розбився об риф.

— Який там риф? — перебила Делія. — Я певна, що це зробив Професор. Більше того: я була переконана, що він це зробить. А якщо не він, то ті люди, котрі були зацікавлені в його дослідах.

— Невже всі загинули? — вигукнула налякана Рут. — І ми б загинули, якби...

Та Едмундо поставився до цього інакше.

— Це я винен. Мені не можна було покидати корабель.

Лише тепер усі пригадали, ким насправді був Едмундо.

Хосе довго мовчав. Лівою долонею розтирав рубець з неоковирними залишками вуха. Потім обережно мовив:

— Ходять чутки про появу месії. Нібито його бачили в горах. Один із розвідників стріляв у нього. А він тільки посміхався. — Хосе

багатозначно зміряв поглядом зніяковілу Рут. — І пресвята діва була з ним. Делія переконана...

— Це були ми, — не дала закінчити Рут.

— Так, це були ми, — повторив Едмун-до. — Я повинен щось робити. Але що саме? Гадав, мені підкажуть повстанці. Може, вони знають.

— Кепсько вийшло, — докірливо похитав головою Хосе. — Дехто повірив розвідникові, дехто — ні. Ті, що повірили, почали кидати зброю. Навіщо вона тепер, коли прийшов сам Христос?

— Зброя, — ніби сам до себе проказав Едмундо. — Якби я вірив у зброю...

— Хіба можна повалити Генерала без зброї? — запитав Хосе.

— Генерала можна повалити хоч завтра. А що далі?.. На його місце прийде інший. І так буде доти, поки люди не дадуть відповіді на запитання: хто вони є? Хто я, хто ти, хто він?..

— Хіба це не ясно?

— Ні, Хосе. Це зовсім не ясно. Хто з людей задумується над тим, навіщо взагалі потрібна земна цивілізація?

— О-ва! Для мене це занадто мудро, — засміявся Хосе. — Наше завдання значно простіше. Ми прагнемо того, щоб люди не жили в печерах. Щоб кожен трудівник мав добрий одяг і добру їжу.

— Але ж це тільки боротьба за існування, — заперечив Едмундо. — Хіба тварини не борються зо добру їжу та добре кубло? Розумна істота мусить відповісти на основне запитання: для чого я існую?

— Хай так, — легко погодився Хосе. — Але яке це має відношення до нашого страйку? Його призначено на неділю.

— Це дасть івам певність, що ви виступаєте від імені природи.

Хосе засміявся:

— Та вона ж у нашому шлунку, ця природа. Хто ж про неї не знає?..

Едмундо розгубився. Рут було боляче за нього. Безмежна сила, якою володів її друг — всі блискавиці неба! — зараз просто ні до чого. Він почував себе школярем, який не вивчив урок. І в цій ролі Едмундо став для неї ще рідніший,

А проте в його словах було значно більше істини, ніж він сам бачив. Це добре зрозуміла Делія.

— Хосе! — сказала вона. — Якби людина була здатна жити тільки шлунком, я ніколи б не покинула Професора. Я була покоївка, але почувала себе господинею палацу. Професор завжди підтримував у мені цю ілюзію. За неї я платила тільки порошинкою з пальця. Але яка ж то була порошинка! Я множилась, множилась... Виникали нові Делії... О, це жахливо! І тоді я почала питати себе: хто ж ти, звідки, для чого?.. Професор розгвинтив тебе, наче старого годинника. Але навіщо? Кому це потрібно?.. Лише в оцій печері я знов відчула себе людиною. То як же нам не шукати відповіді, для чого ми живемо на світі?. О-о, даруйте! Якби я не шукала відповіді на ці запитання, то й жити б не захотіла.

Ці слова Делії трохи підбадьорили Едмундо. І все ж його знов переслідувало запитання: куди кидати блискавиці? Що руйнувати? Що виросте на землі після цих руйнацій? А Хосе знав: страйк докерів служить не руйнуванню — він служить утвердженню загального добра.

Тому Едмундо й почував себе школярем. Йому хотілось виправдатись перед Хосе:

— Візьміть мене з собою. Я хочу побачити ваш страйк.

Рут його відмовляла. Бона боялася, що Едмундо знов виявить ту наївну прямодушність, яка так недобре прислужилася в горах. Але Хосе її заспокоїв:

— Едмундо буде зі мною. Я нікуди його не відпущу.

VII. ВТЕЧА В ПІДЗЕМЕЛЛЯ

Коли вони підійшли до воріт, біля яких стояла робітнича варта, Хосе зустріли вигуками:

— А-а, Безвухий! Проходь. Це що за хлопчина? Може, прийшов на роботу наймatись?..

— Заткнись, — незлостиво лайнувся Хосе. — Я з штрейкбрехерами не знаюсь.

Хосе працює тут недавно. Але такий уже в нього характер — він усюди почуває себе серед своїх.

Робітники збиралися групами. Щось обговорюючи, запально жестикулювали. Хосе підводив Едмундо то до однієї, то до другої групи. На них не звертали уваги. Це дозволяло Едмундо чути те, про що сперечалися страйкарі.

— Вони перед Генералом вислужуються, — сказав старий робітник, у якого замість ока під лівою бровою непорушно леденів скляний протез.

— Генерал нічого не тямить. Їм Мар лон диктує, що робити належить.

Едмундо небагато зрозумів із цієї розмови. Хосе пояснив: йдеться про тих, хто керує страйком. Докери їм не вірять.

Хлопець почував себе так, як мусив почувати себе землянин серед людей іншої планети. Ходив, слухав, намагався врости душею в їхні клопоти. Але то був незнайомий для нього світ. Зрозумілим було одне: якщо ці люди самі не здобудуть для себе свободу, ніхто й ніщо їм не допоможе!..

І знов переслідувало запитання: чого ти прийшов у цей світ? Невже тільки заради золотоволосої Рут? О, це багато, дуже багато. Едмундо вже не уявляє свого життя без неї. Та якщо він не потрібен людям, він не потрібен І сам собі.

Що доброго він може зробити для Рут? Подарувати блискавку? А навіщо їй цей подарунок?..

Хосе, помітивши пригнічений стан Едмундо, підбадьорливо сказав:

— Не тужи, хлопче. Коли я вперше сюди прийшов, з мене сім шкур спустили. А потім повірили — свій!..

Та ось із кола докерів вийшов невисокий чолов’яга середнього віку. Він ступив кілька кроків назустріч Едмундо і здивовано чи, може, навіть перелякано побіг назад, щось нашвидку пояснюючи страйкарям. Тепер усі повернули голови до Едмундо. У виразі облич можна було помітити заклопотаність і здивування.

Від групи до групи котився таємничий ш&піт. Хосе поки що нічого не розумів. А Едмундо бракувало досвіду, щоб надати отому перешіптуванню якогось значення.

— Може, він просто грабіжник? — голосніше бід інших сказав чолов’яга, який упізнав Едмундо.

Робітники називали його Густаво.

— Його розшукує Генерал. В оголошенні не сказано, що він злочинець, — зауважив одноокий страйкар.

— П’ятдесят тисяч песет! — прицмокнув язиком Густаво. — Якщо він не злочинець, то йому нічого й не загрожує. Може, він сам зрадіє, що його звели з Генералом.

— Покличеш поліцію? — з презирством запитав Одноокий.

— А чому б ні? Він тут усім чужий. Одноокий сплюнув у бік Густаво й круто вилаявся.

Що саме означала ця суперечка, Хосе та Едмундо зрозуміли тоді, коли із натовпу вислизнув скуйовджений Педро і, важко дихаючи, підбіг до них.

— Хосе! — ковтаючи слова від надмірного хвилювання, шепотів Педро. — На Едмундо оголошена облава. Його треба негайно сховати.

Він похапцем добув із кишені згорнуту газету й простягнув її Хосе.

Едмундо встиг помітити лише власний портрет.

Тим часом до воріт, які вели на доки, під’їхала поліція. Одноокий покликав до себе Хосе.

— Ми з тобою до пари, — пожартував він. — Одновухий І Одноокий. Що не кажи — родичі... Не знаю, що там накоїв твій шибеник. Але в

поліції шоколадом не частують... Пробивайтесь до портової площі. Спробую затримати цих собак.

Погомонівши з кількома страйкарями, Одноокий загубився в робітничому натовпі. І через кілька хвилин це вже був не натовл. Куди б не кидались поліцаї — на їхній дорозі несподівано поставав добре злагоджений гурт, через який годі було продертися. Поліцаїв так переминали, що в них тріщали ребра.

Та ось на крилі машини з’явився Марлон. Його не одразу впізнали, — більшість докерів знала Марлона лише по фотографіях.

Люди загомоніли:

— Оцей скаже!..

— Еге, скаже... Як із твоєї шкури батоги вирізати.

— А чого ж він приїхав?

— Зараз почуємо.

Марлон підняв руку, закликаючи до уваги. Гомін поволі вщух.

— Сеньйори! — сильним голосом вигукнув Марлон. — Я прибув не для того, щоб втручатися у ваш конфлікт з господарями доків. Це не моя справа. У мене є свої обов’язки... Нам стало відомо, що серед вас переховується людина... Власне, це не людина, а... — Марлон зробив паузу, ніби збираючись з думками. — Зрештою я хочу звернутись до нього самого. Сеньйоре Едмундо! Ви прекрасно знаєте, що вам ніщо не загрожує. Чого ж ви ховаєтесь? Від Імені Генерала запевняю, що в його палаці ви будете прийняті як добрий гість. Даруйте, що ми були змушені втягнути в розшуки поліцію. В нас немає інших намірів, окрім почесних переговорів... Докери знов загомоніли:

— Він з ним розмовляє, мов Із принцом.

— Та в нього ще матусине молоко на губах не висохло. Що ж воно за птах?

А Хосе та Едмундо бігли через дворища до портової площі.

— Чого ми тікаємо? — запитав Едмундо. — Мені вперше доводиться тікати.

— Треба, Едмундо, — коротко відповів Хосе. — Ми тебе не віддамо Марлонові. Не діждеться.

— А навіщо я вам?..

— Побачимо.

В харчевні їх зустріла перелякана Мірта. Вона лише стогнала та, затуляючи рота рукою, як це часто роблять щербаті, обстрілювала їх такою скоромовкою, що годі було щось второпати. Делія, як і завжди, трималася спокійно. Це вміння за будь-яких обставин не втрачати врівноваженості надавало її вже немолодому обличчю королівської величі. Милуючись нею, Хосе не відразу збагнув небезпеку, про яку вона розповідала.

— Вони все перевернули на кухні. Шукали вас, Едмундо. Потім заарештували сеньйора Себастьяна. Бідна Рут!..

— Де вона? — намагаючись подавити хвилювання, запитав Едмундо.

— Я заховала її у нас. Хіба можна вгадати, чого вони хочуть? А там її не знайдуть. Вам теж треба...

Хосе добре її зрозумів. Взявши Едмундо за руку, — він нашвидку попрощався з жінками. Спершу спустилися в підвал, що був захаращений ящиками та старими меблями. Потім вислизнули через люк для вугілля І, схожі на сажотрусів, хутко перебігли подвір’я харчевні. Саме воно було найбільш небезпечним — за харчевнею, безперечно, стежили. У сусідньому дворику трохи відсапались і вже спокійніше рушили до печерного містечка.

Рут обхопила шию Едмундо, горнулася до його грудей вологою голівкою. Важко було зрозуміти, сміється вона чи плаче. А Хосе стояв осторонь і з доброю посмішкою розмірковував уголос:

— Дитина, зовсім дитина. А серце має доросле. Як виросте, доброю дружиною стане. О-о, не кожному випадає таке щастяі..

Хосе міг би додати: йому також не одразу випало. Зате зараз він щасливий. Дуже щасливий!..

Печера була скупо освітлена невеличкою лампочкою, яка живилася від автомобільного акумулятора. В її тьмяному світлі обличчя Рут здавалося дорослішим, ніж було насправді. І слова, які шепотіла дівчинка, теж були не дитячі:

— Едмундо, я так боялася... Так мені було моторошно... Тепер я не зможу без тебе.

Едмундо, перебираючи пальцями волосся Рут, намагався її заспокоїти:

— Чого ж тобі за мене боятися? Хіба ти не знаєш, що мене не можна вбити?..

— Це неправда! — запально шепотіла Рут. — Якщо вони відберуть те, що дав тобі Професор... Якщо відберуть...

їй страшно було навіть уявити, що мало статися тоді, коли б Едмундо втратив свою білкову оболонку.

— Не відберуть, — посміхнувся Едмундо. — Я вже приходив до них по кисет. Хіба вони забули?

Арешт Себастьяна схвилював Едмундо. Та згодом вони зміркували, що Себастьянові також нічого не загрожує. Марлон узяв його як заручника. Доведеться Едмундо завітати до масажиста...

Надвечір до печери хутко увійшла Делія. І хоч на її обличчі не можна було помітити хвилювання, але Хосе звик вгадувати її настрій за тими ознаками, які були відомі тільки йому. От, скажімо, високо піднята брова означала, що ДелІя має повідомити щось дуже важливе.

Так во.но й сталося. Намагаючись не надавати своїм словам надмір.ної ваги, Делія спокійно, ніби йшлося про щось другорядне, сказала:

— Між іншим, вони йшли за мною майже до самого Струмка. Боюсь, що поліція незабаром буде тут.

Без зайвих слів Хосе вивів Едмундо й Рут Із печери й попід прямовисною кручею, в яку були врубані десятки дверей, повів їх у темне міжгір’я. Голос, який вони почули із темряви, видався їм знайомим. То був голос Педро.

— Хосе, ти кого Привів?

— Зараз побачиш, — відповів Хосе. — Собаки Марлона вистежили Делію.

— Рут! Едмундо! — б’ючи себе довгими руками по стегнах, радісно вигукнув Педро. — Тепер ми заживемо. У нас тут є такі лабіринти, що з

них живцем іще ніхто не виходив. Підземний капкан. Увійти в нього легко, а вийти як?.. Блукає людина в темряві, доки з голоду не помре... Я тут за молодості каміння довбав. Ще тоді всі переходи вивчив. Тепер, бач, згодилося.

Довго вони йшли підземними коридорами. Попереду човгав гумовими чобітьми Педро. Інколи траплялися калюжі. Педро бреде через них, а для гостей висвітлює ліхтариком сухе каміння. Доводилося стрибати із одного каменя на другий. Нарешті їм відкрилася велика підземна зала. Тут було сухо й світло. Горіла електрика. У дерев’яних пірамідах стояла зброя. На етолі лежали газети. На електричній пічці варився обід.

Рут швидко зрозуміла: вони прийшли в добре обжитий куток, який мало чим відрізнявся від харчевні тітки Аїїрти. І так само, як у харчевні, за столом сиділи похмурі, неголені чоловіки. Та й одяг їхній був схожий на одяг вуличних волоцюг, до яких Рут звикла ще змалечку.

— Звідки ж тут електрика? — запитав Едмундо.

— Власна станція. Хіба не чуєш? — відгукнувся Педро.

Едмундо прислухався. Десь далеко працював потужний двигун. А може, зовсім близько — кам’яна товща майже безслідно ковтала звуки.

Ні Рут, ні Едмундо ще не знали, що вони назавжди попрощалися з горищем Себаетья-на. Для них почалося нове життя.

VIII. АРЕШТ СЕБАСТЬЯНА

Себастьян жив, як уві сні. Здавалося, він здобув усе, про що мріяв: скінчилась його самотність, поруч були Едмундо і Рут, які його любили. Проте старого щось лякало. Що саме, він не знав. Можливо, то було

відчуття нетривалості його щастя. Ось-ось має статися щось таке, що знов зробить його самотнім.

Рано чи пізно, а блискавка розірве білкову оболонку, щоб знову помандрувати в захмарний простір, із якого вона прийшла.

Але вдивляючись їв обличчя Едмундо, Себастьян знову забував про його походження. І тоді здавалося, що його син ніяк ще міг бути іншим — він мусив бути саме таким, яким був Едмундо-Блискавка. Тепла хвиля набігала на стомлене серце старого. І саме через те у хвилини сумнівів та вагань так гостро краяло його душу передчуття неминучого лиха.

Та лихо прийшло не з неба — воно мало цілком земне походження.

Це сталося тоді, коли Едмундо й Хосе вирушили до порту. На сходах, що вели на горище, Себастьян почув гупання кованих чобіт. Грюкнули залізні двері, кілька ліхтариків освітили крокви і фанерну халабуду, яка служила Себастьянові житлом. Це були люди Марлона.

Себастьян відразу ж упізнав переодягнених поліцаїв. Бони намагалися діяти чемно — мали наказ не гнівити старого.

Поліцаї прийшли не для того, щоб заарештувати старого — вони тільки передали запрошення Марлона, якому конче треба зустрітися з сеньйором Себастьяном. Проте навіть запрошення виглядало арештом. Себастьяна силою вштовхнули в машину й повезли до генеральського палацу.

Зате Марлон прийняв його як шановного гостя. Посадив у крісло, сам сів поруч і на знак особливої приязні опустив свою боксерську долоню на сухорляву руку Себастьяна. Старий скоса глянув на пальці генеральського фаворита. Ні, то були не пальці масажиста. То були пальці досвідченого ката.

Тим часом Марлон поспішав виявити гостинність. Незграбно наповнив кришталеві келихи. Себастьян відмовився випити. Тоді Марлон підвівся з крісла і всією велетенською постаттю навис над Себастьяном.

— Я не пам’ятаю зла, — промовив Марлон. — Ви, сеньйоре, мали змогу в цьому пересвідчитись. Мені було добре відомо, що так званого сина з вами немає — він був тоді дуже далеко. І хоч ви разом з ним вчинили державний злочин, я умовив Генерала...

— Який злочин? — насторожено запитав Себастьян.

— Хіба ж не ви зруйнували Чорну фортецю? Вісімсот в’язнів утекли в гори. Сьогодні ми маємо з ними чимало клопоту.

Себастьян стомлено посміхнувся.

— Я не знаю жодного закону, за яким можна засудити блискавку.

— Сьогодні це людина, а не блискавка! Це по-перше. А по-друге... Ви, сеньйоре, блискавкою ніколи не були. На вас повністю поширюються закони нашої держави.

— Уявляю цей суд! — глузував Себастьян. — Старого злидня, що не здатний заробити собі на хліб, судять за гріхи Зевса. Не багато й не мало, — всього тільки за розгром фортеці! Без гармат, без снарядів — самими стрілами небесними. Чи не здається вам, що такий суд має виглядати... е-е-е... досить сенсаційно?

В очах Марлона перебіг лихий вогник, — мов у хижака, який починає побоюватись власної жертви. У його голосі прозвучала загроза:

— Не кожен суд відбувається при відчинених дверях. Сподіваюсь, вам це відомо.

— Знаю, — спокійно відповів Себастьян, — Але в мене є свідок, який уміє ходити не лише через двері.

Останні слова справили неабияке враження. Мабуть, МарлоновІ здалося, що зараз упаде стіна і над його головою нависне полум’яна куля. Його обличчя зблідло, пальці швидко забігали по підлокітниках крісла: він завжди щось масажував.

Прибравши спокійного вигляду, — а це давалось йому нелегко, — Марлон після тривалої паузи промовив:

— Власне, я запросив вас не для цієї суперечки.

— Запросили чи арештували?

— Ні, ні! Люди, яких я послав, повинні були передати моє запрошення. Звичайно, від Імені Генерала. Я тільки виконую його доручення.

Себастьян підвівся, відсунув крісло, зробив крок до виходу.

— Тоді дозвольте покинути палац.

— Ви не бажаєте вислухати того, що радить вам Генерал?

У голосі Марлона знов зазвучала погроза. Але на Себастьяна вона не справила враження.

— Я надто старий. Пізно мені вислуховувати чиїсь поради. Доки я встигну скористатися ними, проб’є моя остання хвилина. Скільки б Генерал не витрачав свою незрівнянну мудрість на отаких, як я, — кладовище мудрішим не стане.

— Всі ми смертні, — буркнув Марлон, остаточно заспокоївшись. — Якщо ви не бажаєте вислухати Генерала... Звичайно, я йому так не доповім.... Але сподіваюсь, зустріч з людиною, яку ви бачили на острові... Прошу трохи зачекати. Я Для вас приготував сюрприз.

З цими словами Марлон вийшов. А за кілька хвилин у його розкішному кабінеті з’явився Професор.

Так, це був той самий Професор, який дав земне тіло променевому Едмундо. І хоч ученого звинувачували у нелюдських злочинах, але в душі Себастьяна жила мовчазна подяка. Себастьян гадав, що справжнім батьком Едмундо була саме ця людина. І як батько Професор мав на нього право.

Себастьяна навіть не здивувала поява Професора в генераловому палаці. Тоді Професор утік з острова на підводному човні. А тепер, коли загинув корабель з місією, Едмундо лишався єдиною істотою, що була створена там, на острові. Звісна річ, Професор його розшукує. Але як вдалося вченому втягнути в ці розшуки Марлона?..

Себастьяна хвилювала сама можливість спілкування з Професором. Що там не кажи, а це незвичайна людина!

Професор стримано привітався й відразу ж запитав:

— Як почуває себе містер Едмундо? Ніколи в душі Себастьяна не стикалося стільки суперечливих почуттів. І вдячність, і страх, і ненависть. Ненависть прийшла разом зі страхом: адже ця людина прибула сюди задля того, щоб знов зробити Себастьяна самотнім.

Професорові довелося повторити своє за-питаня. Себастьян сухо відповів:

— Добре.

То була відповідь, яка злітає з уст без участі мозку. Мозок Себастьяна був зайнятий іншим. Старий дивився на елегантно зодягненого Професора, на пасма сивини, що надавала рисам його обличчя витонченості й шляхетності. Думав про людську природу, в яку закладено так багато протиріч. Що переважало в цій людині — зло чи добро?

Колись земна наука використає відкриття Професора. Можливо, ніхто й не знатиме, з якою метою Професор прийшов до цього відкриття. І те, що він хоче спрямувати на недобру мету, колись прислужиться людям для їхнього безсмертя.

Ця думка знов повернула пошану до Професора, і Себастьян відповів на його запитання так, як відповідають лікареві, коли він цікавиться станом здоров’я свого пацієнта:

— Мій хлопчик почуває себе цілком добре.

Професор помітив у погляді Себастьяна щиру довіру. Це було дуже важливо: співбесідника слід підкорити власній волі. Тому Професор і далі говорив тоном лікаря, який має право на повчання та застереження:

— Містер Едмундо повинен жити інакше, ніж звичайні люди. Хоч раз на тиждень йому слід прогулятись у небі. Для нього це необхідно так само, як для нас купання. Занурюючись у воду, ми спілкуємося з іншою сферою життя. Правда, ми ще не вміємо переселятись у дельфінів. Та колись людське "Я" зможе вільно обирати для себе білкову машину. Якщо треба пожити в океані — переселяюсь у дельфіна. Потім знов повертаюсь у власне тіло...

Себастьян слухав Професора, а сам думав: у чому ж тут полягає злочин? Це була велика мрія людська, що грунтується на високих досягненнях науки. Це було те, що дарувало земній людині фізичне

безсмертя. Сьогодні разом з тілом помирає і людське "Я". Саме тоді, коли людина досягає розквіту духовних сил, приходять найбільші людські вороги — старіння і смерть. Разом з організмом помирає великий досвід...

— Едмундо часто виходить на прогулянки? — запитав Професор.

Себастьян зрозумів, про які прогулянки йдеться.

— Ні, — винувато відповів старий. — Він хоче врости в наш побут. Едмундо дуже карається тим, що в земному житті почуває себе чужаком. І потім Рут...

— О-о, розумію! — стримано посміхнувся Професор. — Але ви забуваєте про особливість його організму. Цю машину час від часу треба вимикати. Вона не здатна безперервно носити в собі енергію блискавки. Приведіть до мене Едмундо. Я хочу його обстежити.

Старий мовчав, похмуро оглядаючи носки своїх черевиків. Нарешті сказав:

— Едмундо не захоче прийти до вас.

— Ви повинні його умовити. Адже ж він називає вас батьком.

— В цьому разі він мене не послухає. Професор нервово заходив по кабінету.

Потім спинився біля стіни. Було смішно бачити над його головою парадний портрет Генерала. Всі оті ордени-чого вони варті перед цінностями, якими володіє Професор? Та й саме обличчя Генерала було до смішного урочистим. Себастьяїн добре знав, що в житті ця людина мала зовсім інший вигляд. Але за хвилину Себастьянові довелося побачити, як міняється обличчя Професора, що здавалося йому живим

втіленням мудрості. Очі налились кров’ю, нижня щелепа одвисла і ніби посунулася вперед. Нижня губа покрила верхню. Це було неприродно, навіть потворно. Брови тіпалися, пальці стиснулися в кулаки.

— Ви — злодій! — крикнув Професор. — Грабіжник. Едмундо — моя власність. Кожна клітина його організму виліплена міною. Хіба я працював лише задля того, щоб поповнити рід людський іще одним бовдуром? Хіба їх мало на земній кулі? Зрештою це мій науковий експонат... Поверніть його негайно!..

— Едмундо має власну волю, — спокійно відповів Себастьян. — Якщо він не вважає себе моїм сином...

Професор зареготав:

— Ха-ха-ха! Ви такий батько для Едмундо, як... — Він кивнув на портрет Генерала, — Як він — володар світу. У мене їх цілий полк, ваших синів. До речі, вам корисно їх побачити. Та ж сама модель, яку я використав для Едмундо... Розумію, ви дуже самотня людина. Але поставте свого Едмундо серед солдатів сеньйора Марлона — і ви не впізнаєте свого сина. То який же це син?.. Едмундо був вашим тоді, коли жив у кисеті. А зараз він мій!..

Згадка про кисет боляче кольнула Себастьяна. Інколи йому також здавалося, що променевий Едмундо був йому значно рідніший, ніж Едмундо в людській подобі. Потім Себастьян зміркував, що тут промовляє старечий егоїзм: адже зараз Едмундо здобув собі друга — в нього є Рут...

— Ви поїдете з нами, — відчужено сказав Професор і вийшов із кабінета. Потім з’явився вишколений чиновник і з тією чемністю, за якою ховається насильство, провів Себастьяна до розкішної машини, за кермом якої сидів Марлон. Професор сів поруч Марлона, а Себастьяна

чиновник посадив на задньому сидінні. Чиновник тримався діловито, навіть запобігливо, але пильно стежив за кожним рухом Себастьяна.

Марлан хизувався перед Професором своїм умінням водити машину. Він майже не дивився вперед, вдаючи, що дуже зацікавлений розмовою, яку Професор підтримував лише із чемності.

— Не в кожної людини є зміст життя, — філософствував Марлон. — Здебільшого люди просто підтримують біологічне існування. Живуть, щоб жити. Який у вас зміст життя? — обернувся він до чиновника.

— Я служу, — трохи розгублено відповів той.

— Хе, служите, — хмикнув Марлон. — А навіщо? Які радощі вам особисто дає служба?

— У мене є сім’я. Дружина, син...

— Цього з вас досить? Невже вам більше нічого не треба?

— Ми збираємо гроші на будинок. Марлон переможно глянув на Професора, ніби той щось заперечував.

— Ось вам!.. Старовинна китайська філософія бачила державу у вигляді живої істоти. Одні люди є клітинами її ніг, інші пальцями її рук. А мозок... Це ми з вами, Професоре.

Пальці Марлона недбало бігали по керму, наче то була генеральська спина. Це помітно нервувало Професора. Машина мчалась по звивистій стрічці гірської дороги, що була врубана в гранітний берег затоки. Дорога в’юнилась так високо, що кораблі на блакитній поверхні затоки здавалися іграшками. Шосе було відгороджене від прямовисного урвища ненадійною кам’яною стінкою, яка існувала більше для

годиться, ніж для безпеки руху. Водії на цій дорозі ніби змагалися один з одним у власній нерозсудливості.

Себастьянові ніколи не доводилось їздити по цій дорозі. Він жадібно вдивлявся в розмиті синюватим туманцем береги затоки, що подекуди були прикрашені розпливчастою мозаїкою курортних містечок. Інколи шосе круто збігало вниз, вони їхали понад пляжами. Часом зустрічалися екзотичні візники. Коні з червоними султанами на головах були запряжені у старовинні фаетони. За спинами візників під легкими парасольками сиділи поважні сеньйори й молоді сеньйорити, яких стомили блага сучасної цивілізації. О, ця екзотика коштувала їм недешево!..

Зрештою старьй наважився запитати, куди вони їдуть. Йому ніхто не відповів.

Машина зупинилася перед смугастим шлагбаумом. Із дерев’яної будки вийшов офіцер. Пізнавши Марлона, виструнчився, козирнув і повернувся в будку. Шлагбаум відразу ж піднявся.

Далі їхали по вузенькій стежці бетону, що вела кудись у глибину гірської ущелини. Тепер їм зустрічалися тільки військові, зодягнені у форму прикордонників.

Відчинилася важка залізна брама. Це була фортеця, що за всіма ознаками споруджена зовсім недавно. Себастьян встиг помітити кулеметні гнізда в гранітних стінах. Машина, в’їхавши у фортецю, круто розвернулась і, скрипнувши гальмами, спинилася біля вілли, що здивувала Себастьяна своєю легкістю, граціозністю. Серед незграбних кам’яних споруд, які її оточували, ця вілла нагадувала лебедя, що змушений жити в одному вольєрі з бегемотами.

Професор сказав Марлонові:

— Сеньйор Себастьян — наш гість. Мабуть, йому буде приємно пересвідчитись, що тепер мої досліди надійно охороняються.

Поволі старий почав розуміти, куди й навіщо його привезли. Він запитав:

— Хіба корабель з місією не загинув?

— Загинув той, хто мусив загинути, — ухильно відповів Професор, беручи за лікоть Себастьяна. — Приймемо ванну. Потім пообідаємо.

Себастьян покірно зійшов на ґанок, а Професор гостинно відчинив перед ним скляні двері.

IX. В ПІДЗЕМЕЛЛІ

Нарешті Рут і Едмундо познайомилися з господарем підземелля. Це був той самий Одноокий, який у порту допоміг Едмундо втекти від поліції.

— Якби тебе не шукав Марлон, ми б не повірили Хосе, — пригощаючи нових друзів ріденьким супом, говорив Одноокий. — Все це схоже на казку. І вона завдала нам чимало шкоди.

— Хіба звільнення в’язнів — це шкода? — ображено залитала Рут.

Одноокий по-батьківському поклав шорстку долоню на її волосся. Це трохи кольнуло Едмундо, але він зумів стриматися.

— Ах дитино, — зітхнув Одноокий. — Надто незвичайним було це звільнення. Повстанці почали вірити в небесну силу.

— Чому ж у неї не вірити? — не приховуючи настороженості, мовив Едмундо. — Сонце, зорі... Зрештою, Космос... Це ж і називають небом.

— Якби ж так! А то йдеться про інше... Ну, та ти, мабуть, не знаєш релігійних легенд.

— Батько дещо розповідав...

Згадка про батька знов розбудила тривогу в серці Едмундо. Хлопець був переконаний, що Марлон не посміє поводитись із Себастьяном так, як із іншими в’язнями, але ж для чогось потрібний був отой арешт?

Розмовляти з батьком на відстані Едмундо міг лише тоді, коли жив променевим життям. Вийти із власного тіла... Але як? Чи зрозуміє Одноокий, навіщо Едмундо просить ліжко? Потім інше: чи можна через кам’яну товщу, яка висить над їхніми головами, перемовлятися з батьком? Едмундо повинен кинути підземелля, залишивши власне тіло під наглядом Рут. Але ж це майже неможливо для сліпого поля, що здатне обтікати тверді предмети так, як їх обтікає повітряна течія. Легко йти на променевий голос батька. Та як виплутатись із кам’яних лабіринтів?..

Тим часом Рут прибирала куточок, де варилась їжа. Дівчинці часто доводилось допомагати на кухні у тітки Мірти. Тепер цей досвід їй добре прислужився.

Вона без слів зрозуміла, чим заклопотаний Едмундо. Підійшла, тихо шепнула:

— Дозволь, я з ним поговорю сама. Едмундо промовчав, але з його погляду Рут зрозуміла, що він не перечить.

Одноокий не здивувався, що Рут виявилася спритною господинею. В робітничих сім’ях дівчаток змалку виховують так, щоб вони якомога

швидше могли замінити матерів. Для Одноокого це було цілком природно. Але він був дуже здивований, коли Рут, відкинувши дитячу сором’язливість, підійшла до нього й тоном дорослої людини сказала, що їй треба з ним побалакати без свідків.

Вони вийшли в темні переходи підземелля й довго не повертались. А коли повернулись, Одноокий мовчки дістав із захаращеного кутка відбійний молоток і знову кудись вийшов. Потім довго було чути ритмічне цокання.

Прийшов він стомлений, по щоках стікали краплини поту. Нічого не сказав — просто, дивлячись на Рут, кивнув головою.

Рут взяла Едмундо за руку й кудись повела. По темному коридору, навпомацки, вони пройшли з півсотні кроків. Б очі вдарило світло.

— Це буде твоя кімната, — сказала Рут. Якщо цей кам’яний закапелок і нагадував кімнату, то лише пристойним ліжком, що було дбайливо прибране її руками. В кутку стояла карафа з водою. На горбатій стелі висіла електрична лампочка. Оце, власне, і все, що забезпечувало суворий побут у їхньому новому житті.

По обличчю Едмундо перебігла якась думка. Діючими а дивилась на нього, намагаючись вгадати, про що він думає.

— Чому ти кажеш, що ця кімната — моя?

А де ж будеш ти? — нарешті висловив Едмундо те, що його непокоїло.

Раніше їм не доводилось жити в одній кімнаті. Коли вони відпочивали в горах, Рут спала з дідусем Себастьяном, а Едмундо стелили в сінях.

Рут ніжно торкнулася волоссям його обличчя.

— Ми колись будемо жити разом. Коли станемо дорослими, — тихо мовила вона.

— Тоді одружимось? — несподівано для неї запитав Едмундо. Але Рут розуміла, що Едмундо не вкладав у ці слова того змісту, який вкладався іншими людьми. Просто він знав, що земні жінки й чоловіки починають жити разом, і це в них називається одруженням.

— Я стерегтиму тебе, — мовила Рут. — Коли ти знов станеш блискавкою, твоє тіло лежатиме в цьому ліжку.

Потім вона повела Едмундо туди, де нещодавно цокотів відбійний молоток. Їм довелося знову пірнути в темряву. Але невдовзі з’явилося денне світло. Рут перша вишмигнула Із кам’яного отвору і, тримаючись за низькі кущі, які росли серед каміння, сторожко пройшлась понад прямовисною крутизною.

— Рут! — мимоволі вигукнув Едмундо.

Проте боявся він марно. Це була досить широка кам’яна тераса, яка оперізувала гірське пасмо, що нависало над морем. Десь глибоко внизу в’юнилося шосе, бігли автомашини, рябіли дахи будиночків. Жоден з альпіністів не зміг би піднятися по кам’яній стіні, щоб досягти цієї тераси. А над їхніми головами теж височіли неприступні скелі. Тут можна було почувати себе цілком безпечно.

— Ти виходитимеш сюди у моєму волоссі, — серйозно, мов про цілком ясну справу, сказала Рут. — Я тебе тут ждатиму. Самому тобі важко... І приходь так, щоб я тебе бачила. Розумієш?.. Приходь блискавкою.

Потім довго пригадуватиме Едмундо її постать на тлі неба і моря. А зараз він мусить якомога швидше стати тим, ким був насправді, щоб гукати у простір променевим голосом, — може, батько його почує. І, може, Едмундо дізнається, яка небезпека загрожує старому. О-о, нехай тоді бережеться Марлон!..

За спиною, в темній штольні, Едмундо почув чиїсь кроки.

— Ну, як ви тут? — запитав Одноокий, наблизившись до інших. — Я все ще не вірю. Але оце дівчисько...

Він з доброю усмішкою подивився на Рут, що прихилилась плечем до кам’яного отвору. Лише зараз Едмундо подумав: вона дуже легко зодягнена, а в підземеллі вогко й холодно. Та раніше від Едмундо це подумав Одноокий. Він зняв свій піджак і накинув його на дівчинку. Піджак покрив її аж до п’ят.

— Потім Хосе зайде до Мірти. Принесе якусь одежу. — І звернувся до Едмундо: — Якщо те, що про тебе кажуть, не вигадка... Якщо це правда... Ніяких фейєрверків! Досить. Бо вони знову нароблять клопоту.

Едмундо запитав:

— Навіщо ж ви дали нам притулок? Якщо від мене ніякої користі, сама тільки шкода...

У живому оці Одноокого зблиснуло щось холодне, докірливе. Було помітно, що він образився.

— Коли б ти був грабіжником, ми б тебе не сховали. Але ж ти не грабіжник, — невдоволено проказав Одноокий.

Тільки й того! Едмундо знову відчув власну непотрібність. Ці люди намагаються влаштувати власне життя без втручання небесної сили. І

ніколи вони не визнають над собою якоїсь всевладної істоти, котрій потрібні їхні молитви.

Але ж як він буде жити? Нехай так: через кілька років він здобуде право одружитися з Рут. Едмундо помічає: його обличчя дедалі стає строгішим, одяг поволі зменшується в розмірах. Йому вже в ньому тісно. Отже він росте так само, як усі земні хлопчики. Тут немає професорових стимуляторів — діє лише природа. І якби Едмундо забув про те, що він не людина, а блискавка, то можна було б загубитися серед людей і жити їхнім життям. Але ж яке воно, це життя? В чому його сенс? Не могла ж Природа не вкласти в нього якогось свого глибоко прихованого змісту. На допомогу променеві Всесвіт підняв до життя земні мінерали. Але навіщо?..

Світло й пітьма — вічні антиподи, що борються і єднаються на арені світової безмежності. День народжується Із ночі, тепло — із космічної холоднечі. Вони немислимі одне без одного, а без їхньої боротьби та взаємодії немислиме життя.

Чого ж хоче Природа від холодних тіл, які називаються планетами? Доки Едмундо не знайде відповіді на це запитання, земне життя буде для нього чужим і незрозумілим.

— Вони заарештували батька, — нарешті сказав Едмундо. — Хіба я можу залишити його в руках Марлона?

— Ні, — відповів Одноокий. — Себастьяна треба визволити. Саме для цього я й прорубав вихід.

— Значить, ви дозволяєте відвідати палац?

— Не варто. Себастьяна там немає. Наші люди доповіли, що Марлон вивіз його кудись у гари. На північний кордон.

Едмундо вже знав, що таке кордон. Хмари в небі також мають свої кордони.

— Навіщо на кордон? — запитав Едмундо.

— Цього ніхто не знає. Лети, якщо справді вмієш літати. Але ж не руйнуй фортець! Досить із тебе тієї слави, якої ти зажив. Якщо дізнаєшся, що вони замислили, — розкажеш нам. Оце й буде твоя допомога.

— А що вони можуть вчинити?

— Війну!.. Воші можуть вчинити війну. Коли в країні неспокійно, завжди так роблять. Це для них єдиний засіб утримати владу.

Побажавши добра, Одноокий зник у темній штольні. Ще довго було чути його кроки та хлюпання води в підземних калюжах. Рут побігла за ним, щоб повернути йому піджак, але Одноокий крикнув здалеку:

— Потім!..

Помилувавшись краєвидами, Рут і Едмундо також рушили в підземелля. Незабаром їх ждала розлука. Рут залишиться біля непоруїнного тіла, а променевий Едмундо полине у хмари. За останні години вони обоє дуже багато пережили. Треба відпочити.

Рут розстебнула сорочку на грудях Едмундо й тихо мовила:

— Лягай, відпочинеш.

— А ти?..

— Я посиджу біля тебе.

— Ти дуже стомлена. Краще я посиджу.

— Ні, ні-прошепотіла Рут. — Не спере-чайоя зі мною. Так треба.

Едмундо роздягнувся І заліз під ковдру. Рут сіла біля нього. Їй було холодно. Там, біля електричної пічки, для неї також приготували ліжко. Поруч спали чужі, незнайомі люди. Рут зараз дуже не хотілося йти до них. Відкинувши вагання, вона підняла ковдру й лягла поруч Едмундо. Піджак Одноокого впав на кам’яну підлогу. Вони пригорнулися одне до одного, як брат і сестра. Рут відразу ж заснула. Едмундо деякий час дослухався, як б’ється її серце, а потім і він заснув.

Коли Рут прокинулась, біля неї лишилося непорушне тіло. Едмундо вже був далеко. Те, що Іншу дівчину мусило налякати, — холодне тіло замість живого друга! — її лише заспокоїло. Едмундо вийшов без її допомоги. Вийшов наосліп. Не хотів будити її. І, може, він уже розмовляє з дідусем Себастьяном.

Хутко стрибнула з ліжка, побігла в темряві до виходу на терасу. Якщо Едмундо заблукав у підземеллі, він відчує поруч себе її волосся. Щоб вона його побачила, згорнеться в полум’яну кулю, а потім знову розчиниться в просторі. І тоді вона знатиме, що він десь близько...

Але Рут ніде не помітила присутності Едмундо. Співаючи та підстрибуючи, побігла готувати сніданок мешканцям підземелля. П веселість пояснювалась тим, що нарешті знайшлась надійна схованка для тіла Едмундо. Рут розуміла; Едмундо не зуміє жити звичайним людським життям. Час від часу йому належить покидати тіло, щоб хоч трохи пожити у власній стихії. Але вона дуже боялася, що під час його відсутності люди Марлона знищать білкову оболонку, яка дозволяє бачити Едмундо. Тоді він знов стане для неї невидимим. О, це було б жахливо!..

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ЛЮДИ — НЕ БЛИСКАВИЦІ

І. ГОЛОС ІЗ ЮНОСТІ

Вони сиділи в зимовому саду. Професор умовляв Себастьяна прийняти пост президента республіки, яка незабаром буде створена. Так, так, Себастьянові належало стати президентом — і ніяк не менше! Три країни, які межували з державою Генерала, незабаром будуть приєднані до нової республіки.

— Вам не треба пояснювати, хто такий Едмундо, — розважливо говорив Професор. — Сеньйор Марлон дозволив мені оглянути Чорну фортецю. І це для Едмундо було тільки жартом! Отак само жартуючи він падатиме на ворожі столиці, коли його там не ждуть. Просто передбачається мінлива хмарність. І нічого більше не передбачається... О-о, яка це велетенська зброя! Сучасна цивілізація не готова до боротьби з Едмундо. Ракети, водневі бомби, атомний флот-все це виглядатиме дитячими іграшками в порівнянні з ним.

— Добрі іграшки! — сумно посміхнувся Себастьян. — Одна така іграшка знищить усю вашу республіку.

— Якщо нас охоронятиме блискавиця, нам ніщо не загрожує! — вигукнув Професор. — Крім того... Кого знищить воднева бомба? Я вам покажу бомбосховища, для яких ніякі бомби не страшні. І тим більше, вони не страшні для Едмундо...

Далі Професор виклав такий план. Хай навіть станеться найгірше: вороги закидають республіку атомними бомбами. Це дасть їм певність, що війна закінчена. Але зберігся уряд — гори знищити не можна. Бомбосховища споруджені в гірських тунелях. Для цьо-го було припинено будівництво залізниці. Це недалеко, під самісінькою фортецею. Туди можна спуститись ліфтом. І ось тоді, коли вороги святкуватимуть перемогу, на їхні голови впаде Едмундо. Почнеться

паніка. Передусім буде знищено урядові установи. А юрба... Вона повірить, що прийшов кінець світу. Тоді Себастьян стане не просто президентом — він стане богом!..

Старий мовчав. Він не бачив жодноги сенсу в суперечці з Професором. Такі люди, як Професор, давно привчили себе до думки, що в атомній війні немає нічого аморального. Про загибель мільйонів вони навчилися говорити цілком спокійно. Це їм не псувало ні настрою, ні апетиту.

— Богом?.. Навіщо це мені? — стомлено позіхаючи, запитав Себастьян. — Я незабаром помру. Крім того, я бачу: ви хочете, щоб світ завоював для вас Едмундо...

— Для мене? — удавано здивувався Професор. — Для вас, а не для мене! Зрештою, для самого себе. І для тієї милої міс...

Очі Себастьяна глузливо прищулились.

— Гаразд. А до чого тут ви? Едмундо це зробить без вашої участі.

Професор голосно засміявся.

— Ви нічого не зрозуміли, сеньйоре! Едмундо — тільки зброя. Торпеда, спрямована в корпус корабля, який називається цивілізацією. Але не більше... Останнє слово належить піхоті. Де Едмундо візьме солдатів? Солдати в мене, та ще які! Ви їх незабаром побачите. Едмундо здатний лише руйнувати. Цього замало. Щоб здобути владу, потрібне військо... Далі. Едмундо не дасть вам того, що можу дати я. Ось ви казали про смерть. Але ж у мене ви здобудете безсмертя! Ви одержите організм сорокалітнього спортсмена. Я міг би зробити вас іще молодшим, але ж президентові належить мати хоча б сорок років...

Себастьян глянув на свої сухі поморщені руки. О, які вони були далекі — його сорок років! Тоді він здавався собі старуватим. Судив по Марселі. Насправді ж постаріла вона, а Себастьян був іще молодим. Бо жінка-ровесниця завжди старша від чоловіка. Цього не знають лище в юності.

Але Себастьян щиро кохав Марселу — і в її молодості, і в старості. Навіщо йому оті сорок років? Марселу не можна підняти із могили. А жодна інша жінка не здатна подарувати йому щастя.

Правда, в молодості було в нього іще одне захоплення. Та про нього Себастьян уже не згадував.

У зимовому саду Професора цвіли рододендрони. Білі, фіолетові, рожеві, вони творили ту гармонію барв, яка підступає до серця, бере його в полон і владно кличе: жити, жити...

Сорок років...

Ці слова стукались до мозку, обволікали його хмелем, п’янили принадами, яких так мало було на його віку.

— Я досягну свого без вас, — продовжував Професор. — Хіба є у овіті людина, яка відмовиться од вічної молодості? Ви ж добре знаєте, що це не марення. Я вишикую перед вами сотню білкових роботів — вибирайте! Будь-який із них стане машиною для вашого "Я". Хочете?..

Палець Професора потягнувся до инопки, яку лише зараз помітив Себастьян. Так, він знав, що це не марення. Інакше не було б на світі Едмундо. Болісно простогнав:

— Не варто.

— Гаразд, — погодився Професор. — Вище встигнете про це подумати. А зараз трохи розважимось.

Професор натиснув кнопку. Скляні двері, що вели у зимовий сад, широко відчинилися. Полилась незнайома музика. І відразу ж простір, який звідусюди обступали рододендрони, заповнили чарівні істоти, зодягнені в напівпрозорі костюми, що лише підкреслювали високу довершеність форм. Дівчаткам було не більше, ніж по сімнадцять років. Плавні, граціозні рухи, юні обличчя. Ні, то було одне обличчя, яке множилося в очах Себастьяна, наче перед ним танцювало півтора десятка сестер-близнят. Не відразу старий зміркував, що це, власне, так І було. Професор кинув Себастьяна в казку, і тепер пильно стежив за кожним його рухом.

Поволі поверталась тверезість. Себастьян помітив щось знайоме в обличчі танцівниць. Так, саме в обличчі, бо воно по суті було одне.

Та це ж юна Делія! Яка ж вона гарна була в юності!

— Пізнаєте? — запитав Професор. — Так, це Делія. Модель номер два. Перша модель— чорношкірий хлопчик. Тоді в мене не було білого донора. Але подумайте ось про що. Генетика дозволяє фізичне безсмертя. Варто взяти лише одну клітину із вашої шкіри — і ви здатні заново народитись. Це будете саме ви, а не хтось інший! Слід лише зберегти попередню пам’ять. Саме в цьому й полягає моє відкриття: я навчився консервувати пам’ять. І переносити її від одного організму до іншого.

Професор охоче пояснював Себастьянові таємниці свого відкриття. Багатоликій Делії, яка мала кілька десятків однаковісіньких облич, не була прищеплена пам’ять її юності. Прищеплення пам’яті — дуже складний процес. Треба мати у своєму розпорядженні істоту, мозок якої нагадує білу сторінку. О, сеньйор Себастьяїн, мабуть, чув, що деякі люди під впливом глибоких потрясінь втрачають пам’ять. У них немає

минулого. Здібності зберігаються, людина здатна розпочати нове життя, але їй здається, що вона щойно народилась.

Виявилось, пам’ять можна стирати так, як запис на магнітофонній стрічці. Далі все ясно: в людський мозок можна переносити образи минулого, що зберігаються в надрах штучної пам’яті. Людина спить. Їй сняться сни. Вони такі яскраві, ніби все це відбувається насправді. Згодом людина починає вірити: то був не сон — то її життя...

— Я влаштовував зустрічі різних осіб, — пояснював Професор. — Одні жили справжнім життям, іншим була прищеплена законсервована пам’ять. Жива особа і законсервоване "Я" колись були добре знайомі. Жива особа постаріла. Законсервоване "Я" було прищеплено молодому організмові. І ось вам диво: молода людина пригадувала такі деталі, що жива особа змушена була визнати: сталося незвичайне омоложення, — скажімо, батько виявився молодшим від сина, — але це він! Тільки він, а не хтось інший... — Професор зробив паузу, вивчаючи, яке враження справили його слова на Себастьяна. — Ким ви хочете бути — самим собою, чи, може, візьмете якийсь інший організм? Якщо самим собою, то сорокалітнього віку доведеться чекати років п’ять. Президентом ви станете раніше...

— Не розумію, — пригнічено, майже без-тяміно проказав Себастьян. — Просто не розумію.

Професор вів далі.

— Стимулятори здатні прискорювати визрівання організму. Але їхні можливості не безмежні. Без стимуляторів моє військо було б неможливе. За два роки я одержую юнаків, яким можна дати по шістнадцять. Дівчатка визрівають швидше. Та якщо треба створити президента...

Далі Себастьян слухати не міг. Хоч він був готовий до цієї розмови, — йому майже все було відомо, — але ота буденність та цілковита незворушність, з якою Професор оповідав про конвейєрне виробництво солдатів (ба, навіть президентів!), не могла не збудити його душі. Себастьян бачив перед собою людину, яка замислила страшний злочин проти людства. Але ця людина мала таку владу над природою, якої досі ще ніхто не досягав.

Себастьян намагався відмежувати злочинне від геїніального, але йому це не вдавалося. Він почував себе немічним, майже нікчемним.

Професор добре зрозумів його настрій. Запросив у кімнату, де висів великий портрет.

— Як ви гадаєте, хто це?

Старий зробив зусилля, щоб зосередитись. Дуже боліла голова. Хотів було відповісти, що йому зараз не до малярства, але портрет прикував його увагу. Це був Професор у молодості. На портреті йому близько тридцяти років.

— Ви не помилились, — привітно посміхнувся Професор. — Тоді моя справа була тільки в задумі. Дозвольте, я покажу вам іще один експонат.

Пальці Професора опустилися на клавіші рояля. Коротка, незрозуміла мелодія. І відразу ж Професор відійшов від інструмента. Що це — випадкові, підсвідомі рухи? Чи, може, нова таємниця?..

Коли вони повернулись до зимового саду, танцівниць уже не було. Серед рододендронів прогулювалась людина у спортивному костюмі. Не звертаючи уваги на присутніх, вона розпочала гімнастичні вправи.

— Придивіться до цього обличчя, — сказав Професор.

Якби не портрет, Себастьян, можливо, і не впізнав би в спортсменові Професорового двійника. На вигляд йому було близько тридцяти років.

— Зважте, я вам пропоную те, що готую для самого себе. Це моя власна модель. У мене хворе серце. Незабаром доведеться переселятись. Як ви гадаєте, тридцять п’ять років— це для мене пристойний вік?..

— З ним можна поговорити? — не відповідаючи на запитання Професора, спитав Себастьян.

— Ні! Це поки що не людина. Зрозумійте: свого розвитку він досягнув за чотири роки. Ви ж, мабуть, розумієте, що це тільки фізичний розвиток. Але іншого мені й не треба. В це тіло прийде моє власне "Я".

— Як же ви з ним спілкуєтесь?

— Диктую програму. Роботи її виконують.

— І він теж? — здивувався Себастьян.

— А що таке він?.. Просто білковий автомат.

Себастьян промовчав. Але те, що він зараз побачив, якоюсь мірою реабілітувало Професора. Можливо, всі зойки Делії з приводу "сатанинських" дослідів — звичайнісінькі забобони? Природа творить білкові автомати у вигляді слонів, тигрів, коней. Її не дуже турбує те, що тигр заради свого існування змушений пожирати Інші живі створіння. А хіба людина коли-небудь відмовляється від м’яса? Вона також належить до хижаків. Різниця полягає лише в тому, що людина смажить свою жертву на вогні, а Інші хижаки цього не вміють.

Де ж той критерій, який розмежовує’науковий прогрес і моральний злочин? Чи немає у звинуваченнях, які висловлюються на адресу

Професора, дешевого святенництва? Йдеться не про його мету, а про самі досліди. Його мета — це вже не наука...

І якщо ми відкидаємо його мету, тоді що ж злочинного в цих дослідах? Невже можна приймати лише ті судження, які висловлювала Делія?..

Звісно, отой спортсмен, який повторює Професора, також не боїться ні куль, ні ножових ран. Та хіба ж це добре, що людське тіло природа захистила менше, ніж тіло черепахи? Хіба нова якість людського організму не прислужиться тоді, коли люди полетять на невідомі планети?..

Поволі Себастьян приходив до висновку, що в дослідах Професора немає нічого злочинного. А може, старий помилявся? Щось у ньому бунтувало, навіть викликало відразу.

— Ви створюєте не особу, а ерзац особи, — сказав він похмуро, щоб якось дошкулити Професорові.

Той підійшов до Себастьяна і довго вивчав його холодним, нещадним поглядом.

— Хіба я вам казав, що створюю особу? Я лише зберігаю її, даю їй безсмертя!.. Спитайте кого завгодно: чи хотів би ти після смерті залишитись на землі у вигляді кішки, слона, собаки? Аби тільки жити... Просто жити!..

Себастьян мовчки погодився: чотирилітні істоти, які досягли фізичного розвитку тридцятилітніх людей, особами ще не були. Тепер Себастьян зрозумів призначення клавішів, яких нещодавно торкався Професор. То був не рояль, а пульт керування білковими роботами.

— Ви дуже стомлені, — лагідно сказав Професор. — Закінчимо нашу сулеречку завтра.

Вікна кімнати, в якій приготували ліжко для Себастьяна, були відчинені. Гірське повітря, насичене пахощами квітів і трав, поволі заспокоїло старого. Давно, дуже давно він спав у такій чистій постелі. Ще тоді, коли була жива Марсела.

Згадка про Мар селу викликала в його пам’яті забуті образи минулого. Спершу вони дружили втрьох — у Марсели була сестра Ірена, дуже схожа на неї. Звичайна схожість близнят. Не відразу Себастьян навчився їх розпізнавати. Коли Себастьян і Марсела побралися, Ірена вийшла заміж за старого американця і назавжди покинула батьківщину.

Останні роки Марсела майже не згадувала про Ірену. Себастьян навіть не знає, жива вона чи померла.

Старий ліг у ліжко, розігнув скрипучі суглоби. Ніч була місячна, на підлозі лежав яскравий квадрат вікна.

Себастьян не здатний пригадати власної юності без Ірени.

Так воно вже сталося. Коли він в отакі місячні ночі наближався до їхнього будинку, на його тихий оклик у вікні з’являлися дві голівки. Сестри розважалися тим, що Себастьян не може впізнати, хто із них Марсела, а хто Ірена.

Чому він згадував про це сьогодні? Ах, ясно! Його вразило розмножене обличчя юної Делії. Ніби він повернувся у власну юність, І ось-ось його покличуть:

— Себ!..

Так його кликали сестри. ДелІя не була схожа на Марселу та її сестру, але юність завжди має багато спільного.

Поволі Себастьян заснув. Образи його юності із пам’яті помандрували в сон, і він справді почув біля вікна тихий, ніжний голос:

— Себ!..

Цей голос розбудив Себастьяна. Хоч старість і мудра, і тверeза, але поклик юності, почутий навіть уві сні, здатний її сп’янити. Серце Себастьянове билося рвучко, прискорено. Він знав, що ніколи не почує цього голосу, але наперекір здоровому глуздові дослухався до кожного звуку за вікном. Десь перегукувалися вартові. Загавкала сторожова вівчарка. Пролунало і замовкло гупання солдатських чобіт.

Та ось він почув: під самісіньким вікном зашелестіла трава, хруснула суха гілочка.

— Себ!..

Себастьян здригнувся всім тілом. Він пробував заспокоїти себе: це, мовляв, не що інше, як слухова галюцинація. Його нервам довелось пережити велике напруження. Пам’ять виснажила їх емоціями юності, і ось тепер вони діяли незалежно від розуму. Навіть наперекір йому.

Та як не умовляй себе, а живий голос, — якщо він справді живий, — знайде шлях до твоєї свідомості.

— Себ!..

СебастьяїН розуміє, що він не спить. Відкинув подушку, зіперся на лікоть і боязко обернувся обличчям до вікна. Нічого не бачив, але відчув, що за вікном справді хтось є.

Підвівся з ліжка, накинув на плечі халат, ступив кілька кроків по квадратові місячного світла, що лежало на підлозі. Вже стоячи біля вікна, спробував іще раз переконати себе, що він хворий. Але його знов покликав той самий голос, і Себастьян уже ні про що інше не міг думати. Хто його кличе — Марсе-ла чи Ірена? Чий це голос?

— Себ! Чому ти мовчиш?.. Напруживши всю свою волю, перегнувся через підвіконня. Очі були заплющені. Себастьян і сам не знав, чого він зараз боявся і чого очікував. Було страшно переконатись, що за вікном нікого немає. Тоді звідки ж долинав отой голос? Хіба з того світу? Та ще страшніше розплющити очі й побачити постаті, які належали тільки його пам’яті. В реальному світі вони вже давно не існували.

Так, мабуть, засуджена до розстрілу людина, заплющивши очі, жде, коли пролунає постріл. Але в неї чомусь не стріляють. Щось там сталося. Може, скасували вирок? Може, стрільці вже пішли? Треба розплющити очі, щоб з’ясувати власне становище. Але як це страшно!..

Він таки наважився — розплющив очі. Був майже певен, що за вікном нікого немає. І все ж вони стояли! Наперекір здоровому глуздові, наперекір всім його уявленням про те, що можливе у цьому світі і що неможливе, вони стояли під його вгином — юна Марсела і юна Ірена. І зодягнені були так само, як тоді, коли він змушений був оголосити, хто Із них стане його дружиною.

Ві’н добре бачив їхні обличчя. Освітлені місяцем, вони нетерпляче поводили бровами, тихий вітер ворушив їхнє волосся, на грудях червоніли троянди. В руках дівчата тримали по пальмовій гілочці. Так сестри тоді й чекали його вироку. Як він карався! Йому було ясно, що дружиною стане Марсела. Вона також про це знала — Себастьян їй вже сказав. Але Ірена хотіла це почути із його власних уст. Мабуть, у неї все ще лишалася надія, що Себастьян передумає...

І ось вони знов стоять під його війнам.

Щось важке, свинцеве ворушиться в його горлі, опускається нижче, лягає на серце й тяжко гнітить. Ні, цього не може бути! Делія недаремно приписувала Професорові щось сатанинське. Виявляється, він здатний розчавити людину, покликавши з минулого те, що для неї найсвятіше. О, як би хотів Себастьян знову пережити все, що тоді здавалося йому карою, — необхідність оголосити свій вирок! І викине Ірена червону троянду, і рушить, хитаючись, щоб через кілька тижнів вийти заміж за нелюба, в якого вже діти дорослі за неї...

Себастьян за.раз ненавидів Професора так, як жертва ненавидить ката. Прогнати оті привиди, знищити їх! Він ухопив карафу з водою, розмахнувся, — вода вихлюпнулась йому на голову, — і... важко опустив руку. За вікном пролунав переляканий зойк. Він був такий реальний і такий людський, що Себастьян відразу ж забув про нечисту силу.

— О-ой!.. Себ, що ти робиш?..

Нашвидку зодягнувся і так хутко, як тільки дозволяли його хворі суглоби, вийшов із кімнати. Та коли він опинився під власним вікном, привиди вже зникли. Проте в підстриженій садовій траві лежала троянда. Одна із двох троянд, які він бачив на дівочих грудях. Отже, це були не привиди...

Піднявши троянду, Себастьян ще довго блукав поміж похмурими бараками, сподіваючись зустріти овою далеку юність. То тут, то там наштовхувався на вартових, які лрч’з-но гукали із затінків, але ні Марсели, ні Ірени ніде не було. Зморений, виснажений, повернувся в кімнату і, не роздягаючись, упав на ліжко. Так його вранці й застав Професор.

II. НА КОРДОНІ

Марлон уже сидів у машині, а Професор іще не виходив. Нарешті він з’явився на терасі власної вілли, що, мабуть, коштувала більше, ніж

військові казарми. Професор умів себе шанувати. А Марлон готовий був пройти через пекло, аби здобути для себе хоч соту долю тих казкових благ, які обіцяв Професор. Звісна річ, Генерал ні про що не знав. Це незграбне опудало доживає останні місяці. В новій республіці для нього місця не буде.

Професор був стомлений, але очі його вдоволено посміхалися.

Зійшов з тераси, сів поруч Марлон а.

— Пре-крас-но! — протяжно процідив крізь зуби Професор. — Перший удар по нервах він пережив так, як я й сподівався. О-о, яке то було зворушливе побачення! Дайте відшукав свою Беатріче.

А Марлон думав своє. У державі, про яку він мріяв, не хотілося мати щось на зразок Генерала. Марлонові набридло діяти від чужого імені. Він хотів сам зодягнути мундир, прикрашений орденами. Його ім’я, — а не чиєсь Інше, — повинні славити сірі, безликі істоти, яких він зробить покірними й безмежно вдячними. Він, Марлон, навчить їх дякувати йому за все — за хліб, за воду, за повітря, навіть за необхідність не розгинати спину від зорі й до зорі. Вони дякуватимуть небові, яке послало їм великого Марлона — наймудрішого серед мудрих. І пишатимуться тим, що в них завжди є змога померти з його іменем на вустах. І помиратимуть, бо навіщо Марлонові зайві роти? Розплодилося їх стільки, що й земля не прогодує...

Професор не збирається посідати в цій державі якийсь високий пост. Принаймні так він каже. І Мар лон йому вірить, бо кожному своє: одному влада, другому — наука. Але навіщо Професорові отой скрипучий кістяк, обтягнутий старою шкірою? Який з нього президент? Від нього за півмилі тхне тухлою бараниною.

Марлон не приховував свого невдоволення тим, що Професор надає Себастьянові надто серйозного значення. І взагалі навіщо їм президент? Смішна умовність, не більше.

— Зрозумійте, — мовив Професор. — Якщо Едмундо не друг, — значить він ворог. А такого ворога я не бажаю ні вам, ні собі.

— Ви ж самі його породили. До вас ніякого Едмундо не було.

— Забули про кисет? — глузливо прищулився Професор.

Кисет, кисет... Генерал вважає, що то були тільки циркові трюки.

Марланові теж хотілося так думати. І він би, може, умовив себе в цьому, якби менше знав про кисет. Тоді все було б дуже просто: заборонив цирк, та й годі.

Незабаром чиновник вивів Себастьяна. Старий виглядав зім’ятим, наче його цілу ніч десь у казармі товкли солдати. Обличчя розпухло, під очима синіли водянисті мішки. Він ховав свій погляд, але Професор уперто зазирав йому у вічі, ніби дошукуючись того, що було великою таємницею.

— Як спалося? — запитав Професор. — Мені спершу заважало перегукування вартових. Потім звик.

Себастьян мовчав. Він усе ще силкувався зрозуміти, що це було — галюцинація, потойбічні тіні чи, може, нова витівка Професора? Та не міг же Професор підняти із могили Марселу! Отже, все це відбувалося в ньому самому, — десь у таємничих надрах його мозку. Тоді звідки ж ота троянда? Коли Себастьян отямився від короткого забуття, що здавалося гнітючим сном, троянда лежала на підвіконні. Там, де він її залишив...

іКуди вони їдуть? Вже давно кінчилося вузеньке шосе, машина дерлася вгору по кам’янистій дорозі, яку спорудили для себе гірські пастухи. Час від часу закипала вода в радіаторі. Зупиняли машину І, підклавши під колеса надійне каміння, вичікували, поки погасне на щитку зелене вічко. Нарешті опинились на узгір’ї, з якого добре видно переорану смужку кордону І навіть гірське село, що належало сусідній державі. Якби Себастьян мав гостріший зір, він помітив би також неприродно правильні кубики серед скель. То були прикордонні доти.

— Тут ми все побачимо, — сказав Марлон, підіймаючи до очей бінокля. — Вони залягли під нами.

— Нехай спершу їх поставлять у шеренги. Я хочу, щоб сеньйор Себастьян оглянув їхні обличчя, — наказав Професор.

Чиновник відразу ж зник за скелею, там почулося шарудіння, тупотіння десятків ніг.

Нарешті чиновник повернувся й доповів, що все готове. Потім дістав із багажника автомашини якийсь чемодан і рушив назад, за скелю. А незабаром Професор запросив туди Себастьяна.

Вони стояли в суворій військовій шерензі. Над ними нависала висока скеля, в розколинах якої росло карликове деревце. Берети збиті на ліве вухо, на грудях висіли автомати. Якби Себастьян не пережив нічної пригоди, що потрясла все його єство, він би, мабуть, цієї хвилини збожеволів: то був загін двійників Едмундо!

Себастьян спершу відсахнувся, потім опанував себе, але щось у ньому увірвалося. Лише згодом зрозумів, які почуття заволоділи ним у цю хвилину. То була цілковита руйнація його ілюзій, пов’язаних з Едмундо. Протягом останніх двох років він змусив себе забути, що Едмундо не син, а лише білкова машина, яка носить у собі подарунок хмари— кульову блискавку. Едмундо став сином у кращому розумінні

цього слова. Навіть Рут була тверезіша, ніж Себастьян: вона все ще бачила справжнього Едмундо серед хмар на полум’яному коні. А той Едмундо, з яким вона дружила, — лише його видима тінь. Їй прикро, що на її долю випало володіти лише тінню, але ж Рут земна дівчинка, їй ніколи не піднятися туди, де Едмундо почуває себе, як дома. І якби Рут побачила шеренги його двійників, воїна б, напевне, пережила це не так гостро, як Себастьян.

Професор добре зрозумів переживання старого. Нагадав те, що завжди пекло Себастьяна соромом:

— Я знаю, Едмундо колись заробляв для вас мідяхи. Тоді ви цілком правильно його використали. Дрібно, не за масштабом, але правильно. Потім ви знайшли для себе сентиментальну віддушину — син! Звичайнісінький самообман. Рятунок від самотності. Подивіться, — ось вони стоять. Невже ви їх визнаєте синами?..

Чиновник розкрив чемодан. Тепер Себастьян зрозумів, що то була рація, а сам чиновник — один із службовців Марлона, якого Професор обрав своїм помічником.

— Ходімте назад, — запропонував Мар-лон. — Нас не повинні бачити з того боку.

Повернулися до машини. Професор все ще умовляв Себастьяна зректися марних ілюзій:

— Зараз вони підуть. І це буде початком. Ні, це ще не війна! Просто прикордонний інцидент. Але ви побачите, яких парашутистів одержить Едмундо для Небесної Когорти. Подумайте: само небо зробило вас володарем світу. А ви задовольняєтесь мідяками. Невже ви не любите життя?..

Тим часом загін, не ламаючи похідного порядку, перейшов зорану смужку, яка, власне, і була кордоном. Залізобетонні кубики, заховані у скелях, відразу ж зустріли її кулеметним вогнем.

Себастьян добре уявляв силу цього вогню. Він теж іколись був солдатом. Йому хотілося крикнути: "Лягай!" Вихопивши бінокля із рук Марлон а, припав до окулярів.

Загін ішов просто на доти. Жоден із солдатів не впав. Це було неприродно, навіть страшіно. Коли б Себастьян міг зараз тверезо мислити, він би уявив психічний стан людей, які відчайдушно строчили із кулеметів. Це нагадувало стрільбу холостими набоями.

Звісно, Професор добре усвідомлював, що його солдати не безсмертні. Крім кулеметів, існують вогнемети, гармати та багато Іншого. Через те він і намагався залучити Едмушдо. Вдарить небо своїми блискавицями, а потім на голови переляканих ворогів упадуть ангели-месники. Спершу в них стрілятимуть не з гармат, а з кулеметів та автоматів. І ось на одну містику накладається друга — їх не можна вбити! Доки у ворожих гарнізонах зрозуміють, за яку зброю слід братися, паніка зробить свою справу. А там, де ворог виявиться особливо впертим, на допомогу знову прийде Едмундо...

Професор намагався використати ефект. У дотах не витримали — ляльковi чоловічки видиралися із кубиків і кудись бігли. Цього поки що досить. Хай по той бік кордону ламають голови над цією загадкою, а Себастьян побачить, як легко можіна здобути перемогу.

Але ефект виявився зовсім не таким, на який сподівався Професор. Мабуть, нерви Себастьяяа не витримали напруження останньої доби. Він застогнав:

— Едмундо! Сину мій... Що вони роблять з тобою?

Себастьян ще якийсь час тихо схлипував, а потім змовк. Коліна його підігнулися, він звалився на землю.

Професор намацав пульс.

— Нічого страшного, — сказав Марлонові. — Звичайна істерика. Де Ірена?

— Тут недалеко. У пастухів.

— Везіть її сюди.

— Але ж ми інакше планували їяню зустріч.

— Вона потрібна зараз.

Марлон сів за кермо. Машина відразу ж зникла за скелями. Тим часом професорський загі’н спокійно, неупгкоджено повертався зі своєї закордонної прогулянки.

Професор має право бути вдоволеним. Спантеличені сусіди не догадалися застосувати навіть звичайні міномети. Скував жах перед невідомим. Так буде завжди. Так мусить бути!..

Повернувся Марлон. Ірена, вийшовши із машини, низько вклонилася Професорові. Її рухи були стримані, граціозні. В них не можна було помітити ніякого автоматизму. Тільки надмірна поштивість. Чорне волосся ворушив легкий вітерець. Червона сукня була їй дуже до лиця. А проте що може бути не до лиця шістнадцятирічній красуні?..

— Як ви себе почуваєте? — тоном лікаря звернувся до неї Професор. — Вже повірили, що ваше життя почалося спочатку?

Ірена дивилася на Професора, мов на бога. Та він і справді був для неї богом. Понад два роки тому розшукав її, стару, немічну. Вона жила в тихому американському містечку. Довго розпитував про юність, про Марселу та Себастьяна. Просив пригадати все, геть-чисто все. Боляче їй було пригадувати. Ще й досі вона любила Себастьяна. Їй здавалося, Себастьян лишився таким, яким вона його бачила у хвилину гіркого прощання.

Чоловік її даівно помер. Дітей у них не було. Жила молитвами та надією, що зустрінеться з Себастьяїном десь у потойбічному житті. Хіба ж бог такий жорстокий, що й на тому світі віддасть Себастьяна сестрі? Ні, цього не може бути!..

Професор тоді їй нічого не обіцяв. Взяв лише кров на дослідження. А нещодавно прислав свого асистента з листом, у якому запрошував її негайно прилетіти в країну, про яку вона майже нічого не знала. До неї повернеться молодість! Звісно, вона в це не повірила. Але прилетіла. Що ж було далі? А, власне, нічого не було. Просто заснула. Коли ж прокинулась...

Ні, Ірена ще не прокинулась! Вона спить і молить бога лише про те, щоб цей сон тривав якомога довше.

Ірена не знає, що з її клітин Професор створив два організми. Зараз їх двоє, як двоє було в юності. Ірена вірить, що то справді Марсела. Але бог покарав сестру — відібрав пам’ять і мову. Марсела ходить за Іреною, мов жива тінь. Бідна сестричка! Краще б Професор її не воскрешав...

Тепер він обіцяє омолодити Себастьяна. Невже це справді можливо? Інколи Ірені здається, що вона вмерла. Вмерла та й годі.

А те, що вона бачить навколо себе, і є потойбічний світ, куди приходять теля смерті.

Сьогодні чомусь її вивезли в гори. Сказали, що сюди приїде Себастьян. Там, під вікном, вона його не впізнала. А, власне, чого ж тут дивуватися? Хіба вона не знає, як висушує людину старість? Аби тільки це був він. Він, а не хтось інший. Ірена вірить Професорові. Себастьян знову стане молодим...

О друге життя! Страшно в нього повірити. Але ж воно вже почалося. Та навіщо вомо їй, якщо не буде Себастьяна? А той Себастьян, якого вона бачила у вікні... Хіба він здатний почати друге життя?..

Зараз Себастьянові восьмий десяток. Ірені тільки шістнадцять. Власне, вона нічого не знає про свій вік. Так їй оказав Професор. Значить, так воно і є.

— Що з вами? — заклопотамо перепитав Професор. — Ви нездужаєте?

— Ні, все гаразд, — тихо, боячись зробити зайвий рух, відповіла Ірена. Їй хотілося втекти якомога далі, викравши у Професора себе саму. Ірена почувала себе його власністю, їй здавалося, що вона якось ненароком розгнівить Професора і він знову зробить її старою, немічною.

— А де Марсела? — запитав Професор.

— Вона там. За нею наглядають. — Голос Ірени тремтів. Нарешті вона зважилася запитати: — Даруйте, Марсела завжди залишиться...

Професор не дав їй договорити. Строго сказав:

— Ви самі назвали її Марселою. Марсели немає. І не може бути.

Ірена нічого не зрозуміла з його слів. Як це Марсели немає, коли вона є? Зовіні вона така ж сама, якою була тоді, коли Ірена покидала батьківщину. Більше сестри ніколи не бачились.

— Заспокойтесь, — лагідно проказав Професор. — Мені конче треба, щоб ви добре опанували себе. Себаїстьян втратив смак до життя. В нього постаріла душа. Я можу оволодіти тіло. Але душу... Омолодити його душу здатні лише ви.

— Де він? — уперше підвівши очі, Ірена сміливіше гляїнула на Професора.

— Йому стало трохи зле. Не хвилюйтесь. Це минеться... Треба, щоб він дав згоду на омоложення. Умовте його. Тоді на вас чекає таке майбутнє... Та про це згодом.

Професор повів Ірену до Себастьяна, біля якого схилився чиновник із шприцом в руках. Укол допоміг, Себастьян закашлявся. Професор і Марлон відразу ж зникли. Чиновник подав Ірені баклагу.

— Дасте випити. Я потім вас розшукаю. З цими словами він ніби розтанув у повітрі.

III. ВЕЛИКА СПОКУСА

Ірена зараз нічого не бачила, окрім висушеного старістю Себастьянового обличчя. Прихід власної старості ми спостерігаємо крок за кроком, через те вона нас так мало вражає. Ми змушені поволі до неї звикнути. Але тяжко, дуже тяжко отак зненацька побачити в старості обличчя коханої людини, яка жила в твоїй уяві своєю молодою вродою. Ірена спершу в обличчі старого зовсім не знаходила того Себастьяна, якого вона кохала. Це був не він! Та хвилина за хвилиною її уява вишукувала знайомі риси, ако звикло до нового образу. І вже невдовзі Ірена бачила, що перед нею був Себастьян, а не хтось інший.

І вона забула, що сама повернулася в юність. В її душі ще жили ті гіркоти, які завдає людині старість. Тільки око сторонньої людини здатне було відзначити: дівчина, — майже дитина, — припала до грудей

старого, який однією ногою вже стояв у могилі. А для Ірени це була зустріч після довгої розлуки. Розлука тривала майже все життя. І тому на віях Ірени тремтіли сльози.

Нарешті Себастьян розплющив очі. Спершу він побачив небо, по якому бігли поодинокі хмарки. Він дивився на них з надією, ніби звідти мало прийти визволення від його страждань. І місячна ніч з її привидами, і загін двійників Едмундо, який переходив кордон, завдали йому тяжких мук.

Та ось зін ворухнув рукою і відчув на грудях чиєсь волосся. Лише тоді помітив, що його слабкому серцеві ніби щось заважало. Мовби хтось поклав на нього якийсь тягар. Упершись підборіддям у власні груди, важтіо підвів голову і зустрівся поглядом з очима Ірени. Вона стрепенулась, рвучко підвелась і сіла поруч. Ірені було страшно. Їй здавалося, що вона вчинила тяжкий злочин перед сестрою. Нема такої людини на землі, яка здатна її виправдати. І, звісна річ, першим повинен її засудити Себастьян.

Та він усе ще не вірив власним очам. Лежав, думав, намагаючись усвідомити, що з ним сталося. Троянда лишилася на підвіконні. Себастьян бачив її уранці. Залишили її в траві не привиди, а живі істоти. Гаразд, його вже не можна здивувати повторенням якоїсь особи. Те, що дозволяє наука, рано чи пізно буде зроблено. Нещодавно перед ним танцювала розмножена Делія. Він бачив це на власні очі. Але ж Марсела!.. Як міг Професор її повторити? Адже вона померла відразу ж після загибелі сина. А для повторення особи треба мати хоч одну живу клітинку із її організму...

І все ж перед ним сиділа жива Марсела.

— Себ, — тихо, ніби винувато, прошепотіла вона. — Себ, випий. У тебе пересохли губи.

Дівоча рука наблизила баклагу до його вуст, забулькотіла прохолодна рідина. Губи всмоктували її, вона розливалася теплом по всьому тілу.

Нарешті Себастьян знайшов у собі сили відірвати спину від кам’яного грунту, на якому лежав, і сісти поруч загадкової істоти, що прийшла із його далекої напівзабутої юності.

— Марсело... — задихаючись, промовив Себастьян. І це було єдине, що він здатний зараз промовити. Безтямним поглядом дивився на дівчину в червоній сукні, на скелясті гори, де ховалися сірі кубики із своїми кулеметами, на жорстку траву, що росла поміж камінням.

— Я не Марсела, — ледь чутно відповіла дівчина.

Себастьян полегшено зітхнув. Значить, він має справу з чимось реальним, а не з потойбічними силами. Це його трохи підбадьорило.

— Хто ж ви? — запитав Себастьян.

— Я — Ірена...

Це ім’я хльоснуло його несподіваним, але простим здогадом. Так ось який сюрприз приготував для нього Професор! Він за всяку ціну хоче мати у своєму розпорядженні живу, приручену блискавку. В особі Себастьяїна Професор бачить дресирувальника, якому пощастило приборкати полум’яного звіра. Щоб зломити опір старого, Професор відшукав сестру Марсели і повернув їй імолодість. Тепер все ясно!..

Ця ясність так заспокоїла Себастьяїна, що він навіть засміявся. Сміх зробив його обличчя значно молодшим. Ірена знов побачила в ньому того, кого вона кохала. Серце її радісно затріпотіло, очі засвітилися. Вона теж засміялася. Але то був тихий, стриманий сміх. Між ними

промайнули ті іскорки, які найскладнішим почуттям надають простоти й природності.

— Ірена! — майже весело вигукнув Себастьян, і, як було це в юності, просто, запанібрата стиснув пальцями її лікоть. — Я’кий же я недотепа! Більше не дозволю себе морочити. Ха-ха-ха!

Ірені раптом стало моторошно. Їй здалося, що Себастьян не сповна розуму. Чого він так неприродно регочеться?..

— Себ, тебе ніщо не дивує? — з якоюсь суворістю в голосі запитала вона.

Себастьян зрозумів, яким недоречним був його сміх. Сказав серйозно, проникливо:

— Ні, Ірено. Тепер мене ніщо не дивує.

Зненацька вона подумала, що сталося найстрашніше: Професор таки справді розгнівався й відібрав у неї юність. Бо як може не дивувати те, що з інею сталося? Нервово розстебнула сумочку й зазирнула в дзеркальце. Та ні ж бо, ні! Вона юна і вродлива. Чому ж івга з такою байдужістю до цього поставився? А Себастьян продовжував:

— Я мусив передбачити, що Професор використає цю можливість.

— Яку?..

— Поверне тобі молодість.

Ірена була розчарована й пригнічена. Дивно він розмовляє з нею!

Та ось він поволі звівся на ноги, трохи розім’явся. Подав їй руку і тонам людини, яка почуває себе винною, сказав:

— Пробач, Ірено. Ти, мабуть, не знаєш, що тут у нас діється. Я розумію твою радість. Це таки справді радість... — Глянув на неї так, ніби тільки зараз її помітив. — Яка ж ти гарна! Просто соромно за себе...

— Чому соромно? — трохи заспокоївшись, запитала Ірена.

— Бо мені добре відомо, яким я став опудалом. Так, Ірено. Ти можеш почати все спочатку.

А серце його стукало; Марсело, Марсело!..

І на мить ійому здалося, що це справді була вона. Власне, він і тоді, в далекій юності, не завжди вмів їх розрізнити. І навіть в останній день, коли він мав сказати своє рішення, в душі його ще не заснули вагання. Дружили втрьох, а жити належало удвох. Він мусив вибрати одну із сестер, але яку саіме?

Нічим вони не різнилися між собою — ні обличчям, ні голосом, ні манерами. Однаково були виховані, те ж саме читали. Можна було почати розмову з однією, а закінчити з другою. І так воно не раз траплялося. Лише пізніше якась із них сміючись признавалася, що вона не та, за яку він її мав. Це було весело. А кінчилися ті жарти гірко, дуже гірко.

І тільки тоді, коли юність потроху почала забуватися, Себастьян переконав себе в тім, що іншого вибору він зробити не міг. Та якби Ірена мешкала десь близько, його життя з Марселою не було б таким дружним. Це розуміли всі — і вони самі, і родичі, й сусіди. Саме тому Ірена й поспішила виїхати в Америку. Вона любила сестру, бажала їй щастя.

— Я вже прожила одне життя, з мене досить, — сумно посміхнувшись, мовила Ірена. — Ти, мабуть, хочеш зустрітися з Марселою. Ходімо до неї.

Вони стояли поруч, Ірена м’яла в пальцях чоріну сумочку, а Себастьян механічно підкидав на долоні камінець. Та ось камінець вислизнув із його пальців, Себастьян зробив крок до Ірени, в його очах промайнула тривога:

— Де вона?..

Справді, вони ж були удвох під його вікном. Як він міг про це забути? Але обізвався голос тверезості: ні, це не Марсела. Це тільки двійник Ірени. Їй, мабуть, не все відомо. Воїна гадає, що юність повторилась повністю. Навіть Марсела до неї повернулась. Не вистачає лише Себастьяна — він лишився у своїй безпорадній старості.

— Марсели немає, — похмуро сказав Себастьян. — Померла.

Та Ірена ніби не почула його слів.

— Вона лишилася з пастухами. Уранці нас обох сюди привезли. Потім мене покликали до тебе. А Марсела лишилася. Це недалеко. Я запам’ятала дорогу.

— Вона сама назвала себе Марселою?

— Ні, Марсела не розмовляє. І нічого не вміє. Це, мабуть, якась хвороба.

— Марсели немає, Ірено...

Себастьян коротко пояснив, у чому полягає відкриття Професора. Ірена уважно слухала, та, мабуть, це не вкладалося в її мозку. Вона не могла збагнути, що то не Марсела, а вона, Ірена, її недорозвинений двійник. Професор вивіряв, який із двох організмів краще себе покаже. В науці він був ретельною людиною, справу свою робив дбайливо й чесно.

— Значить, нас лишилося тільки двоє? — приречено перепитала вона.

— Так, — зітхнув Себастьян. — Нас тільки двоє. А по суті... По суті ти одна, Ірено. Мене можна не рахувати.

Ірена відійшла на кілька кроків, сховала від нього обличчя. Плечі її здригалися. Ірена плакала. Себастьян наблизився, поклав сухорляву долоню на її чорне волосся. Воно переливалося, несучи на собі одсвіти сонця, що світило крізь хмари. Довкола було тихо, безлюдно. Не лишилося й сліду від прикордонного інциденту. Були тільки гори, та хмари, та сонце. Та ще були вони — двоє людей, яких єднала далека юність. Дві істоти, дві свідомості, що прожили майже ціле життя нарізно. Але те життя для них було немислиме без ранкового світла, що долинало із їхнього минулого. Одна свідомість пройшла через математичні формули, через електронні імпульси й переселилася із старого, склеротичного мозку в організм юної красуні. Друга лишилася там, де вона проіснувала весь свій довгий вік. Але світло, що приходило з минулого, народжувало однакові образи. Вони десь непомітно зливалися, як у стереофільмі зливаються два однакових кадри їв один, даючи предметам глибину і обсяг. Ліве і праве око бачать їх не окремо, а в єдиному. Отож Себастьян подумав про те, що вони зараз нагадують ліве і праве око. І тепер так само було неможливо втратити Ірену, я;к втратити око.

— Тут ніби стріляли, — обернулась до нього Ірена. — Пастухи були дуже стурбовані. Їм здалося, що почалася війна.

— Ні, це ще не війна, — похмуро сказав Себастьян.

А сам дивився на неї, грівся у споминах і обпікався ними.

— Себ, не засуджуй мене. Хіба я винна?.. Більше він не чув її слів. Та ніякі слова й не були потрібні. Знав, що вже ніколи не зможе відірвати рук, які обплітали його шию.

Був їй вдячний за те, що лід машкарою, яку накладає старість, вона побачила того Себастьяна, яким він був давно, дуже давно.

І саме в цю хвилину до його мозку посту-кався променевий голос:

— Тату! Ти чуєш мене? Тату!..

Руки Ірени відчули, як здригнувся Себастьян, Яік по тілу його перебігли внутрішні поштовхи. Ревниво запитала:

— Тобі інеприемно, Себ?.. Я ірозумію. Ти пригадав Марселу. Ні, ні! Я не ображаюсь. Так мусить бути. Я теж думаю лро неї. Але ж у нас може бути нове, зовсім нове життя. — Помітивши, що він її не слухає, розчаровано мовила: — Мабуть, я не маю права це казати.

Він заспокійливо стиснув її руку.

— Ірено, зараз сюди прийде блискав-ка. Але ти не бійся. Вона нічого лихого не зробить. Це — мій син.

— Що?! — вихопилось із її грудей. — Блискавка?.. Син?..

Ірена була переконана, що Себастьян марить. Та Едмундо вже чув голос батька. Чув те, що він казав Ірені. І поволі поверталося уміння бачити через його мозок. Едмундо дивився на Ірену, йому передавалися

думки і почуття, які володіли Себастьяном. В них було багато незрозумілого. Але Едмундо в тих почуттях пізнав дещо таке, що не переживав сам, коли до нього наближалася Рут.

— Тату, — розгублено проказав Едмундо. — Я шукав тебе всюди. А тепер не знаю... Скажи, як тобі допомогти?

— Ніяк, сину...

— Ти арештований?

— І так, і ні.

— Я чув, ти називаєш її Іреною. Дозволь, тату, я накажу Марлонові посадити вас у машину. Нехай везе! Потім ми його покинемо. Йому не слід знати, куди ми підемо... Рут нас чекає. Вона дуже засмучена. А Ірена... Нехай живе з нами. Рут їй дуже сподобається.

— Все це добре, Едмундо. Але я не знаю, чи зможу до вас повернутись.

Якби Едмундо міг бачити обличчя батька, він був би ще більше схвильований. Глибокі борозни краяли його чоло. Щоки нервово пересмикувались, очі глибоко запали і якось погасли. Старий зважився на те, проти чого повставала совість. І це його тяжко карало.

В цій боротьбі думок Едмундо зрозумів лише одне: батька полонила Ірена, він не може повернутися до них через неї.

— Лети, Едмундо, — сумно сказав Себастьян. — Бережи Рут. А до мене навідайся через тиждень.

Може, й не слід було цього робити, бо то був хлоп’ячий вчинок. Але Едмундо стало дуже гірко. От бач, пожив серед земних людей — набрався їхніх звичок. Так чи інак, а Едмундо згорнувся в полум’яну кулю, повільно наблизився до Ірени і з десяток разів обкрутився навколо її голови. Але дивно: Ірена не лише не злякалася, — ба, навіть зраділа. Вона посміхалася блискавиці, мов рідній істоті.

— Пробач, Себ, — сказала Ірена. — Я гадала, ти мариш. Невже я справді на тому світі?..

IV. ЧЕКАННЯ

Рут сиділа на гірській терасі. Вона не бачила сонця, але по довгих тінях, які залягли на морському узбережжі, можна було судити, що день згасав. Перед її очима коливався бірюзовий простір моря, а внизу, дуже глибоко, бігли іграшкові авто. Деякі з них уже зблискували червоними вогниками. На узбережжі день кінчався раніше, ніж у відкритому морі. Його ковтали прямовисні скелі, шо губилися десь у хмарах.

Рут було дуже сумно. Спершу вона вибігала на терасу через кожні півгодини. А десь по обіді, коли мешканці підземелля вже не вимагали її турбот, вимостила собі лавочку із каміння й більше не поверталася в катакомби. Часом їй здавалося, що за гострою гранню скелі зблиснули одсвіти полум’яної кулі. Але то був косий промінь сонця, що ховалося за вершини гір.

Якось відразу їй стало незатишно в цьому світі. Кому вона, власне, потрібна? Тітка Мірта ніби й любить її. Але, мабуть, не більше, ніж любить кицьку. Ось дідусь Себастьян — той таки справді любить! Але де він зараз? Чи розшукає його Едмундо? А що, коли дідусь помре? Візьме та й помре. Як вона тоді житиме?..

Ця думка її вжахнула. Проте вона швидко заспокоїлась: у неї був Едмундо. Він нікому не дозволить її образити.

І знов відчула: оте нерухоме тіло, яке лежить у підземеллі, для неї дорожче над усе в житті.

Схопилася на ноги, метнулась до отвору, який вів у катакомби. Чомусь їй здалося, що вона проґавила Едмундо. А може, він уже був у її волоссі? Вона цього ніколи не відчувала. Лише тітка МІрта лаялась — Із Рут сипалися іскри, і тітку це лякало.

Виявилось, що Рут боїться темряви. Вона цього раніше не знала. Їй не доводилось ніколи самій продиратися крізь отакий морок. Та ще в підземеллі, де так легко заблудитись.

Ні, Едмундо ще не приходив. Його тіло не дихало. І Рут уперше здалося, що вона стоїть біля мерця. Бо що ж станеться з оцим тілом, якщо в нього не повернеться полум’я, котре, власне, і становило сутність Едмундо? Не обов’язково ж блискавиці жити людським життям!..

Вона більше не могла лишатися без людей. Пішла туди, де містився штаб. Десь близько цокотів двигун, що подавав електрику. Іще кілька кроків у темряві — і Рут почула людські голоси. Вони їй добре знайомі. То розмовляли між собою Хосе і Одноокий.

— Густаво треба гнати в шию, — сердито вигукнув Хосе. — Якщо він раз покликав поліцію, покличе і вдруге.

— Зрозумій, Хосе: вигнати людину, яка знає дорогу в штаб... Ти при своєму розумі? Зараз ми за ним наглядаємо. А що буде потім?

— Я йому не вірю.

— Які в тебе докази?

— Густаво покликав поліцію. Цього досить.

— Ми за це його відразу ж судили, — нагадав Одноокий. — У нас є два вироки: довіра або смерть. Третього бути не може. Вигнати— значить послати в поліцію... Скажу тобі відверто: я не знаю, хто такий Едмундо. Вбивати за нього нашого товариша...

— Едмундо — це сила! — гарячкував Хосе.

— Ми не збираємось воювати за допомогою потойбічних сил.

— А Марлон збирається.

— Довіра або смерть. Чого ти вимагаєш для Густаво? Ти готовий його розстріляти?

Хосе довго мовчав.

— Навіщо стріляти? — відгукнувся він непевним голосом. — Треба щось придумати.

— Думай, — буркнув Одноокий. — Потім скажеш.

— Скажу зараз. Не слід його випускати звідси. Ось почнеться бій, тоді побачимо, на що він здатний.

Відповіді Одноокого Рут не почула.

З Густаво вона вже знайома. Це був рухливий, енергійний чоловік з неголеними щоками. Палко жестикулював, любив кожному прислужитись. Рут він зустрів дуже привітно. Всім показував на куток, де варилася їжа.

— Хто з вас, шановні сеньйори, може похвалитись отакою господинею? Тепер жінки не люблять кухні. Ждуть, що завтра почнеться узаконений матріархат.

Коли треба було винести відро з помиями, першим підхоплювався Густаво.

— Стривай, дочко, допоможу. А на цих лежнів не зважай. Їм готове жувати — і то ліньки.

Його веселий характер та доброзичливість припали Рут до серця. Коли він з’являвся в штабі, відразу ж починалися жарти, дотепи та пісні. І все ж поліцію покликав він, а не хтось інший. Так сказав Хосе. Рут не могла вирішити, хто ж такий Густаво: друг чи ворог? Раз покликав поліцію, значить, ворог. Та сам Густаво так не вважав. Довідавшись, що Едмундо житиме в підземеллі, він виправдовувався перед кожним:

— Звідки ж мені було знати? Я його вважав чужим. Якби знав, що він свій, сам би за нього підставив голову.

Хтось пожартував, що така голова, як у Густаво, мало чого варта. Але йому повірили. Не повірив тільки Хосе.

Після розмови, яку Рут мимоволі підслухала, їй уже не хотілося йти до штабу. Повернулась туди, де лежало тіло Едмундо. Оглянула закапелок і подумала: невже їй завжди доведеться отак жити? Чергувати біля холодного тіла, чекати, доки затрітюче на скроні жилка. Чекати годину, дві, цілу добу. Чи готова вона до такого життя? І з недитячою рішучістю сама до себе промовила:

— Готова!..

Несподівано з’явився Хосе. Мабуть, він почув оцей вигук, бо відразу ж кинув погляд на ліжко:

— Повернувся?

Зрозумівши, що Рут розмовляла сама з собою, спохмурнів. Видно, подумав: "Тяжку долю ти обрала для себе, дитино". Передав їй теплий одяг і добрі напучення від Делії та Мїрти. Потім дістав із кишені заповітну коробочку:

— Оце тобі потрібно?

Як зраділа Рут! Останні два роки їй не треба було користуватися рацією. Едмундо жив людським життям і навіть намагався забути, що в нього є інше існування. Через те й Рут забула про коробочку, яку їй колись подарував Професор. А тепер, коли Едмундо знов перетворився на блискавку, без рації вони обоє стали глухонімими.

— Ой, дядечку Хосе! — радісно застрибала Рут. — Велике вам спасибі.

— Подякуєш Делії. Це вона збирала твої речі.

Ну, звісно ж, Делія! Хіба ж тітка Мірта розуміється на таких речах?

— Куди ж вони вивезли Себастьяна? — ніби сам у себе запитав Хосе. — Мабуть, далеко. Ех, нерозумні голови-наші люди. Ніяк їм не втовкмачу, що Едмундо — сила! А Мар-лон, бачу, розуміє...

Рут промовчала. Вона хотіла зараз одного — щоб Едмундо швидше повернувся. Ще раз подякувавши Хосе, шугнула у темряву підземелля й незабаром опинилася на терасі.

Морська далечінь Іще не стемніла, а машини внизу уже бігли з увімкненими фарами. Тут, на терасі, стояли надвечірні сутінки. А вершина гори, яку можна було звідси побачити, була яскраво освітлена сонцем.

Увімкнувши рацію, Рут гукала в надвечірній простір:

— Едмундо, Едмундо! Я — Рут. Ти чуєш мене?

Рація мовчала. Едмундо перебував за межами її можливості.

В якусь хвилину Рут здалося, що за її спиною хтось стоїть. Вона рвучко обернулася й зустрілася поглядом з Густаво, який, висунувши голову із отвору, наглядав за нею. Він трохи знітився, але відразу ж набрав незалежного вигляду. З незмінною доброзичливістю звернувся до Рут:

— А ти не лякайся. У нас тут секретів немає. Дай, думаю, навідаюсь до наших молодят. Усі мене лають за твого Едмундо. Хотів сам його перепросити. А він спить. Тільки якось дивно спить. Ти заглянь до нього. Чи він часом ле...

Рут метнула на нього такий погляд, що Густав занімів. Але за мить отямився.

— Чого ти так?.. У нас усюди ходити дозволено. А виходити звідси мені заборонили. Через твого Едмундо. Хто він тобі?.. На брата не схожий, для нареченого ти ще мала. — Помітивши, як палають очі Рут, як її обличчя втрачає дитячі риси й наливається гнівом дорослої жінки, пробачливо мовив: — Та ти не гнівайся. Ми тепер — одна сім’я... Я й куховарити вмію. Мене командир до тебе приставив. Ну, я піду, піду. Не треба так сердитись.

Він, втягнувши голову в плечі, щез у темряві підземелля. А Рут ще довго дивилася йому вслід, намагаючись вгамувати тремтіння пальців, які тримали рацію. Подумати тільки: Густаво стояв біля тіла Едмундо і, може, навіть брався за нього руками! Власне, в цьому не було ніякої небезпеки, але Рут не могла навіть уявити, що хтось, окрім неї, наважиться доторкнутись до Едмундо.

Раптом за її плечима так засвітилися скелі, що стало видно навіть глибину отвору, де зник Густаво.

— Едмундо! — вигукнула вона, забувши про рацію. Але рація передала Едмундо голос Рут. Едмундо помітив у ньому нервове напруження. І страх, і втому, й нетерпіння.

— Чую, — відповіла рація голосом Едмундо. — Твоє волосся пахне озоном.

— Іди в нього. Де дідусь?

— Потім.

— Він живий?

— Живий, але...

— Аби живий! Іди в моє волосся.

А на скелях тріпотіли сині, фіолетові, оранжеві одсвіти. Рут на якусь мить заплющила очі, потім глянула вниз, де вже зовсім стемніло. Вона побачила, як одна за одною спинялися автомашини, вимикали фари. Мабуть, із них виходили люди і, підіймаючи голови, дивилися на скелі, де повільно пливла кульова блискавка. В нічній темряві це особливо вражає. Вони розповідатимуть близьким та знайомим, що на їхню долю випало побачити рідкісне явище природи. Хтось вислухає цю розповідь з байдужістю (чим сьогодні можна здивувати земну людину?), а хтось подумає: уже й до Місяця дотягнулись, а ця дивовижна загадка ще й досі лишається ніким не розгадана.

І нікому не спаде на думку, що страшна сила, згущена в полум’яній кулі, зараз покірно, розслаблено оселиться в золотому волоссі дівчинки,

якої внизу вони не бачать. А якби побачили, то мимоволі б жахнулися. Бо хто здатний уявити дружбу звичайного підлітка з блискавицею?..

Тим часом блискавка зникла. Зникла й Рут, загубившись у темряві підземних переходів. А за кілька хвилин вона вже сиділа біля Едмундо, поклавши маленьку руку на його чоло. Не тільки він не дихав — Рут також не дихала. Та ось поволі ворухнулась жилка на його скроні. Ворухнулась непевно, як непевно звучить голос людини, що загубилася в океані. То ще не було життя — то тільки перша іскорка, що впала на таємниче ог-ниво, яке люди називають життям. Його ще треба роздмухати. Рут була схожа на свою далеку попередницю, яка також мала за домівку вологу печеру. Мабуть, так само чекала ота попередниця, доки спалахне перша іскра у вогнищі, як зараз чекає Рут, коли запульсує кров, що прийняла в себе енергію блискавки.

Щоки Едмундо втратили сірість, яка найбільше лякала Рут. Дихнув, поволі розімкнув повіки, ніяково посміхнувся. Хоч Едмундо й не був винен за свою затримку, але він добре усвідомлював, як тяжко було Рут його чекати.

Мовчки взяв її руку, наблизив до грудей. Серце його билося нерівно, прискорено. Рут боялася розпитувати про дідуся Себастьяна. Вичікувала, доки розкаже сам.

— Тут хтось курив, — промовив Едмундо, втягуючи повітря в ніздрі. — Хто тут був?

— Хосе, — відказала Рут, щоб якось його заспокоїти.

— Хіба він курить?..

Рут пригадала, що Хосе не курить, і додала:

— Він заходив з товаришем. Ти ж їх іще не знаєш. А вони хочуть з тобою дружити.

— Це добре, — погодився він. — От якби умитися...

— Зараз принесу, — спохватилась Рут і вибігла геть.

Коли вона повернулась, Едмундо вже ходив по освітленому закутку, який вони назвали "кімнатою". В руках вона тримала великий чайник з водою, а на плече Едмундо кинула рушник. Зливала йому на руки, як роблять це всюди, де немає умивальників. І так це було просто, природно, ніби він повернувся з роботи, а вона, його вірна дружина, все приготувала для доброї зустрічі.

— Може, ми вже одружилися? — запитав Едмундо.

їй спало на думку те ж саме. І тому вона так паленіла.

— Ні, Едмундо. Ще рано.

— Кому рано?

— Нам.

Едмундо підвів намилене обличчя і, смішно прищулившись, запитав:

— Хіба ми не так живемо, як Делія і Хосе?

— Не так, — посміхнулася Рут, поправля-ючи рушника, який сповзав на підлогу.

— Гаразд. Але ти не йди від мене. Будемо разом.

Едмундо не розумів тієї посмішки, яка бриніла на її вустах. Вона це знала. Їй здавалося, що вона старша від нього, — значно старша! — бо десь через два роки за законами їхньої держави мала право вийти заміж. Звісно, вона обере в чоловіки Едмундо. Їх повінчають. І ніхто не знатиме, що Рут повінчалася... з блискавкою!

— Не піду, — з тією ж посмішкою відповіла Рут. — Бо на моєму ліжку спить Густаво.

— Хто? — рвучко крутнувши головою, запитав Едмундо.

— Густаво. Він допомагає куховарити. Нарешті наважилась запитати про Себастьяна:

— Де дідусь?

— Я розшукав його в горах. Аж на кордоні, — якось неохоче відповів Едмундо.

— Коли ж він повернеться?

Довго мовчав Едмундо. Нарешті змушений був сказати:

— Невідомо.

Ця звістка приголомшила Рут. Їй уявлялися страшні картини. Вона бачила Себастьяна мало не розіп’ятим на хресті. Бідний, бідний дідусь! І тому їй так дивно було почути те, що потім докинув Едмундо:

— Вона трохи старша від тебе. Її зовуть Іреною.

— Хто?! — майже скрикнула Рут.

— Його наречена. В неї чорне волосся...

— І теж пахне озоном?

Рут ні до чого так не ревнувала Едмундо, як до жіночого волосся. Вона зараз ладна була ущипнути хлопця. Те, що він казав, здавалося таким дивовижним, що Рут не повірила, їй здавалося, що захопився якоюсь Іреною не дідусь, а сам Едмундо. Через те й допитувалась:

— Скільки ж їй років?

— Ну, може, чотирнадцять. Або п’ятнадцять. Ви б могли стати добрими подругами. Ірена дуже гарна.

Едмундо не розповів про полум’яну карусель, яку він влаштував для Ірен. Не кожна жінка здатна спокійно поставитись до блискавки, що кружляє навколо її голови. Ірена ж тільки привітно посміхалася, ніби Едмундо був для неї звичайним метеликом. Це відразу ж викликало його симпатію. А різниця років... Про неї Едмундо нічого не знав. Зрештою, яка різниця в роках поміж Рут і самим Едмундо? Рут пішов тринадцятий. Скільки ж було йому? Дро це знало тільки Сонце, і ніхто більше!..

V. МОРАЛЬ В’ЯЗНЯ

Професор не міг вирішити, що краще, — дозволити Себастьянові зустрічатися з Іреною чи увірвати ці зустрічі. Справді, яка радість їм обом від побачень? Ще невідомо, чи зуміє Ірена подолати психологічний бар’єр, який відмежовує її від старості. Виявляється, що не досить здобути для себе молодий організм — треба ще здобути молоду душу. А це значно важче!

Так Себастьян і сказав Ірені:

— Не знати нам радості, Ірено. Ми все одно лишимося старими. Хай твій обранець буде вантажником, рибалкою — ким завгодно. Аби він починав перше життя. Тоді й ти біля нього забудеш, що в тебе починається друге. А разом нам цього не забути.

— Між нами стоятиме Марсела? — ховаючи сльози, запитала вона.

— Ні, Ірено. Ми просто втомилися. Ти цього не помічала? Старість живе для мудрості. Тут їй утома не заважає. Неквапливі кроки, неквапливі висновки. Прощання з життям кличе до розмови з вічністю. Якось же вона існує, ота вічність! Чи можна про неї не думати?..

— Я завжди молилася. Навіть у юності.

Він поклав руку їй на волосся. Так він робив, коли розмовляв з Рут. Ірена чимось її нагадувала.

— У юності я також молився. Тепер просто думаю. І вже не можу не думати. А раз не можу, то й молодість моя не повернеться.

— Хіба думають лише в старості?.. Думай, Себ. Я не стану тобі заважати. Перше життя я проплакала. Навіщо ж мені друге?

Прогулюватись можна було лише по фортеці. Професор запевняв, що вони цілком вільні, але за браму їх не випускав. Отож офіцерам нерідко випадало бачити дивну пару — старезного діда і юну, вродливу дівчину. Ким вона доводилась цьому дідові? Ірена була молода навіть для його доньки. Хіба що онука...

Найбільш спостережливі помічали, що Ірена тримається з Себастьяном так, ніби вона в нього закохана. Звісно, в кохання вони не вірили, пояснювали це іншими причинами. І те, як вони це пояснювали, зробило їх сміливішими. То один, то другий недвозначно виявляли перед Іреною знаки своєї уваги. А вона їх ніби не бачила. Нарешті якось уночі

один із сміливців, помітивши, що вікно її кімнати відчинене, осідлав підвіконня і з такої позиції спробував освідчитись у коханні. Ірена завжди любила козине молоко. Це в неї лишилося іще з дитинства. На цей раз вона його не випила і молоко перетворилося на кисляк. Весь отой кисляк Ірена й вихлюпнула в обличчя нахабі. Кашкет з кокардою, погони і весь мундир були захлюпані кисляком. За офіцером, мабуть, наглядали його товариші, бо довго ще десь біля казарми лунав розкотистий регіт. Більше вона цього офіцера не бачила. Інші, навчені гірким досвідом, лише позирали на неї здалеку. Вже під ноги їй не летіли троянди. А Себастьянові не доводилося чути дошкульних дотепів.

Професор стежив за кожною думкою Себастьяна. Думки приймала рація. Дещо в них втішало Професора. Проте йому здавалося неймовірним, що Себастьян не поспішає здобути молодість.

Професор високо цінував Ірену. Їй бракувало освіти, але які високі можливості природного розуму! Нелегко було зібрати ці багатства в глибинах електронного — мозку, щоб потім передати їх юній красуні.

Щиро кажучи, Професор і салі не байдужий до Ірени. Це було творіння його рук, стосовно якого він почуває себе ПІгмаліо-ном. Але без Себастьяна не можна здобути Едмундо. Отже мимоволі доводилось гамувати овоє захоплення. Тим більше його обурювала поміркованість старого.

О, Професор має для нього сюрприз! В одному із бараків живе модель молодого Себастьяна. Ще тоді, коли Професор вивозив на острів Рут, дантист передав йому пробірку, в якій зберігався зуб, котрий нещодавно належав Себастьянові. Власне, цей зуб дантист вирвав не випадково. Можна було й не рвати. І вирвав так, щоб на ньому лишилися клітинки живого тіла. А більше Професорові нічого й не треба. Зуб стане президентом. Навіть володарем світу. Тією мірою, як те відповідає планам Професора.

Лише Марлонові відомо, як загинув корабель з місією. Підводний човен, на якому втік Професор, невдовзі опинився в тому ж самому порту, де в човен той колись увійшла Рут. А за півгодини Професор уже був прийнятий Марлоном. Генералів масажист відразу ж ухопився за відкриття, яке іншим здавалося негуманним. Бездумні солдати, що не бояться куль! Про це можна тільки мріяти. Далі все було зроблено так, що жоден науковий експонат не загинув. Базу на острові ліквідували. А все, що становило будь-яку цінність, перевезли сюди, в гори.

Професорові було летко порозумітися з Марлоном. Зате як важко знайти ключ до похмурої душі Себастьяна! Модель йому можна показати лише тоді, коли він прийме президентство. Повернення молодості мусить бути для Себастьяна високою нагородою. О сто чортів! Йому повертаєш молодість І кохання, даруєш безсмертя, кладеш до його ніг цілий світ, а він ще й комизиться...

Але Професор помічав, що Себастьян переживає глибокі потрясіння. Ні, він не зовсім байдужий до Ірени. Його мучило інше. Дослухаючись до його думок, — висловлених і потаємних, — Професор усе частіше натрапляв на слово, яке здавалося йому позбавленим змісту: совість. Він чув це слово. Особливо часто, надто часто його любили повторювати колишні колеги Професора. Спершу він з ними сперечався. Він запитував: де, в яких своїх діях природа користується цим поняттям?

Все, чого досягнув Професор, лежало на схрещенні генетики й кібернетики. І все це можна описати математичними формулами.

Колеги назвали Професора викінченим технократом. З цим він легко погоджувався. Так, майбутній світ — царство технократів. І на вершині піраміди стоятиме той, кому вдалося заволодіти лабораторією містера Бога.

Професор вважав себе незмірно чеснішим, ніж попередні благодійники людства. Принаймні він ставить питання відверто: йому

потрібен великий мурашник, де кожна істота буде запрограмована на певну суспільну функцію. А такі абстракції, як совість і мораль, кібернетиці не відомі. Отже, вони не мають права на існування.

Тепер Професор, вивчаючи діяльність мозку Себастьяна, знов зустрівся з оцим поняттям — совість! Раніше йому здавалося, що словом цим користуються лише для того, щоб приховати справжні наміри. Але що було приховувати кістлявому жебракові? Отже, в людській природі справді є щось невловиме, — поза всіма формулами! Це підрізало самовпевненість Професора, якому здавалося, що він до останніх закутків вивчив людську психіку і здатний повністю її моделювати. Більше того: навіть Ірена, яка вже пройшла через математичні обчислення, несла в собі щось поза формулами. Чи, може, над ними? Творіння його рук здобувало більше, ніж він у нього вкладав. Але звідки?

Це питання його дуже непокоїло. Виявляється, істоти, які пройшли через його руки, здатні самі для себе виробляти програму. А це по суті та незалежність, яка властива людським індивідам. Професор іще не навчився виймати із людської психіки духовні пружини, котрі він вважав для майбутнього суспільства зайвими. Щоправда, білкові автомати його влаштовували. Але ж то були тільки автомати! Вони перебували майже на рівні тварин. З них можна створити військо. Проте військо — це ще не суспільство. Для суспільства потрібна людина. Перероблена, запрограмована, цілком залежна, але ж людина! Якщо казати простіше, потрібні повноцінні раби. Повноцінні!..

Все це зваживши, Професор вирішив поки що не турбувати Ірену й Себастьяна. Нехай звикнуть одне до одного. Хай думають, розмовляють — просто живуть. На кілька днів він зважився випустити їх із фортеці. Але недалеко. Всього тільки до пастухів, які були службовцями Марлона.

І ось Ірена знов у тій самій хатинці, куди її вже привозив Марлон. Тоді поруч була Марсела. Чи тільки її тінь. Чи, може, тінь самої Ірени. Вона про це нічого не знає. Зараз тут Себастьян...

Хатинка була кимось прибрана, в обох кімнатах постелені чисті постелі, навіть у глечиках стояли каіти. Господарі перейшли до сусідів, сюди лише навідувалися, приносили їжу. Це для них було не обтяжливо — з Ірени досить козиного молока. А Себастьян теж не з вередливих.

Блукали по горах, спускалися до річки, що вирувала серед каміння. Ірена вибирала такі стежки, які не стомлювали Себастьяна. Їй самій кортіло дертися аж за хмари, але вона добре пам’ятала свої недавні можливості.

Себастьян інколи навмисне відставав, щоб оглянути її постать здалеку. І його мимоволі чарувало диво, сховане в гармонійних лініях тіла, у спокійних рухах, у неквапній ході цієї юної істоти. Старої, як він сам, і водночас юної!..

Інколи він забував про старість. І тоді йому здавалося, що все це вже було. Було давно. Та ж сама постать, ті ж самі рухи. Тоді вони приворожили Себастьяна, Але він сприймав це диво, як належне, бо сам був молодий.

Він провалився крізь час, мов крізь лід, і невидима ріка затягувала його у свою глибочінь, у своє казкове царство. Тут належить за-бути про те, хто ти, звідки і скільки тобі років.

Ірена була стримана, статечна, приховувала в собі напівдитячі бажання та спокуси. Оцей струмок, скажімо, можна перейти, стрибаючи з одного каменя на другий. Як їй хотілося перевірити, чи здатна вона на це! Але ж ні, Себастьян не зможе. Це його засмутить. Ішли туди, де пастухи поклали хисткий місток.

Вони не могли жити чимось іншим, окрім спогадів. Але розлука поволі почала здаватися такою короткою, ніби молодість, власне, й не кінчалася.

— Себ, пригадуєш, як ми ловили форель? О-о, ти вмієш. Ти так багато тоді спіймав...

Виявилось, що справді вміє. І таки ж наловив. Сьогодні на вечерю буде свіжа форель. І так само калатало серце, як тоді, в молодості. І так само сміялась Ірена. Не було тільки Марсели. Але до цього вони вже звикли.

Ірена смажила форель. Сковорідка стояла на розжареному камінні. Обличчя Ірени пашіло жаром. Було воно щасливе й прекрасне.

— Себ, доглянь, А я збігаю по воду. Побігла вниз, до струмка. І вечірнє сонце усміхалося їй. Тільки їй чи, може, й Себастьянові?..

Саме тоді прийшов Едмундо. Прийшов без полум’я — невидимим полем. Боявся, що він тут зайвий. Але батько наказав прийти через тиждень. Як же він міг не послухатись?

— Тату! Я тут... Себастьян йому не зрадів.

— Рано. Нічого не знаю. Едмундо ця відповідь не здивувала.

— Не поспішай, тату. У нас усе гаразд. Відпочинь. Тут так гарно!..

Себастьян не питав, де вони тепер живуть. Знав, що Професор слухає. Знав це також

Едмундо. Він не мав права навіть думати про підземелля. Думав про те, що бачив. А бачив він Ірену, яка підіймалася по гірській стежці.

Едмундо був зачарований нею. Хотів, щоб Себастьян був щасливий. І тому негайно попрощався.

— Себ, що сталося?.. Ти був такий веселий, — занепокоїлась Ірена, помітивши, як посмутнів Себастьян.

її теплі руки лягли на його щоки, ніби гіпнотизуючи його: немає, немає смутку. Є тільки радість. Є життя, яке ти перестав любити. Полюби його знову! Бо над земне життя немає ні краси, ні радості...

А совість питала: невже ти купиш собі щастя ціною зради? Тим часом ворушилась інша думка: власне, він зараз тільки в’язень. У в’язня свій моральний кодекс — обдурити наглядачів І втекти. Так чому ж він має тікати в старість, а не в молодість? Професор вважав, що Едмундо — його власність. Себастьян а також вважатиме власністю— Нехай собі вважає! Зрештою, добре, що його арештували. Цим вони дали йому право скористуватися моральним кодексом в’язня.

Тепер слід ховати ці думки так глибоко, як в’язень ховає терпуг, що згодом перепиляє його кайдани. Ховати, ховати! Сміятись, радіти і... погоджуватись.

А радіти йому легко. Ось вона, його світла юність. Простягає до нього руки, горнеться до грудей, цілує, цілує. Невже вона не бачить, що його шкіра нагадує морську губку, яка годиться тільки на мочалку? Він навіть наважився їй про це сказати.

— Це було спершу, — призналась Ірена. — Спершу ти мені здався дуже старим.

— А зараз?..

— Ну, зараз теж не парубок, — посміхнулась вона. — Але ж я впізнала тебе. Не хтось інший — ти!.. Цього з мене досить.

— Скажи, Ірено... якби я не погодився...

— Ти про що?

— Якби я залишився таким, як є... Ти б не пішла від мене? її обличчя стало надміру серйозним, навіть суворим.

— Себ, мене дуже стомила самотність. Тепер ми разом. І я щаслива. Що ж буде зі мною, коли раптом...

— Що "раптом"?

— Ну, тебе не стане...

— Ти тільки про це думаєш?

— Так, Себ. Тільки про це.

В нього відлягло від серця. Себастьян повірив: Ірена боїться тієї розлуки, яка приходить услід за труною. А молодість... Хто ж від неї відмовляється? Аби тільки знати: оці обійми щирі, в них немає лукавства. Тоді...

Нехай Професор вважає його своєю власністю. Нехай...

— Себ, форель згоріла!..

її переляк так розсмішив Себастьяна, що на осцилографах Професора застрибали сині лінії, які читалися: "Повне щастя".

Професор навіть підстрибнув у своєму кріслі. Відразу ж покликав асистента:

— Готуйте апаратуру. Не пізніше, як завтра... Ну, може, днів через два... Але яка це буде пересадка!

— Модель номер...

— Вісімнадцять.

— Ця модель готова.

— Знаю, — вдоволено проказав Професор. — Перевірте іще раз нашого електронного колегу, його чекає відповідальна робота.

Коли асистент вийшов, Професор по-хлоп’ячому зареготав. Ще б пак! Із дуплистого зуба виготовив президента — хіба ж маленька відповідальні011^--

Засобами стимуляції років за два білкову модель Себастьяна можна довести до сорокалітнього віку. А Ірена... Напевне, їй стимуляція не потрібна. Якій жінці захочеться за два роки постаріти на шістнадцять?..

І тут же Професор подзвонив Марлонові: їм негайно треба зустрітися.

VI. ЗРАДА

Рут мила посуд, підмітала горбату підлогу. Повстанці чистили зброю, клацали затворами і знов ставили свої карабіни з дерев’яну піраміду.

— Граємось, як діти, — роздратовано буркнув довгов’язий повстанець. — Ждемо, доки нас накриють.

— Хут не накриють, — заперечив Педро. — Спробуй вийти без мене.

— І вийду!

— Ов-ва!.. Забув, де ми знайшли Рамона?

Уже власні черевики гриз. Якби не ми, не бачити б йому сііїту божого.

— Чого ж зволікати?.. Наші в горах теж ремствують. Як задмуть холодні вітри...

Із кутка обізвався Хосе:

— Зброї мало. Докери з голими руками не вийдуть. І заводські теж. Якби солдати приєдналися... А по казармах арешти пройшли. Хтось видав... Ех, скажу я вам... Таку силу маємо.

Тут, у підземеллі, кожен знав усе про кожного. Дещо знали й про Едмундо, але не йняли віри. Своїм вважали тільки через те, що його підтримували Хосе та Педро. Чутки про якусь небесну силу поволі вщухли. Тепер уже глузували з тих, що вірили в цю легенду. Покладалися тільки на себе та на свою зброю.

— Тобі, Хосе, нянькою бути. Любиш казкою вухо тішити. — сказав довгов’язий.

— Це не казка! — гаряче вступився за товариша Педро. — Спитайте в неї.

Всі обернулись до Рут. Вона знітилась, іще завзятіше зашкребла віником. Трохи розгнівалась на Педро. але його словам ніхто не надав значення. Це її заспокоїло.

— Рут, а де ж це твій помічник? — підозріло запитав Хосе. — Все сама та сама.

А справді, де ж це Густаво? Він поніс помиї до підземного струмка, що дзюркотів у сусідньому коридорі, і чомусь не повернувся. В серце Рут закралась невиразна тривога.

— З мотористом забалакався, — спроквола кинув Педро.

Але Рут не могла заспокоїтись. Похапцем догребла сміття, зібрала його совком і пірнула в темряву, яка вже стала для неї звичною. Попрямувала на дзюркотіння підземного струмка. Незабаром наштовхнулася на порожнє відро, що зненацька брязнуло під ногами. Ледве не впала. Відро покотилося, загуркотіло. Рут здригнулася всім тілом, тихенько зойкнула. Це те ж саме відро, з яким вийшов Густаво. Може, він десь тут?

— Густа-а-во! Густа-а-во!..

Ніхто не відповів. Власний голос видався їй чужим, неприродним. Забувши про все на світі, побігла туди, де лежало тіло Едмун-до. Він мав незабаром повернутись. У першій зустрічі з дідусем Едмундо, мабуть, щось хибно зрозумів. Тепер це, звичайно, з’ясується. Можливо, ота Ірена просто доглядає старого. Він уже слабенький.

На кам’яних виступах грає жовтаве світло. Це їхня "кімната". Рут вбігла в неї, метнулась до ліжка і скрикнула. Ліжко було порожнє!

Але ж стривай, Рут. Не слід поспішати. Може, Едмундо повернувся і кудись вийшов? Може, він також тебе розшукує?..

Передусім вибігла на терасу. Едмундо любив по ній прогулюватись. Ні, на терасі його не було. Не було ні в штабі, ні біля мотористa. Ще раз оглянула "кімнату". Помітила розтоптаний недокурок. А вона ж тут

нещодавно підмітала! Значить, хтось був. Згадала про рацію. Рут ховала її в ніші під ліжком. Хутко, мов кицька за мишею, шмигнула під ліжко І тієї ж миті вислизнула звідти з рацією в руках. На душі трохи полегшало. Принаймні вона зможе розмовляти з Едмундо. Бігала по темних коридорах, кликала його хвилями рації. Але рація також мовчала.

Сумніву не лишилось: Едмундо ще не повернувся, а його тіло було викрадене.

Впала на зім’яту постіль і, відчуваючи власне безсилля, гірко заплакала. Сталося найстрашніше. Ніколи більше її руки не відчують тепла йото рук. Назавжди Едмундо лишиться для неї по той бік живого світу. Променеве поле без тіла. Реальність для фізичних приладів, але не для ока, не для пальців.

А може, іще не все втрачено? Мерщій до Хосе, до Педро!..

Вони спершу їй не повірили. А коли переконалися, що Рут каже правду, підняли всіх на ноги. Це ж зовсім не жарт: Густаво пішов до поліції. Десь у його мозку закарбувались оті п’ятдесят тисяч песет, яні Марлон обіцяв за Едмундо. І він вирішив їх отримати ціною зради.

Тим часом Густаво з тілом Едмундо на плечах прокрадався темними коридорами до виходу із катакомб. Він розвідав цей шлях раніше. На поворотах робив позначки крейдою. Тут багато різних знаків. Хто зрозуміє, що це його позначки? Вихід обрав такий, біля якого не було варти.

Густаво був певен, що він своїм товаришам не чинить жодного зла. В поліції нічого не дізнаються про катакомби. Едмундо він знайшов біля моря, під човном. Там часто ночують всякі волоцюги. Це добре, що Едмундо спить. Прокинеться вже в поліції!

Густаво чув про летаргічний сон. Деякі люди сплять роками. Він був переконаний, що Едмундо також впадав у летаргію. Нехай спить якомога довше! Аби за нього сплатили те, що належить. В оголошенні не сказано, що сонний Едмундо не потрібен Генералові. Хай там кличуть лікарів — то вже їхня справа...

Наївний Густаво не знав, що такий Едмундо — тобто його білкова оболонка — цікавив Марлона не більше, ніж порожній кисет. Марлон мріяв одержати того Едмундо, з яким можна вступити в переговори.

Отож Густаво через своє незнання ніс на плечах такий тягар, який нічого доброго йому не обіцяв. Та, загіпнотизований великою сумою, він забув навіть обміркувати, що ж буде далі. Нехай так: він отримав гроші. Куди ж він з ними піде? Назад у катакомби? Ні, там його не приймуть. Або приймуть лише для того, щоб негайно розстріляти. Густаво мусить кудись втекти. Але ж куди?..

Він прогнав цю думку, вирішивши, що в нього ще буде час обміркувати власне становище. Головне — вийти, не заблудитись.

О, ці катакомби! Іще в дитинстві Густаво наслухався про них жахливих розповідей. Лихе підземелля проковтнуло не одного легковажного сміливця. Скільки було місця над землею, стільки й під нею. Бо майже всі будинки споруджувались із каміння, яке добували в катакомбах.

Густаво обережно опустив ношу, сів перепочити. За своєю природою він селянин. Мріяв заробити грошей, купити ферму, розводити овець. Густаво розуміється на вівцях. Аби тільки йому заплатили сповна. Яка користь повстанцям від цього лежня? Йому навіть карабіна не видали. А казки, які про нього розповідає Хосе, — то ж для марновірних. Командир теж так гадає.

Раптом Густаво настигла страшна думка: та йому ж ніде сховатися від повстанців! Ні нині, ні завтра. Переможуть вони чи зазнають поразки-все одно в їхніх очах він залишиться зрадником. І все одно чиясь рука відшукає його горлянку.

Холодний піт виступив на його обличчі, по спині поповзли бридкі мурашки. Яку він вчинив дурницю! А може, іще ніхто цього не помітив? Доки Рут вимиє підлогу, Густаво встигне повернутись. Кине свою ношу в ліжко— хай спить. Назад, негайно!..

Густаво не йшов, а біг. Падав, підводився і, незважаючи на розбиті коліна, біг далі. Інколи присвічував ліхтариком, щоб розпізнати свої позначки. Та що це? Він же добре пам’ятає, що на оцьому повороті поставив хрестика. Куди ж він подівся?..

Позначок уже не було. І чим упертіше кружляв Густаво, намагаючись відшукати власні сліди, тим надійніше заплутувався в темному, смертельному лабіринті. Він уже розумів, що його шукають. Благав бога: хай знайдуть — аби швидше! Упаде перед ними на коліна, гризтиме каміння, заклинатиме їх Іменем дітей. У них теж є діти. І теж голодують. Невже не зглянуться?..

Страшна тиша. Тільки чути, як інколи падають краплини води. І тоді здається, що вони вибухають у його гарячому черепі.

Так було довго, дуже довго. Вже й сил у нього не лишилося. Хотів було кинути непорушне тіло, але як тоді він виправдається перед товаришами?..

Хтозна, скільки минуло часу, коли Густаво помітив, що в глибині підземного коридо-ра морок ніби порідшав. Він уже не йшов, а повз на ліктях, на колінах, обчовгуючи їх до кісток. Впадав у забуття від втоми та голоду. Але, отямившись, збирав у м’язах рештки сил і повз, повз.

Ось він, жаданий снопик світла! Пробивається кволо, несміливо, як подих людини, що прощається з життям. Густаво відштовхнув камінь. Він легко подався. Іще один, іще...

Заворожений, освіжений вітром вдивляється Густаво в морську далечінь, що так несподівано відкрилась його очам. Далеко-далеко, на самісінькому небосхилі, біліє корабель. Синіє вулкан серед моря. Густаво знає, що з його кратера щогодини вилітають затверділі шматки лави, котяться вниз, до води. І все ж підніжжя вулкана густо заселене, бо там непогано родить виноград.

І сонце... Скільки сонця довкола! Густаво мимоволі посміхається. Сонце не назове його зірадником. Зігріє, приголубить і нагодує.

Трохи заспокоївшись, Густаво глянув униз. І лише зараз помітив, що під ним сіріє висока прямовисна стіна, на які’й ніде було сісти навіть натомленій чайці. Внизу немає берегової смужки — море люто вгризалося просто в підніжжя кам’яного громаддя, вимиваючи глибокі печери і таємничі гроти. Спритні рибалки іноді показували їх туристам. Тримаючись за канат, протискували свої човни в глибину гротів. Світло туди потрапляло крізь могутню товщу води — знизу. Тому склепіння протів у сонячну погоду осяяне блакитними одсвітами. Це виглядає велично, навіть казково.

Але Густаво зараз було не до мальовничих гротів. Він потрапив туди, де немає ніякої надії на порятунок. Шалена височінь, а внизу кипить, вирує, піниться морська стихія.

Це був кінець! Густаво, гризучи власні пальці, заревів, як поранений звір. Потім підтягнув тіло Едмундо до отвору і виштовхав його геть. Бачив, як розкинулись руки, мовби хапаючись за повітря. А за мить уже й рук не було видно — летіло щось важке, безформне.

Порачкував назад у темряву. Але добре знав, що ніколи звідси не вийде. І ніхто його тут не розшукає — ні рятівники, ні месники.

VII. ПОРАЗКА

Тепер випало каятися Одноокому. Природна доброта його душі вельми кепсько прислужилась їхній справі. Педро з двома товаришами все ще обстежував катакомби, але Густаво ніде не було. Отже, він утік. Десь його, мабуть, переховує поліція.

Густаво знав майже всіх докерів, які були об’єднані в таємні загони. Ось-ось почнуться арешти. Штаб не бачив іншого виходу — треба негайно виступати!..

Так почалось повста.ння. Докерів підтримали заводські робітники та окремі солдат-

ські групи. Навколо генеральського палацу виросли барикади. А Генерал усе ще не вірив, що в його країні можливі якісь заворушення. Він був певен, що піддані сповнені високих почуттів до його державної особи. Хіба ж вони не кидали квітів у ложу Генерала, коли той з’являвся на стадіоні? Хіба ж не відчував Генерал духу єднання з народом, коли у ворота заморських гостей нарешті влітав жаданий м’яч?

Генерал ремствував на Марлона:

— Ви мене обдурили. Я накажу вас повісити.

Марлонові не вперше чути ці погрози.

Масажист лише посміхався.

— Повісите через годину. А поки що я сподіваюсь показати вашій світлості таке видовище, якого ще ніхто не бачив.

І справді, незабаром сталося щось неймовірне. На вулиці з’явилась відкрита машина, в кузові якої сиділо не більше дюжини солдатів. По них стріляли звідусюди — із вікон, із під’їздів і особливо з барикад.

Солдати дружно висипали з кузова, розгорнулися в шеренгу і, зайнявши всю вулицю, з примкнутими багнетами рушили на повстанців. Чим ближче підходили до барикад, тим завзятіше строчили по них автомати. Але солдати йшли, мов заворожені. Хтось кинув гранату, вона вибухнула позаду шеренги. Проте жоден із солдатів не впав.

Це нагадувало той стан, коли ти опускаєш ногу, щоб ступити на твердий грунт, але раптом виявляєш, що під тобою порожнеча. Серед повстанців почалась паніка. Та ось на барикадах піднялась кремезна постать, яка покликала в рукопашний. Всі бачили (і бачив Генерала), що вже не один солдат потрапляв під удар багнета. Але солдати чомусь не падали.

Зате вся вулиця була завалена тілами повстанців. А солдатів не меншало. Скільки їх було, стільки й лишилося. Вони методично, незворушно добивали поранених. А коли вулиці та барикади спорожніли, солдати вишикувались у добре злагоджений стрій і, карбуючи крок, зникли за рогом, де стояла їхня машина. По них не було видно, щоб вони почували себе стомленими.

— Віва! Віва! — пискляво вигукував Генерал, що спостерігав цю різню із вікна свого палацу. — Нечувано, геніально!..

І кинувся обіймати Марлона.

Того ж дня у штабі повстанців відбулась сумна нарада.

Одноокий, накинувши на плечі піджак,сидів за незграбним столом. З-під розстебнутого коміра сорочки червоніли бинти. Це він піднявся на барикадах І повів повстанців у рукопашний. Упав одним із перших. Але повстанці не дали його добити — винесли свого командира просто з-під солдатських чобіт.

Хосе та Педро також були поранені. Вони покинули барикади останніми.

— Тут видно руку диявола, — похмуро сказав довгов’язий. — Я ж йому всадив багнет просто в живіт! Ну, думаю, з цим уже покінчено. А він стоїть, не падає. Раптом як вліпить мені прикладом... Добре, що Педро підскочив.

Загомоніли інші:

— Чотири кулі в нього випустив. Який там промах? Бив зблизька, — як до столу. Де вже тут промахнутись?

— Ага, не вірили... В горах таке вже було. Небесне воїнство на землі з’явилося.

— Чим це Марлон удостоївся?

— Душу сатані запродав. Довгов’язий докинув:

— Всі на одне лице. Точнісінько він. Той, що втік. Рідні братці.

— Хто втік? — обурився Хосе. — Не плети, чого не знаєш. Втік Густаво.

— З одного стада овечки. Тепер вовками обернулися. Отож і втекли разом.

— Брехня! — вигукнув Педро. — Едмундо не тікав.

— А де ж він? — криво посміхнувся довгов’язий. — Мухи на крилах винесли?

Всі були стомлені, голодні. Це додавало злості. Рут поставила на стіл тарілки. Їй боляче слухати ці звинувачення. Та не годилося втручатися в розмову. Змушена мовчати.

— А наша господиня... — обернувся до неї один із повстанців. — Що вона скаже? То ж її дружок мене розмалював.

— Не чіпай дитини, — вступився за Рут довгов’язий.

— Дитина? Така дитина здатна стільки лиха накоїти... Сам утік, а її нам підкинув.

Хосе не стерпів — шарпнув за груди кривдника:

— Заткнись, йолопе!..

Одноокий сидів, слухав. Нарешті звернувся до Рут:

— Розкажи все, що знаєш. Не крийся. Розповідай, Де Едмундо?

Рут благально підвела очі на Хосе. Той підбадьорливо хитав головою: мовляв, кажи, не бійся. Але Рут розуміла: що б вона зараз не казала, їй не повірять.

Рація була з нею. Цей невеликий прилад нагадував транзисторний радіоприймач, на який ніхто не звертає уваги. Таких приймачів у повстанців чимало. Прихопили з дому, у вільні хвилини слухали музику.

Едмундо повинен знати, що відбувається в штабі. Та й не тільки в штабі. Рут завбачливо увімкнула рацію ще тоді, коли повернулись перші поранені. Едмундо чув усе. Але вона просила його не лякати людей своєю появою.

Що й казати, не легко було Едмундо втратити органи дотику і зору. Лише зараз він повністю усвідомив, яка це велика ласка природи — чути, бачити, відчувати! Але те, що відбувалось у світі, який став для нього недосяжним, змусило його забути про власне лихо. Лише тоді, коли один із повстанців образив Рут, він ледве не порушив свою обіцянку. Вже був готовий піднятися грізною полум’яною кулею. Заспокоїв голос Хосе, який вступився за Рут. Тепер Едмундо ждав її наказу. Бо лишалась у нього єдина можливість — бути її полум’яним щитом, захищати від кривди.

А Рут стояла перед Однооким, роздумуючи, як їй пояснити все те, що сталося. Найлегше показати свою владу. Бо якщо влада й сила по суті те ж саме, то ніде на землі не було людини, яка володіла більшою владою, ніж Рут. Варто їй шепнути Едмундо лише одне слівце — й від генералового палацу залишаться тільки руїни. Але сам Едмундо навчив її не зловживати силою. Бо то велика хвороба земного людства: володарює той, хто здатний краще вбивати й руйнувати. Є інша сила — сила розуму, сила людського духу. І тільки тоді людське життя здобуде повну гармонію, коли не лишиться іншої влади на землі, окрім влади совісті, влади розумного слова.

Так учив Едмундо. І тому Рут почала говорити. Це був екзамен на зрілість. Треба пояснити повстанцям, що життя має різні форми, а не тільки ті, які нам відомі. Якщо людина зрозуміє це, решту пояснити не важко. Тоді Рут розкаже про кораловий острів, про відкриття Професора та про те, чому солдати не падали від куль і бапнегових ударів. І нарешті зуміє пояснити, чому всі ті солдати схожі на Едмундо…

Довго вона говорила. Слухав її Хосе й дивувався: невже це було те саме дівча, яке він вважав дитиною? Звідки в неї вміння так пояснити

найскладніше, щоб зрозумів навіть довгов’язий? Хосе вважав його тугодумом.

І так само дивувався Едмундо. Вона ж ніби зовсім не сприймала його бачення природи. Але падали слова в її душу, мов зерна в ріллю. Падали, щоб прорости саме тоді, коли так це було необхідно! Едмундо тепер сліпий і глухий. Та є в нього поводир, якому можна вірити. Бо її очі — це його очі...

Коли вона закінчила говорити, Одноокий обвів поглядом присутніх. Вони нагадували маленьких дітей, яким бабуся оповідає казку. І хоч Рут не бабуся, а вони вже не діти, але все це було таким незвичайним, що ці сильні, мужні натуїри почували себе безпорадними.

Дехто все ще не вірив. Почулися голоси, які вимагали доказів. Рут це спершу образило. Вона пригадала, як дідусь Себастьян заробляв мідяки, що потім діставались її тітці. Із Едмундо зробити циркового фокусника — хіба ж це не блюзнірство? Отож і від неї, мабуть, вимагають таких "доказів".

Хосе зрозумів її вагання.

— Не треба пихи, Рут. Тобі це не личить.

— Яка пиха? — спаленіла вона.

— А все ж... Покажи їм фокус. Едмундо не образиться. Він усе чує.

Рут наважилась. Її зап’ястя прикрашав браслет, що дістався івід мами, його передала Делія разом з рацією. Ці дві речі, — мамин браслет і рація, — були для неї дорожчі від самого життя. Але ще дорожчою була довіра людей, які боролися за волю. Якщо їй не повірять, усе загине. Бо проти них виступає таємнича сила в особі невідомого їм Професора. Чого варті їхні карабіни проти цієї сили?..

Вона івідважно підняла голову і сказала:

— Едмундо нікуди не тікав. Він тут, серед нас. Його вкрасти не можна. Вкрали білковий автомат, виготовлений Професором. — Рут підвела очі до чорного, закіптюженого склепіння. — Едмундо, зніми з мене браслет. Він дуже муляє.

Тієї ж миті щад її головою з’явилася полум’яна куля. Повстанці заніміли від страху, побожно хрестилися. А куля скотилася по руці до зап’ястя дівчини. І всі побачили, як браслет упав їй під ноги бризками розтопленого металу. Навіть Хосе перелякався — підбіг до Рут, щоб якось порятувати її від опіку. Але опіку не було. Не було й браслета. Тільки висіла під чорним склепінням, кидала на людей сині одсвіти сліпуча куля, що ждала нового наказу Рут.

Коли повстанці трохи отямились, загомоніли скептики:

— Браслет спалила. Подумаєш, яка втрата! В цирку себе живцем спалюють.

— То ж не насправді.

— А це насправді?..

Рут було гірко до сліз. Так вона й передбачала— сприймуть як цирковий номер. Докірливо глянула на Хосе. Він сперечався, щось пояснював, але марно. Браслет — це не Чорна фортеця.

До крові закусивши нижню губку, Рут наказала:

— Едмундо, проведи мене до ліжка. Я стомилася. Обходити не хочу. Веди прямо.

— Рут! — скрикнув Хосе, який зрозумів її відчайдушний намір.

— Веди прямо! — вперто повторила Рут. — Крізь оце каміння.

Зрештою, всі вони-бійці. Чи личить їм боятися вогню, вибухів і руйнацій? Це ж таки не дитячий садок, а штаб повстанців.

Підземелля потряс велетенський вибух. Всі попадали. Світло погасло. Тріщали і сипалися довкола синюваті іскри. І в їхньому ореолі стояла золотоволоса Рут. Вона була прекрасна і спокійна, мов олімпійська богиня.

А коли грозові розряди вщухли, знов спалахнуло світло. Рут бачила перекошені від жаху обличчя, благальні погляди, ніби ці люди щойно побували в пеклі. Там, де хвилину тому чорніла горбата стіна — товстий непорушний моноліт, тепер зяяв великий отвір, через який можна було вільно пройти. На підлозі поволі холонуло перетворене на вогнисту лаву каміння. Було жарко, мов у кратері вулкана.

Іще кілька хвилин німого мовчання. І ось одна за одною підіймаються скуйовджені голови, очі сяють радісно, збуджено. Хтось кидає:

— Це ж вона зруйнувала Чорну фортецю!..

Одноокий коротко питає:

— Справді ти?

— Я, — відказує Рут. — Він подарував мені всі блискавиці неба.

— Хто?..

— Едмундо. Мій Едмундо.

Ніхто не сподівався, що Рут зараз отак розплачеться. А вона плакала зовсім по-дитячому. Гострі, ще не оформлені плечі тремтіли, мов у лихоманці. І такою вона була земною, такою звичайною, що її царювання над блискавицями вже нікого не лякало.

Всі розуміли: Рут плаче тому, що її друг ніколи більше че з’явиться в образі людини.

А Хосе подумав: це, мабуть, краще, бо таким ненависним було зараз його обличчя!

Та ось Рут опанувала себе, витерла сльози й мовчки пішла у новий вихіід, щойно створений для неї.

Одноокий багатозначно кивнув Хосе, і вони рушили вслід за дівчиною. Застали її в ліжку. Вона вже не плакала. Лежала на грудях, зануривши обличчя в подушку. Одноокий по-батьківському опустив долоню на її плече. Виждав, доки вона заспокоїлась, а потім сказав:

— Доведеться, дочко, в тебе підмоги просити. Наші вже розвідали. Їхнє гніздо в горах. Аж біля кордону. Кажуть, спорудили нову фортецю.

Рут відірвала обличчя від подушки, обернулась до Одноокого. Їй було соромно, що вона розплакалась. Та ще й оце вихваляння: господиня всіх блискавок неба. На її губах бриніла винувата посмішка.

VIII. КАМІННЯ ПАЛАЄ

Професор почував себе іменинником: його солдати повернулися всі до одного. А могло бути й інакше, — якби повстанці закидали їх гранатами. Та в цьому й полягала тактика: приголомшити ворога, поставити його віч-на-віч з чимось містичним, надприродним. Тепер Марлон займеться прочісуванням гір. Туди вже перекинулась паніка. Тим часом треба готуватися до нападу на сусідів.

Пересадка особи майбутнього президента почнеться завтра. Себастьян погодився. Це дуже важливо! Едмундо стане їхнім співучасником. Що зможе протиставити сучасний світ пій сонячній торпеді?!.

Іще раз послав по Себастьяна. Бачив через вікно: Ірена вела його, наче хворого. В серці Професора ворухнулась прихована заздрість. А хто є в нього? Де та душа, в якій живе хоч одна хвилька тепла від його ненавмисного дотику? Заспокоїв себе, як завжди: бог теж самотній. Самотній тому, що немає особи, яка гідна стояти поруч...

Увійшов Себастьян. Мішки під його очима збільшились, — мабуть, погано опав. Професор запросив його сісти. Себастьян затуманеними очима оглядав прилади.

Його слова були вельми непослідовні, наче він продовжував думку, яка снувала в його мозкові раніше, ніж він опинився в цьому кабінеті:

— Ось я розмовляю з Едмундо. Розмовляю без слів...

— Без слів ви не розмовляєте, — заперечив Професор.

— Едмундо не знає ні французької, ні англійської. Та коли ми розмовляємо тільки думками...

— Вам тоді байдуже, якою мовою ви думаєте, — закінчив Професор. — ІВ цьому, саме в цьому суть! Ви зрозуміли головне.

Професор зосереджено ходив по кабінету. Його обличчя було натхненне, облагороджене творчістю. Тепер це тільки вчений, що намагається осмислити найвищі таємниці природи.

— Так, мені байдуже, — погодився Себастьян. — Значить, розмова відбувається без слів. Інакше Едмундо не міг би мене зрозуміти.

Професор увімкнув магнітофон. Себастьян почув власний голос:

— У в’язня свій моральний кодекс — обдурити наглядачів і втекти...

Ці слова вжахнули Себастьяна. його руки прикипіли до підлокітників крісла, худа шия витягнулась, стала тонкою, жилавою. Очі налилися гнівом і рішучістю.

— Я цього не казав! — обурено вигукнув Себастьян. — Ви підробили мій голос.

— Звичайно, — відповів Професор. — Змоделювати голосовий апарат не важко. Ви цього справді не казали. Але ви думали!.. Якою мовою ви думали, не знаю. Та ви й самі не пам’ятаєте.,. Я ваші думки переклав на іспанську. І ось питання: з якої мови я їх перекладав? Відповідаю: з мови біострумів!

Себастьян все менше був здатний підтримувати розмову. А проте запитав:

— Якщо біоструми справді несуть образи, то як їх побачити?

— Я їх читаю. Так само, як єгиптологи читають старовинні письмена. Мені допомагає електронний аналізатор. Він пізнає коливання, які відповідають певним образам... Якби я не прочитав біоструми, ми б з вами навіть не мріяли про молодість. Так би й скрипіли суглобами аж до могили...

Себастьян його вже не слухав. З тим, про що говорив Професор, він міг би й погодитись. Але як погодитись Із його планами про всесвітній мурашник?..

— Значить, ви підслухали, — —ніби сам до себе імовив Себастьян. — Ну, що ж... Критись не стану. Я справді так думав.

— Це мене не лякає, — з лагідною посмішкою сказав Професор. — Втечете ви не одразу. Самі захочете деякий час пожити під моїм наглядом. А потім зрозумієте, що тікати вам нікуди. Та й навіщо? Хіба краще бути жебраком, ніж президентом?..

Себастьян промовчав. Зрештою, чи варто лукавити з самим собою? Йому хотілося жити. Коли він був самотній, життя йому справді обридло. Але ж там, за дверима, на нього чекала Ірена. Юна, прекрасна, самовіддана. І яка ж це ганьба — задихатись, кахикати, приховувати тремтіння пальців. Та хіба старість можна сховати? Ірена якось підійшла з ним до дзеркала. О жах! Йому хотілося розтрощити дзеркало. А далі що? Хіба вже очі людям виколювати.

Вислухавши напучення Професора (режим, режим!), Себастьян, вийшов. Ірена зустріла його запитанням:

— Коли?

— Завтра, — не дивлячись на неї, відповів Себастьян. В його голосі прозвучало роздратування. Проте Ірена не образилась. Розуміла його без слів. Якби не вона, Себастьян відмовився б від пересадки. Його мучать сумніви. Ні, вона знала не все. По суті нічого не знала. Ірена володіла тим обдаруванням, яким природа нагороджує щирі жіночі натури. Це обдарування люди називають чуйністю. Він їй розповідав про Рут, про Едмундо-Блиокавку. Щось тут було від марення. Але то ж таки сім’я! Син, майбутня невістка... Чи ©пізнають вони його після пересадки? Чи визнають? О, він має причини для сумнівів!..

Терпіла його похмурість, мовчала. Боялася своєю балаканиною знов його роздратувати. Але не відходила ні на крок. Поклала в ліжко, сіла біля вікна, мовчки спостерігаючи його обличчя. Скільки природа закарбувала на ньому внутрішніх борінь, радощів і страждань! Це також письмена природи. Не кожне обличчя в старості втрачає привабність. Буває навпаки: старість освітлює людські риси тим внутрішнім світлом,

яке в молодості лише вгадується. А тут воно повністю виявляє себе, лягає на обличчя святими карбами. Карбами пристрастей, дум і надій. Тоді старість виглядає велично.

Саме таке обличчя було в Себастьяна. Ірена вже звикла до нього. Але в Себастьяна дуже слабке здоров’я. Жити йому лишилося мало. Він ії сам це знає. А кому ж належить боротися за його життя? їй, тільки їй...

Раптом Ірена помітила: обличчя Себастьяна конвульсивно пересмикнулось, по ньому промайнув ліереляк. Очі застигли, рот скривився. Дихання важке, з хрипінням. Пальці вп’ялися в ковдру. Боже! Невже це прийшло? Але ж одна ніч, одна тільки ніч! Завтра йому смерть не страшна. А може, не завтра, — сьогодні вранці. Котра ж година?.. Так і є: пів на першу. Значить, сьогодні. Аби тільки він дожив до ранку!

Намацала пульс. Він бився кволо, але ж бився. Мерщій до Професора! Мабуть, уже спить. Все одно теба розбудити.

Та ось Себастьян узяв її за руку й тихо сказав:

— Прийшов Едмундо. Він мені розповів... Збирайся, Ірено! Ми зараз підемо. Едмундо виведе нас із фортеці.

Спершу подумала: знову марить. Але за мить над ліжком повисла та сама полум’яна куля, з якою Ірена вже познайомилась.

Прийшов Едмундо-Блискавка!..

Себастьян важко підвівся, Ірена допомогла йому одягнутися. Вона не чула розмови, яка точилася поміж ним та Едмундо:

— Тату, не поспішай. Я зроблю це завтра.

— Ні, Едмундо! Ти врятував мене від ганьби. Спасибі людям, які тебе послали.

— Завтра не пізно...

— Ні!.. Це була моя слабість. Я хитрував сам із собою. Така хитрість — майже зрада.

— Ти здобудеш молодість, тату. Ти довго житимеш! До тебе прийшло щастя... Наказ штабу я виконаю завтра.

— Завтра із цих казарм знову рушать бездушні головорізи, їх пошлють у гори на повстанців... Я ж бачив, коли їх вивозили. А не зрозумів... Тепер знов поїдуть. Скільки вони знищать людей!

— Я їх не пущу.

— Без мене ти сліпий.

— Так, сліпий, — погодився Едмундо.

— Ходімо, сину.

— Ходімо.

Едмундо зміркував, що прилади Професора записують їхню розмову. Це також змушувало його погодитися з батьком.

Прилади пишуть. А Професор — спить.

Увімкне він їх уранці. 1 дізнається, що над фортецею висить Едмундо, готовий виконати наказ штабу. Яка ж там пересадка?!.

А так хотілося, щоб старий здобув те, що Едмундо втратив сам — молоде, гнучке тіло!.. Ні, Едмундо не збирається завдавати шкоди Професорові. Нехай живе, працює. Але ж Едмундо не дозволить йому вбивати людей! Хіба ж оті автомати, що лише тілом своїм нагадують людину, варті неймовірних зусиль Сонця, яке виліпило людський мозок?..

Ірена поглядала то на Себастьяна, то на блискавку, що плавала під стелею, мов повітряна куля. Ірена зумисне не поспішала, гадаючи, що блискавка ось-ось вилетить у відчинене вікно. Тоді Себастьян заспокоїться. поволі задрімає. А коли прокинеться...

Треба, щоб він прокинувся вже після пересадки. Ірена про це подбає.

Та блискавка не зникала, а Себастьян відчинив двері й сказав:

— Ірено, я все вирішив. Пересадки не буде. Потім поясню. Так треба.

І тут хижо завила військова сирена. Крізь її пекельне виття вони почули тупотіння ніг, солдатські голоси, офіцерські команди. Професор не спав!..

Ось він гукнув до Едмундо та Себастьяна:

— Не чиніть дурниць! Найбільшої шкоди ви завдасте собі.

Професор усе ще не розумів, що є люди, які, забуваючи про власні вигоди, здатні пожертвувати всім, навіть власним життям, заради совісті й честі.

— Що ж робити? — запитав у батька Едмундо.

— Виконуй наказ штабу, — твердо мовив Себастьян.

Блискавка метнулась до бараків, де мешкали професорові автомати-воїни. Жоден із них не встиг вибігти. Чорні, обвуглені, вони корчились у полум’ї, що пожирало обвалену крівлю.

І відразу ж звідусюди почали стріляти. Стріляли із постових веж, які височіли на стінах фортеці. Стріляли також із казарм, призначених для прикордонників. То були звичайні люди, яких покликав до війська закон держави.

Раптом Себастьян почув:

— Едмундо, Едмундо! Це я, Рут... Тривога пойняла душу старого. Він знав, що рацію Рут можна почути лише в радіусі однієї милі.

— Рут? — долинув до нього зляканий голос Едмундо. — Як ти сюди потрапила?

— Ми стоїмо на горі.

Для Едмундо цього було досить. Він збагнув, що Одноокий не цілком покладався іна нього.

Здригнулася підлога під ногами Себастья-на. Через вікно старий побачив, як синє полум’я упало на гранітні стіни фортеці. Страшні грозові удари шматували нічне повітря,, гупало розпечене каміння, у гранітних стінах то тут, то там виникали проломи.

Ірена припала обличчям до рук Себастья-на. Ти здавалося, що прийшов кінець світу.

Коли вони обоє отямились, фортеця вже перебувала в руках повстанців. Із казарм виводили обеззброєних офіцерів. Піднявши руки догори, вони покірно плентались поміж бородатих велетнів, які, здавалося, назавжди пропахли гірськими травами та овечою вовною.

А невдовзі до кімнати вбігли збуджені, розмальовані кіптявою Хосе і Рут. Вслід за ними увійшла ДелІя. Вона була спокійна і велична, як завжди.

Рут стрибнула до старого, але, побачивши Ірену, ніби спіткнулась, ухопилася за спинку ліжка й так лишилася стояти, вигравши червоними, мов гранат, щоками. Ірена також знітилась. Та за хвилину, опанувавши себе, підійшла до дівчини, подала їй руку.

— Ви — Рут?.. Себ тільки про вас і говорить... Яке у вас гарне волосся! Проходьте, будь ласка. Сідайте.

Себастьян також не знав, як йому триматися. Він з надією позирав на ДелІю, яка вже почала догадуватись, хто така Ірена. Де-лїя бачила фотографії молодої Мар сели, чула від Себастьяна про її сестру. Маючи добру пам’ять, Делія відразу ж упізнала в Ірені молоду Марселу. І хоч тут ще багато було незрозумілого, таємничого, але ДелІя щиро привіталася з Іреною і підбадьорливо мовила:

— О, міс Рут Іще зовсім дитина... А ми так хвилювалися!.. Едмундо нам розповідав про вас. Ви йому дуже сподобались.

Потроху ніяковість минала, Рут уже почала розмовляти з Іреною, а Делія намагалася розвіяти настороженість, яка їх сковувала.

— Оце робота! — захоплено вигукнув Хосе. — Ці стіни й бомба не візьме. А він їх потовк на порохню. Каміння горіло, мов деревина. Аж шкварчало.

Тим часом Себастьян дослухався до розмови, яка точилася поміж Едмундо й Професором.

— Ні, — сказав Професор, — я не прийму від вас цієї ласки, містер Едмундо. Кому потрібне безсмертя?

— Безсмертя потрібне людині, — почув Себастьян голос Едмундо. — Погляньте, як безглуздо ділиться життя земної людини. Тридцять років від народження до зрілості. П’ятнадцять років розквіту людських сил. Потім починається вгасання... Людина довше готується до діяльності, ніж плідно діє. Суспільство обтяжено малими й старими. Муки на-рождення, муки смерті... Де ж тут місце для щастя?

— Хто не пізнав мук, той не пізнає щастя, — холодно, з повною байдужістю в голосі відповів Професор.

— Хіба мало для людини інших мук? Сама творчість — це мука, терзання й радість. Їх вистачить на цілу вічність. А фізіологія... Тут земна людина занадто принижена природою. Вона перебуває майже на рів’ні тварин. Та ви, Професоре, довели, що людина сама здатна визволитись від цих принижень. Вона може стати вічно молодою, вічно сильною і прекрасною! Тоді їй позаздрять навіть зорі...

— Хай визволяється, — холодно кинув Професор. — іВсе, що я зробив, призначалось для іншого. Ви не захотіли стати моїм союзником. То хоч не заважайте... Є люди, яких ви любите. Я зроблю їх щасливими. Вони здобудуть вічну молодість. Ви оберете для себе ту форму існування, яка вам до вподоби. У вас є прекрасна подруга. Ви з нею одружитесь. Народяться діти. Ви їм передасте свій розум. Держава гарантує вам повну незалежність. Зрештою, я умовлю уряд, щоб вам подарували якийсь острів. Там побудують для вас царський палац... Чого ж вам іще треба?

— Нас, мабуть, слухають, — проказав Едмундо. — Тату, ти чуєш?..

— Чую, — відповів Себастьян.

— А ти, Рут?.. — Чую.

— Що ж ви на це скажете?

— Ні! — сказав Себастьян.

— Ні! — вказала Рут.

— Ні! — сказав Едмундо.

Голос Професора щез. Потім Зінов з’явився, — глухий, змертвілий, потойбічний:

— Шкода. Доведеться довершити те, що ви почали, містер Едмундо.

Там, де містився кабінет Професора, незабаром загуркотів вибух. Повстанці бачили, як провалився дах розкішної вілли. З вікон стирчали крокви, газони були засипані дрібними уламками скла.

Професор сам знищив свою лабораторію.

— Тату!.. Рут!..

То кричав Едмундо. Але його ніхто вже не чув.

Тим часом десь недалеко заревів мотор. Повстанці бігли на його шум, та було вже пізно. Як вони не помітили, що за деревами стояв вертоліт? Тепер він піднявся в повітря, по ньому стріляли з карабінів, але марно. Вертоліт зник у темному небі. Та ось у нього вдарила блискавка, він спалахнув, потім вибухнув, і його уламки попадали на гранітні скелі.

То Едмундо скарав людину, яка прагнула стати володарем світу.

Тим часом повстанці розбирали руїни професорової вілли. Рут, Хосе, Делія, Ірена, — всі були майже неушкоджені. Синці й подряпини можна не брати до уваги. Але Себас-тьян...

Кістлявий, нерухомий, він лежав на садовій траві серед уламків скла. Кроквою проломило череп. Ірена змивала кров з його обличчя. Заплакана Рут припала головою до його грудей. Делія та Хосе заспокоювали їх, як могли.

Невдовзі Педро і довгов’язий повстанець принесли якусь жінку й поклали поруч Себастьяна. Вони відкопали її в руїнах. Жінка також була мертва.

Ірена на мить полишила Себастьяна і глянула в обличчя жінки. Схопившись на ноги, перелякано скрикнула:

— А-а-й!

І, непритомна, впала на руки Делії.

Ірена впізнала себе. Вірніше, впізнала ту білкову оболонку, в якій нещодавно жила її свідомість. Тіло жінки ще було тепле. Отже, Професор, відібравши в неї пам’ять, підтримував її фізіологічне існування до останньої хвилини. Мабуть, провадив на ній якісь досліди...

Їх поховали разом — колишню Ірену й Себастьяна. Гори гриміли нечуваною грозою. Але ніхто з повстанців не ховався. Всі знали: то Едмундо оплакує батькову смерть...

Минуло кілька років. Генерал помер, Марлон утік за кордон. Його вже не цікавила політика — він став багатим бізнесменом. Повстанці спустилися з гір — повірили, що прийшла жадана свобода. Але більшість

із них потрапила в Чорну фортецю. Новий уряд виявився не кращим, ніж ненависна генералова диктатура.

Одного дня гірськими стежками йшли дві дівчини. Вони видавались майже ровесницями. То були Ірена й Рут, які вирішили провідати заповітну могилу.

Сіли на камінні, скорботно схилили голови. Вдарила гроза. Над могилою тріпотіло блакитне полум’я.

— Едмундо, — тихо мовила Рут, яка ніколи не розлучалася з рацією. — Добре, що ти прийшов. Коли б ти знав, які ми тепер тут самотні.

Блакитна куля напружено пульсувала. Вона то збільшувалась, доростала до розмірів людської голови, то стискалась, нагадуючи пломените яблуко... Щось у ній боролося, кидало її, — щось таке, від чого було боляче навіть блискавиці.

Нарешті Рут почула гіркі слова:

— Колись ти казала: ще рано... Тепер ти виросла. Чому ж не виходиш заміж?..

Рут здалося, що її хтось ляснув по щоці.

Вона шарпнулась усім тілом і крізь сльози вигукнула:

— Едмундо! Як ти смієш так казати?..

— Хіба це я кажу?.. То природа так велить. Хто ж сміє перечити їй?

— Ти — мій чоловік, Едмундо! Іншого не буде.

— Іншого не буде, — вслід за нею повторила Ірена, думаючи про Себастьяна.

Довго вони розмовляли над могилою, де лежали останки Себастьяна і колишньої Ірени. Сумна це була розмова.

Спустилися з гір, поїхали додому. Треба прибирати харчевню. Тітка Мірта також померла. В харчевні тепер господарювали Рут, Делія та Ірена. Нерідко провідував їх Одноокий. Він з’являвся у вигляді сажотруса. Одноокий лишився в катакомбах. Харчевня стала підпільною явкою.

Інколи Рут виходила в місто. На неї задивлялися перехожі. Гарна вона була, дуже гарна! І ніхто з перехожих не знав, що золоте волосся цієї красуні ховає в собі таку силу, яка здатна знищити будь-яку фортецю.

Але дівчина думала про інше. Її вабили тіні у вечірніх віікнах. Там жили люди. Кохали, раділи, страждали. Люди, багато людей!.. Якщо уявити землю без оцих вікон, що дивляться у вечірнє небо, тоді вона, планета наша, — втратить живу душу...

Майже завжди в такі хвилини біля Рут з’являлась Ірена. Якби хто-небудь підслухав їхню розмову, то, мабуть, був би вельми здивований. Зовні вони майже ровесниці, але Ірена так розмовляла з Рут, як мати розмовляє з донькою. І золотоволоса красуня не перечила. Вона визнавала за своєю подругою високе право на материнське слово.

Можливо, саме в цьому й бачила Ірена зміст свого другого життя. Та ще в тому, що їй довіряли люди Із катакомб.

Катакомби, як і раніше, давали притулок усім тим, хто вірив: рано чи пізно, а на всій землі запанує свобода. Її принесуть не захмарні істоти — вона народиться із боротьби людської, із відваги та самопожертви.

Ірена та Рут вірили в це. Разом з Одноокимта його друзями вони готувалися до нових боїв.

© ЗНАННЯ ТА ПРАЦЯ. — 1971. — №№ 1-4.

© РУДЕНКО Микола. Народжений блискавкою: Повість-феєрія. — К.: Веселка, 1971. — 216 с. (Наукова фантастика).